DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ POWIATU ŁOWICKIEGO

raport

Zał. do Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030

Spis treści

Diagnoza uwarunkowań rozwoju Powiatu Łowickiego 2
Ogólna charakterystyka Powiatu Łowickiego 2
Położenie i uwarunkowania geograficzne 4
Krótki rys historyczny 5
Dziedzictwo kulturowe Ziemi Łowickiej 6
Strefa społeczna 8
Społeczeństwo 8
Infrastruktura społeczna 19
Sfera gospodarcza 48
Przemysł, przedsiębiorczość i struktura podmiotów gospodarczych 48
Rolnictwo 52
Turystyka i rekreacja 54
Sytuacja finansowa i zdolność inwestycyjna Powiatu 60
Atrakcyjność inwestycyjna Powiatu 65
Strefa przestrzenna 66
Budowa geologiczna oraz ukształtowanie terenu 66
Klimat 67
Zasoby przyrodnicze 68
Zagospodarowanie przestrzenne 73
Infrastruktura techniczna 77
Ochrona środowiska 96
Spis rysunków i tabel 100
Bibliografia 103

DIAGNOZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJU POWIATU ŁOWICKIEGO

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA POWIATU ŁOWICKIEGO

Powiat Łowicki położony jest w północno – wschodniej części województwa łódzkiego. Obecne granice Powiatu ustalone zostały na podstawie reformy administracyjnej, która weszła w życie 1 stycznia 1999 r. Całkowita powierzchnia Powiatu to 988,17 km^2, co stanowi ponad 5% całkowitej powierzchni województwa łódzkiego.

Na koniec 2020 roku Powiat zamieszkiwało 77 614 osób z czego 48% populacji (37 530 osób) stanowili mężczyźni, a 52% (40 084 osób) kobiety.

Powiat znajduje się pomiędzy dwoma dużymi aglomeracjami - łódzką i warszawską. Jest bardzo dobrze skomunikowany – zlokalizowany jest w rejonie skrzyżowania dróg krajowych oraz autostrad wschód – zachód A2 (Terespol – Świecko) i północ- południe A1 (Gdańsk – Gorzyce). Ponadto przez jego teren przebiega magistrala kolejowa prowadząca ze wschodu na zachód Polski (połączenie linii kolejowej nr 2 Terespol - Warszawa oraz linii kolejowej nr 3 Warszawa – Kunowice).

Na kolejnej stronie zamieszczono rysunek ilustrujący położenie Powiatu Łowickiego w województwie łódzkim.

Rysunek 1 Położenie Powiatu Łowickiego w województwie łódzkim

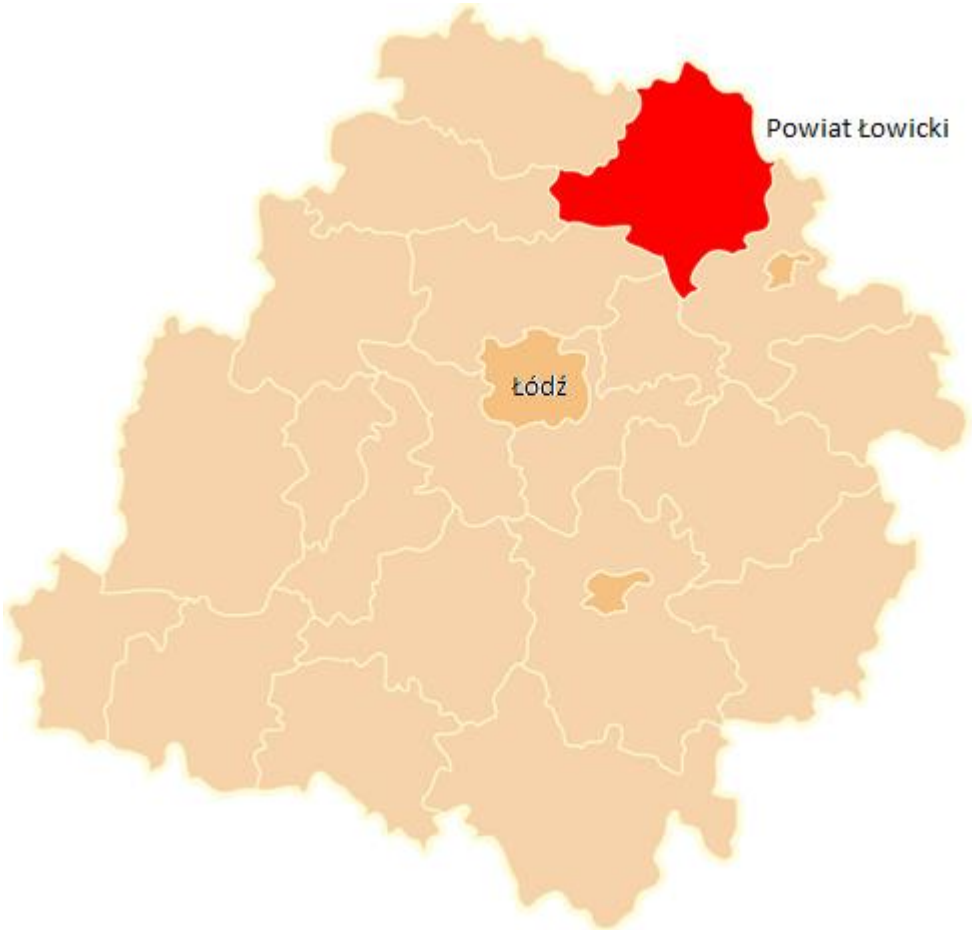

Źródło: https://bip.lodzkie.pl/powiat-lowicki

9 października 2002 r. Uchwałą Nr XLV/274/2002 Rady Powiatu Łowickiego ustanowiono m.in. herb oraz flagi (urzędową oraz terytorialną) Powiatu Łowickiego.

Podobrazie herbu Powiatu Łowickiego stanowi podzielona na trzy pola tarcza o kroju późnogotyckim. Na czerwonym polu znajduje się orzeł biały o złotym dziobie, o złotych łapach ze złotymi pazurami oraz o złotym pierścieniu na ogonie. Na polu drugim (górne – żółte po prawej stronie) blisko środka tarczy znajdują się pasy w barwach zielonej, białej i czerwonej. Również na polu trzecim (górne – żółte po lewej stronie) blisko środka tarczy znajdują się pasy w barwach błękitnej, białej i czerwonej. Autorem herbu jest plastyk mgr Michał Marciniak – Kożuchowski.[1] Rysunek poniżej przedstawia herb Powiatu Łowickiego.

Rysunek 2 Herb Powiatu Łowickiego

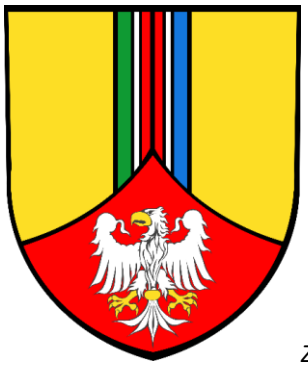

Źródło: http://www.bip.powiat.lowicz.pl/427,herb-Powiatu-lowickiego.html

Zarówno flaga urzędowa jak i terytorialna utrzymane są w tej samej tonacji kolorystycznej, co herb Powiatu. Poniżej zaprezentowano obie flagi.

Rysunek 3 Flaga terytorialna oraz urzędowa Powiatu Łowickiego

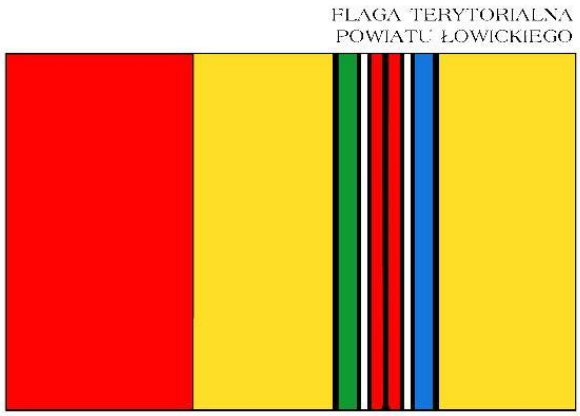

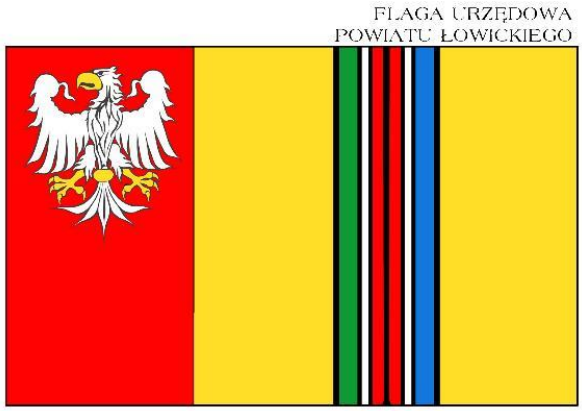

Źródło: http://www.bip.powiat.lowicz.pl/

[1] za: http://www.bip.powiat.lowicz.pl/427,herb-Powiatu-lowickiego.html

POŁOŻENIE I UWARUNKOWANIA GEOGRAFICZNE

Powiat Łowicki położony jest na granicy województwa łódzkiego oraz mazowieckiego. Powiat Łowicki graniczy z pięcioma powiatami województwa łódzkiego: skierniewickim, brzezińskim, zgierskim, łęczyckim i kutnowskim oraz z dwoma powiatami z województwa mazowieckiego: gostynińskim oraz sochaczewskim. Rysunek zamieszczony poniżej przedstawia mapę Powiatu Łowickiego z zaznaczonymi wchodzącymi w jego skład gminami.

Rysunek 4 Gminy wchodzące w skład Powiatu Łowickiego

Źródło: http://www.gminy.pl/powiaty/

W tabeli poniżej zaprezentowano również powierzchnię poszczególnych gmin wchodzących w skład Powiatu.

Tabela 1 Całkowita powierzchnia gmin wchodzących w skład Powiatu Łowickiego

gmina	powierzchnia (ha)
Gmina Miasto Łowicz	2 342
Bielawy	16 390
Chąśno	7 183
Domaniewice	8 617
Kiernozia	7 623
Kocierzew Południowy	9 370

gmina	powierzchnia (ha)
Gmina Łowicz	13 315
Łyszkowice	10 730
Nieborów	10 390
Zduny	12 857
Powiat Łowicki	98 817

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Geograficznie Powiat Łowicki położony jest na dwóch równinach:

- Kutnowskiej
- Łowicko- Błońskiej.

Równina Kutnowska – to obszar położony na północ od doliny Bzury. Ma charakter płaskiej, wyrównanej powierzchni o wysokościach od 90 do 110 m n.p.m., przeciętej dolinami lewobrzeżnych dopływów Bzury: Ochni i Sludwi. Teren ten jest prawie pozbawiony lasów i ma charakter typowo rolniczy. Gleby tej części Powiatu są zróżnicowane; miejscami na piaskach naglinowych i na ciężkich glinach morenowych występują gleby brunatne, natomiast na podłożu pyłów powstały czarne ziemie.

Równina Łowicko- Błońska – to obszar zajmujący środkowo-południową cześć Powiatu, na południe od doliny Bzury. Jest to płaski, lekko pochylony na północ obszar o wysokościach od 85 do 100 m n.p.m., przecięty płytkimi dolinami prawobrzeżnych dopływów Bzury (Mroga, Bobrówka, Uchanka, Zwierzyniec (Zwierzynka) i Skierniewka. Ta część Powiatu jest nieco bogatsza w lasy niż część północna. Główne skupiska leśne to: Las Stanisławów (okolice Bielaw) oraz kompleksy leśne na południowy wschód od Łowicza, wchodzące w skład Puszczy Bolimowskiej. Znajdują się tutaj również najżyźniejsze gleby (brunatnoziemy i czarne ziemie na pylastej lub piaszczystej pokrywie glin morenowych), które są podstawą dobrze rozwiniętego na tym terenie rolnictwa.[2]

KRÓTKI RYS HISTORYCZNY[3]

Historia istnienia Powiatu Łowickiego jako jednostki polityczno- administracyjnej sięga połowy XIX wieku. Do czasów pierwszych rozbiorów większość obszaru dzisiejszego Powiatu Łowickiego należała do powiatów: rawskiego, gąbińskiego i sochaczewskiego w województwie rawskim, natomiast tylko niewielki jego skrawek wchodził w skład powiatu orłowskiego w ziemi łęczyckiej. Po III rozbiorze Polski ziemie obecnego Powiatu Łowickiego znalazły się w departamencie warszawskim, rozdzielone między powiaty: orłowski, sochaczewski i gostyniński. W czasach Królestwa Polskiego obszar dzisiejszego Powiatu wszedł w całości w skład województwa mazowieckiego. Do 1845 r. Łowicz był stolicą powiatu sochaczewskiego. Znaczące zmiany terytorialne nastąpiły w 1849 roku, wytyczony wówczas kształt granic Powiatu wydaje się być najbardziej zbliżony do dziś istniejącego. Od 1867 r. na obszarze Powiatu istniało dziewięć gmin wiejskich: Bielawy, Bąków z siedzibą w Zdunach, Bolimów, Dąbkowice z siedzibą w Jamnie, Jeziorko z siedzibą w Chąśnie, Kompina, Lubianków z siedzibą

[2] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015

[3] za: http://www.powiat.lowicz.pl/483,historia-Powiatu.html

w Antoniewie, Łyszkowice i Nieborów. Osada Kiernozia wraz z otaczającą ją gminą włączona została do powiatu gostynińskiego, a Iłów do sochaczewskiego. Podział ten nie zmienił się praktycznie do wybuchu I wojny światowej. W 1908 roku Powiat liczył ok 346 tys. ha powierzchni i 112.628 mieszkańców.

Po wybuchu I wojny światowej w 1916 roku Powiat Łowicki połączony został z sochaczewskim w jeden obwód, na czele którego stał niemiecki szef obwodu (kreischef). Obszar Powiatu Łowickiego po 1922 r. nie zmienił się aż do czasów II wojny światowej.

W 1933 roku powstała gmina Domaniewice, którą wydzielono z części terytorium gminy Dąbkowice. Tuż przed wybuchem wojny nastąpiła zmiana przynależności administracyjnej Powiatu Łowickiego- znalazł się on w granicach województwa łódzkiego. W czasie II wojny światowej Powiat Łowicki wcielony został do dystryktu warszawskiego w Generalnym Gubernatorstwie. Obok niemieckiego aparatu administracyjnego na terenie Powiatu Łowickiego funkcjonowały konspiracyjne struktury polskiego państwa w postaci Delegatury Rządu na Kraj i armii podziemnej. W kwietniu 1944 roku powstała w Łowiczu pierwsza konspiracyjna Powiatowa Rada Narodowa. Od wiosny 1945 roku Powiatowa Rada Narodowa rozpoczęła tworzenie swoich komórek organizacyjnych we wszystkich gminach. Reaktywowano stanowisko starosty i wydziału powiatowego jako organów administracji rządowej pierwszej instancji.

Ustawa z 20 marca 1950 r. wprowadziła nowy system administracyjny, który zlikwidował organy urzędowej administracji ogólnej - stanowiska wojewodów i starostów wraz z ich aparatem pomocniczym oraz terenowe organy administracji niezespolonej I i II instancji.

Na podstawie ustawy o reformie administracyjnej kraju w 1954 r. w Powiecie Łowickim powołano 49 gromadzkich rad narodowych. Do 1973 r., to jest kolejnej reformy podziału administracyjnego kraju, przetrwało ich zaledwie 24.

W grudniu 1972 roku WRN w Łodzi podjęła uchwałę w sprawie utworzenia gmin w województwie łódzkim. W Powiecie Łowickim powstało ich ogółem 11: Bielawy, Bolimów, Chąśno, Domaniewice, Głowno, Kiernozia, Kocierzew Południowy, Łowicz, Łyszkowice, Nieborów i Zduny. W 1975 r. znalazły się one (już bez Głowna i Kiernozi) w granicach nowoutworzonego województwa skierniewickiego. Po jego likwidacji weszły one ponownie w 1999 r. do Powiatu Łowickiego w województwie łódzkim.

DZIEDZICTWO KULTUROWE ZIEMI ŁOWICKIEJ[4]

Ziemia Łowicka w dziejach Rzeczypospolitej Polskiej odgrywała znaczącą rolę już od początków państwa polskiego. Od XII do XVIII wieku miasto i jego okolice stanowiły własność arcybiskupów gnieźnieńskich, a od roku 1572 miasto Łowicz w okresie bezkrólewia pełniło funkcję „drugiej stolicy" Polski, a prymas funkcję „interrexa". O **wielowiekowej kulturze świadczą licznie rozsiane po jej terenie zabytki** (222 wpisane do rejestru województwa). Powiat łowicki zajmuje drugie miejsce w województwie łódzkim pod względem liczby zlokalizowanych na jego terenie zabytków. Największa koncentracja zabytków nieruchomych występuje w mieście Łowiczu (110) i gminie Bielawy (35).

[4] Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023

Rysunek 5 Zabytki w rejestrze

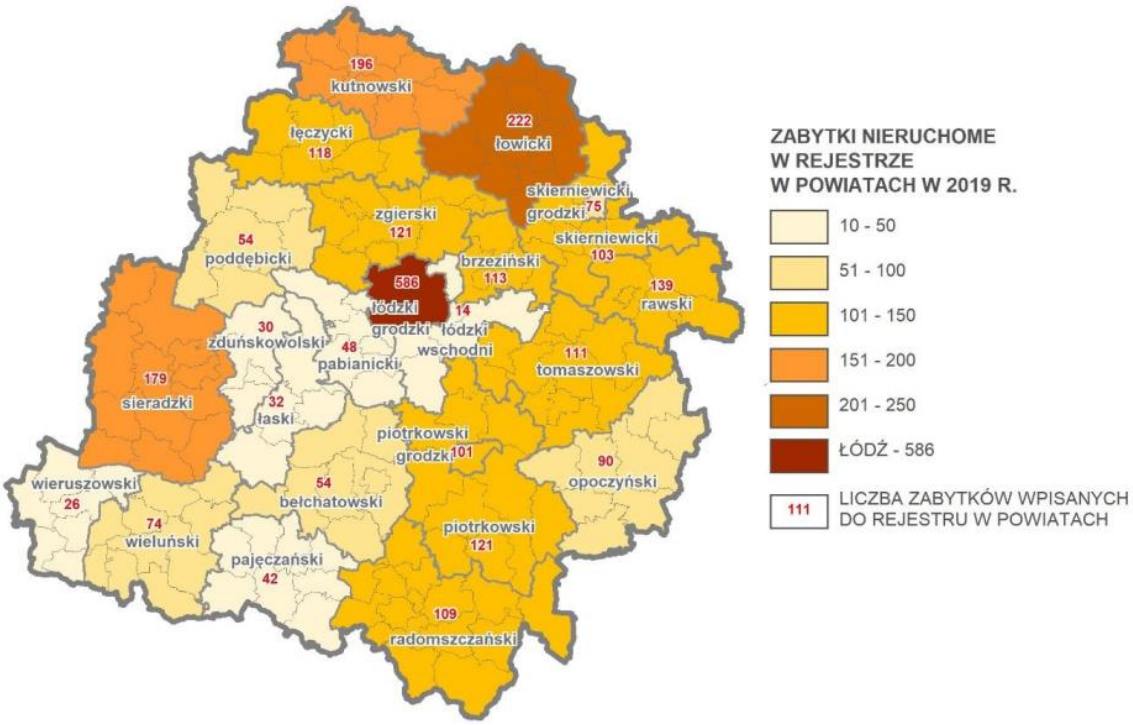

Źródło: Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023

Na terenie powiatu znajdują się aż dwa z trzech zlokalizowanych w województwie łódzkim **pomników historii** (to najwyższa rangą forma ochrony, dedykowana najcenniejszym w skali kraju zabytkom nieruchomym, o szczególnej wartości dla kultury):

- Łowicz - Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (VII w.)9 (dawna Kolegiata Prymasowska) - miejsce synodów kościelnych, a także nekropolia arcybiskupów i innych dostojników kościelnych, w której znajdują się najwyższej klasy zabytki sztuki rzeźbiarskiej, będące dziełami najwybitniejszych artystów działających w Polsce doby Nowożytnej.

- Nieborów i Arkadia – zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny (XVII-XVIII w.)11 – obszar historycznie ukształtowanej przestrzeni barokowej wiejskiej rezydencji magnackiej z pałacem i rozległymi założeniami zakomponowanej zieleni oraz elementami infrastruktury towarzyszącej – ewenement w skali kraju ze względu na wybitną wartość zabytkową, unikatowość i autentyzm.

Najbardziej efektowny i rozpoznawalny w skali kraju jest **folklor łowicki (księżacki)**. Na obszarze dawnego Księstwa Łowickiego żywa jest m.in. tradycja używania stroju ludowego (uroczystości kościelne związane z celebrą świąt Wielkanocnych oraz Bożego Ciała, np. w Łowiczu i Złakowie Kościelnym), który odznacza się barwnością i bogactwem motywów zdobniczych (zwłaszcza haft łowicki i łowickie pasiaki). Na tle pozostałych

podregionów województwa bogactwem form i barw wyróżnia się również księżackie rzemiosło tradycyjne. Tradycyjne łowickie budownictwo wiejskie odznacza się wymalowaniem ścian zewnętrznych drewnianych, krytych strzechą domostw, na niebiesko z białymi zdobieniami o motywach roślinnych lub geometrycznych (najlepiej prezentują je zasoby skansenu w Maurzycach oraz w Złakowie Borowym).Folklor łowicki, dzięki swojemu niepowtarzalnemu charakterowi, zdobył renomę nie tylko w Polsce, ale również na całym świecie – księżacka tradycja, rękodzieło (wycinanki, pająki), kolorowe stroje łowickie (z charakterystycznymi pasiakami) są dziś motywem chętnie wykorzystywanym w zdobnictwie. Stroje łowickie obok krakowskich uchodzą za najpiękniejsze i uważane są za polski strój „reprezentacyjny". Region łowicki jako jeden z nielicznych zachował żywą tradycję stroju ludowego. Jest on wciąż noszony np. przy różnych świętach religijnych takich jak słynna łowicka procesja w Boże Ciało.[5]

Z ziemią Łowicką związani byli znani artyści różnych epok: H.Canavesi, J.Michałowicz, W. van den Block, T. Poncino, Tylman z Gameren, M. Palloni, E. Schreger, J. J. Plersch czy J. Chełmoński.

STREFA SPOŁECZNA

SPOŁECZEŃSTWO

Na koniec 2020 roku Powiat Łowicki zamieszkiwało 77 614 osób. Poniższa tabela wskazuje ogólną tendencję demograficzną w Powiecie Łowickim. Liczba ludności w analizowanym okresie sukcesywnie maleje.

Tabela 2 Liczba ludności w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (I pół)
ogółem	79 631	79 340	78 994	78 616	78 099	77 614	77 167
mężczyźni	38 608	38 437	38 259	38 059	37 802	37 530	37 321
kobiety	41 023	40 903	40 735	40 557	40 297	40 084	39 846

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[5] Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Łowickiego na lata 2018-2021

Kolejny wykres wskazuje dynamikę **procesu depopulacji** Powiatu Łowickiego na przestrzeni ostatnich 6 lat.

Rysunek 6 Liczba kobiet i mężczyzn w Powiecie Łowickim w latach 2015 – 2021.

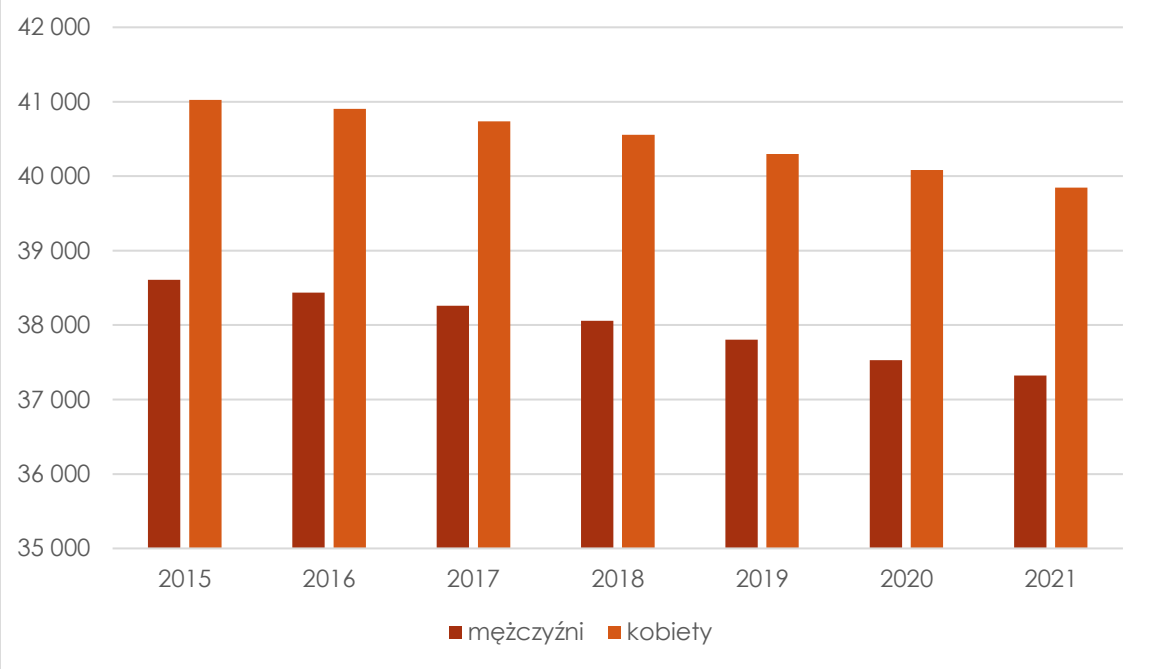

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie liczba ludności spadała średnio co roku o 0,51%. W przypadku mężczyzn średnio o 0,56%, a kobiet o 0,46%. W stosunku do roku 2015 liczba ludności ogółem zmniejszyła się o 2,53% (2 017 osób) - o 2,79% w przypadku mężczyzn oraz o 2,29% w przypadku kobiet.

Tabela poniżej wskazuje ile osób zamieszkiwało poszczególne gminy Powiatu Łowickiego oraz jak wyglądała dynamika zmian liczby ludności na przestrzeni lat 2015-2020. Największy procentowy spadek liczby mieszkańców odnotowano w gminach: Bielawy, Kiernozia Kocierzew i Mieście Łowicz. Jedynie w Gminie Łowicz na przestrzeni lat 2015-2020 odnotowano niewielki wzrost liczby mieszkańców.

Tabela 3 Liczba ludności w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 – 2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	różnica	Stopa zmian
Gmina Miasto Łowicz	28 936	28 811	28 704	28 501	28 224	27 896	-1040	**-0,73%**
Bielawy	5 605	5 543	5 454	5 385	5 325	5 267	-338	**-1,24%**
Chąśno	2 960	2 949	2 924	2 919	2 907	2 912	-48	**-0,33%**
Domaniewice	4 665	4 659	4 659	4 664	4 650	4 653	-12	**-0,05%**
Kiernozia	3 464	3 462	3 420	3 408	3 366	3 339	-125	**-0,73%**

Kocierzew Płd.	4 332	4 317	4 285	4 249	4 204	4 179	-153	**-0,72%**
Gmina Łowicz	7 646	7 684	7 706	7 708	7 710	7 708	+62	**+0,16%**
Łyszkowice	6 727	6 705	6 690	6 693	6 693	6 631	-96	**-0,29%**
Nieborów	9 448	9 401	9 390	9 396	9 321	9 357	-91	**-0,19%**
Zduny	5 848	5 809	5 762	5 693	5 699	5 672	-176	**-0,61%**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prognozowana liczba mieszkańców powiatu łowickiego w 2030 roku wynosi 75 156 osób.[6] Jednostką o największej gęstości zaludnienia na koniec 2020 roku było Miasto Łowicz – 1 191 os/km^2. Wśród gmin wiejskich największą liczbę ludności na 1 km^2 odnotowano w Nieborowie – 90 os/km^2. Najmniejszą liczbą ludności na km^2 charakteryzuje się gmina Bielawy – 32 os/km^2.

Rysunek 7 Ludność na 1 km^2 w gminach wiejskich Powiatu Łowickiego w 2020r.

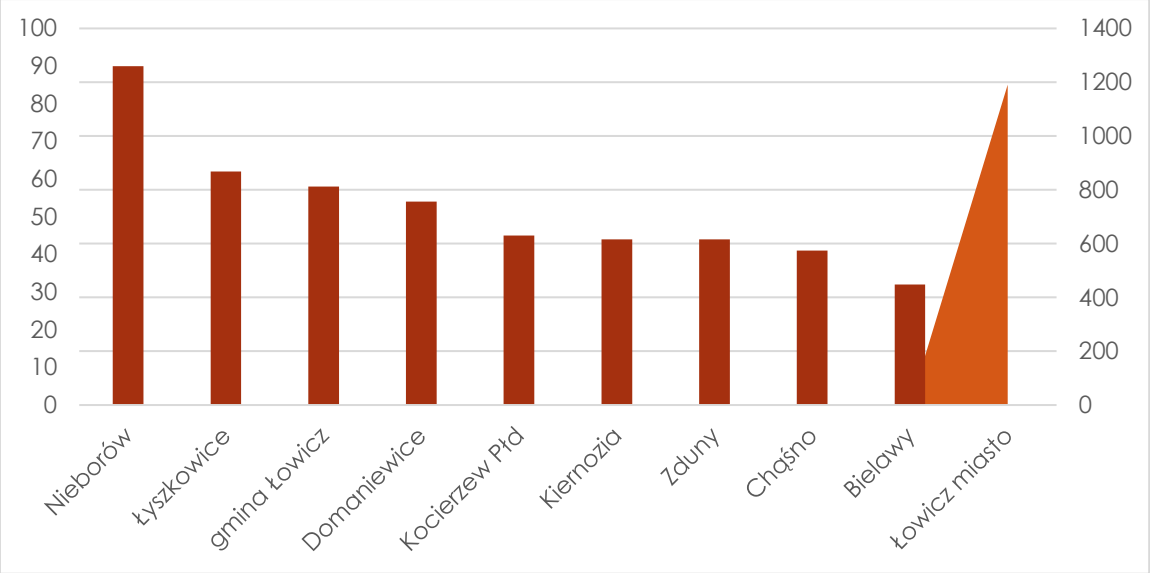

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z danych GUS wynika, że więcej osób opuszcza tereny powiatu łowickiego, niż do niego wpływa. Ogólne **saldo migracji** dla powiatu łowickiego od lat pozostaje **ujemne** - liczba osób meldujących się w gminach powiatu łowickiego jest znacznie niższa od liczby wymeldowanych (-157 osób). Pod tym względem powiat plasuje się na 16. miejscu w województwie łódzkim. Współczynnik salda migracji dla osób w wieku produkcyjnym wyniósł -35,2, co stanowi wartość znacznie wyższą od średniej krajowej (-0,5) oraz wojewódzkiej (-10,8).

[6] Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), GUS

Rysunek 8 Migracje w Powiecie Łowickim

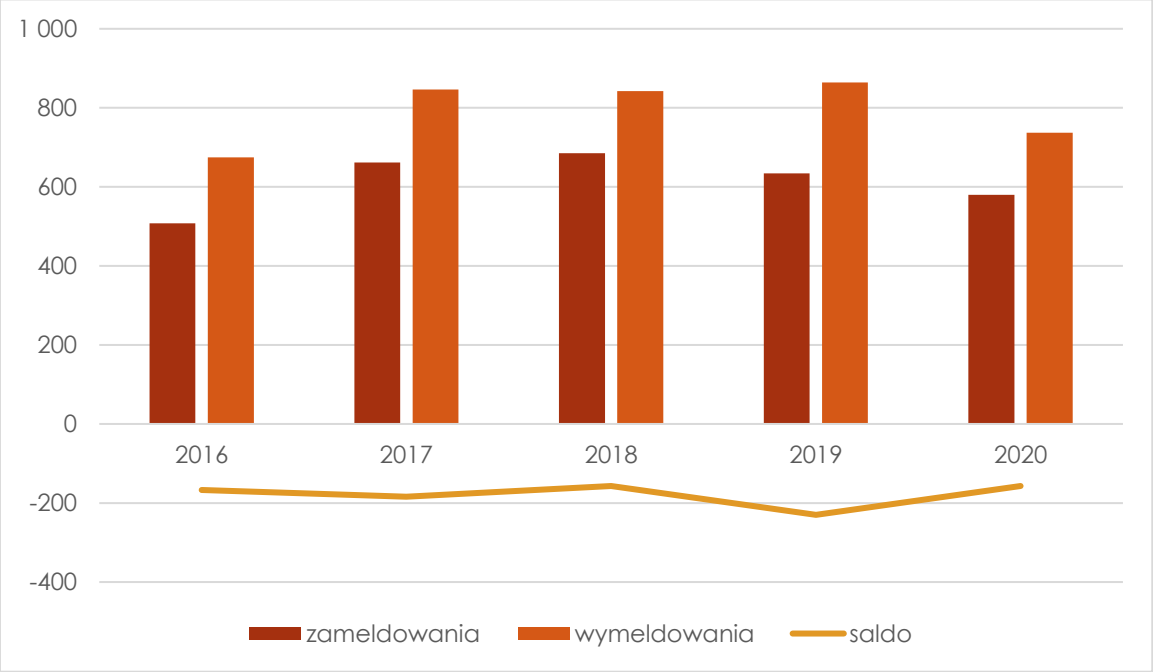

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dane dot. struktury wykształcenia mieszkańców Powiatu widać, iż przeważają osoby z wykształceniem średnimi policealnym (32%) oraz podstawowym (27%) i zawodowym (25%).[7]

Rysunek 9 Wykształcenie mieszkańców

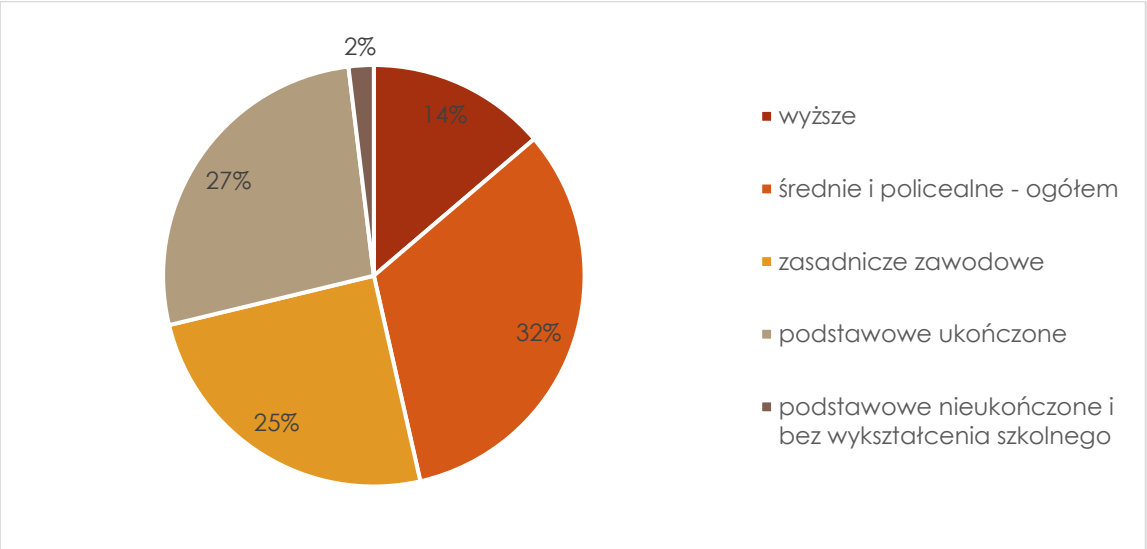

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

[7] NSP 2011, GUS

Większość mieszkańców jako **źródło utrzymania** wskazywało **pracę najemną poza rolnictwem** oraz dochody ze źródeł niezarobkowych takich jak emerytura i renta. Tylko 9% deklarowało jako główne źródło dochodu pracę w rolnictwie.[8]

Rysunek 10 Źródła utrzymania mieszkańców

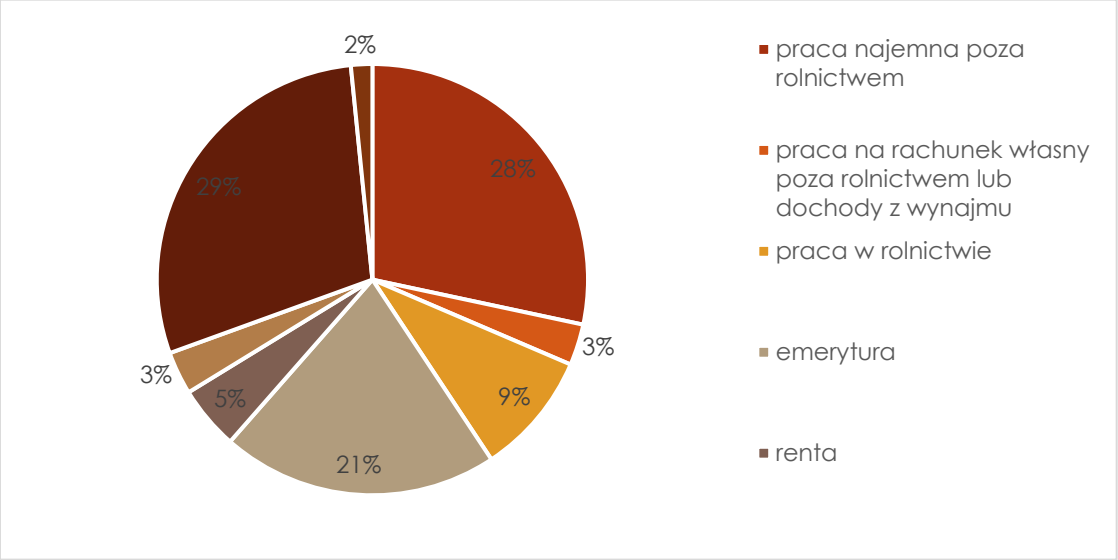

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Strukturę demograficzną mieszkańców Powiatu pod względem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym (kobiety w wieku 18 – 59 lat i mężczyźni w wieku 18 – 64 lat) oraz poprodukcyjnym (kobiety od 60 roku życia i powyżej oraz mężczyźni od 65 roku życia i powyżej) przedstawiają wykresy poniżej. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,6 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa łódzkiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

[8] NSP 2011, GUS

Rysunek 11 Liczba ludności w podziale na grupy ekonomiczne w latach 2015 - 2020.

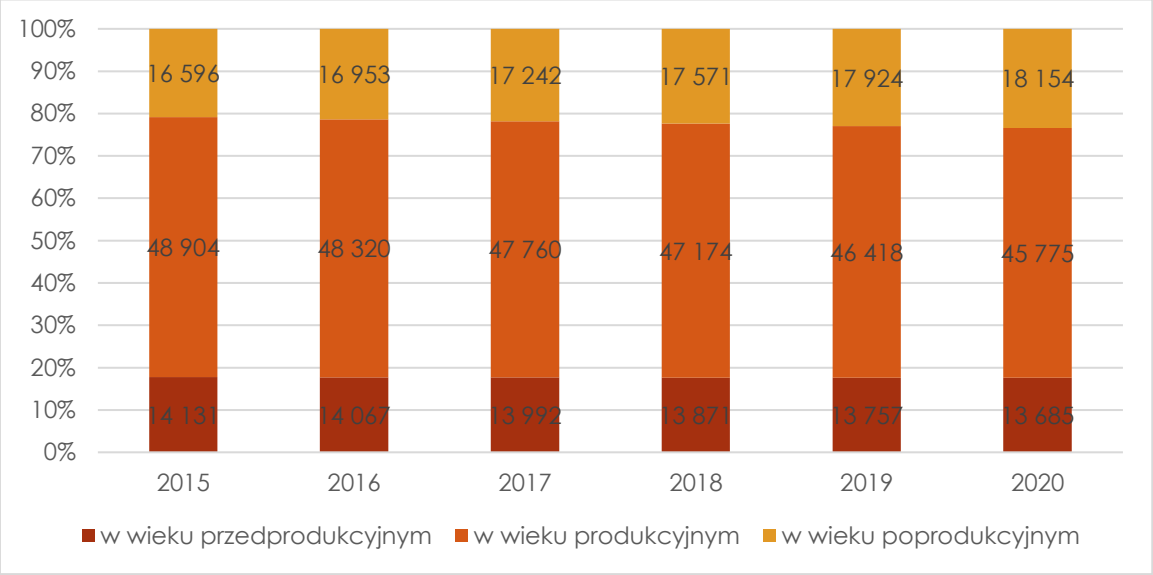

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Powiecie Łowickim **wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym** w ogólnej liczbie mieszkańców. Sytuacja ta odpowiada niewątpliwie ogólnopolskiej tendencji demograficznej – starzeniu się społeczeństwa. Na podstaw analizowanych danych odmienną tendencję dostrzec można w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, których udział w ogólnej liczbie ludności zmniejsza się.

Rysunek 12 Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020.

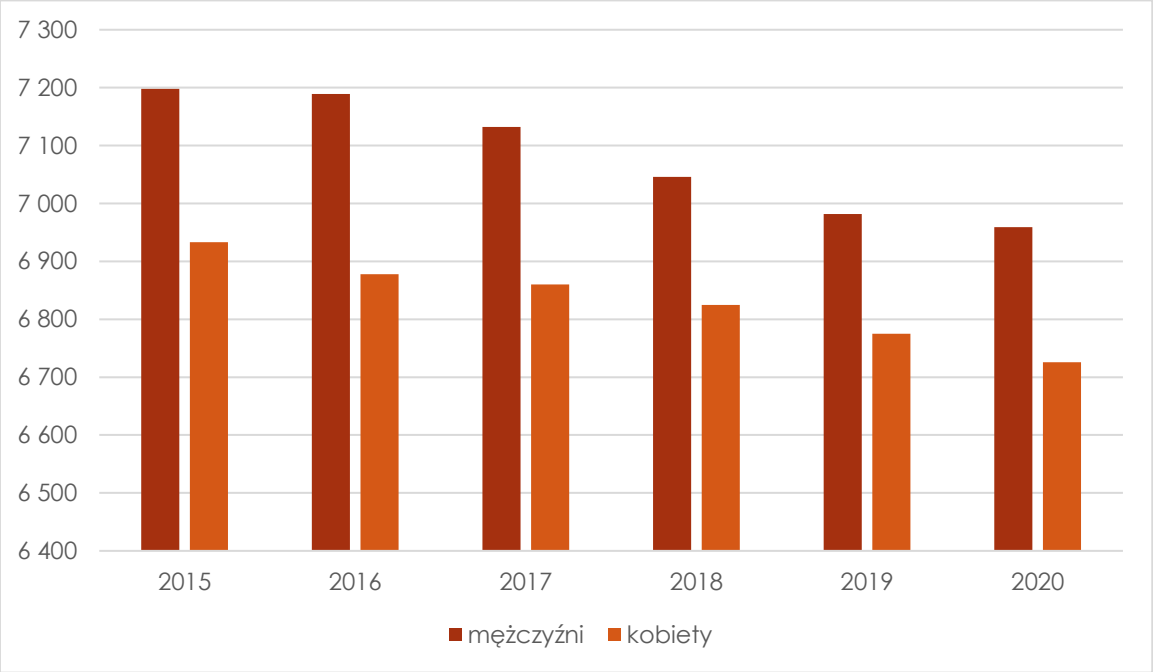

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni lat 2015 - 2020 dostrzec można znaczny spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Na koniec 2020 roku Powiat zamieszkiwało 13 685 osób w wieku przedprodukcyjnym – co stanowiło o 3% osób mniej

w stosunku do roku 2015. Liczba mężczyzn zmalała w stosunku do roku 2015 o 239 osób, natomiast w grupie kobiet nastąpił spadek o 207 osób. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w analizowanym okresie malała średnio co roku o 0,64%.

Rysunek 13 Liczba ludności w wieku produkcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020.

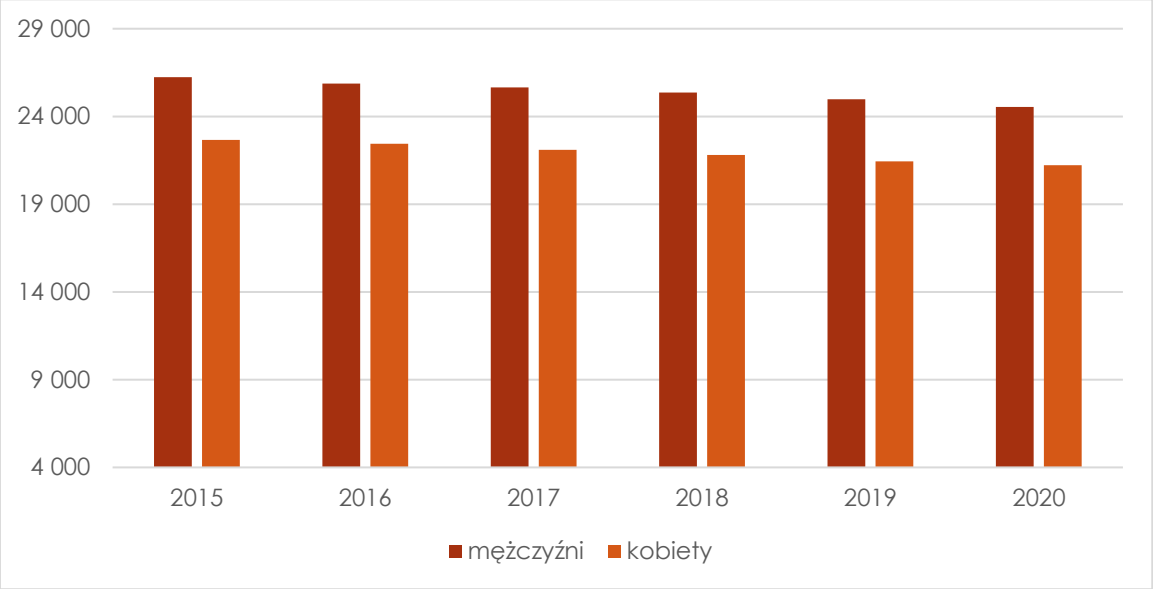

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na koniec 2020 roku w Powiecie zamieszkiwało 45 775 osób w wieku produkcyjnym. W analizowanym okresie (2015-2020) można zauważyć tendencję spadkową zarówno w grupie mężczyzn – łącznie o 1 684 osób, jak i w grupie kobiet - o 1 445 osób. Stanowi to spadek o ponad 6% w ciągu ostatnich analizowanych sześciu lat. Liczba osób w wieku produkcyjnym w analizowanym okresie malała średnio co roku o 1,31%.

Rysunek 14 Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020.

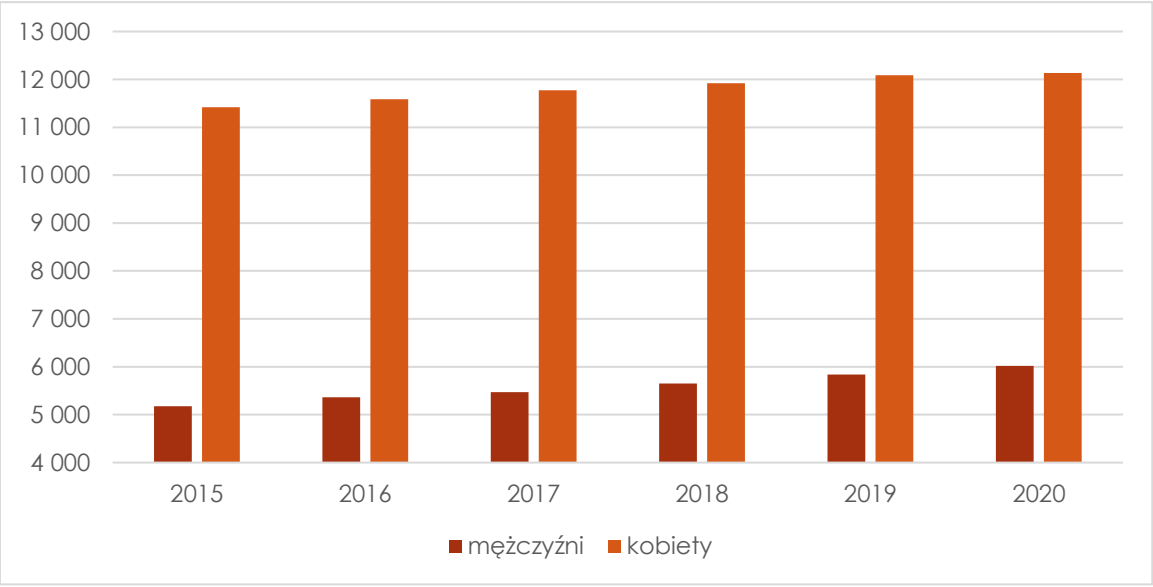

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W związku z ogólnopolską tendencją starzenia się społeczeństwa, systematycznie wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem. Powiat Łowicki nie stanowi wyjątku od ogólnopolskich negatywnych tendencji demograficznych. Na koniec roku 2020 liczba osób w wieku poprodukcyjnym wyniosła 18 154 osoby – nastąpił wzrost o 1 558 osób (9%) w stosunku do roku 2015. W grupie kobiet liczba osób starszych zwiększyła się o 713, a w grupie mężczyzn o 845 osoby. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w analizowanym okresie wzrastała średnio co roku o 1,81%.

Rysunek 15 Urodzenia żywe i zgony w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020.

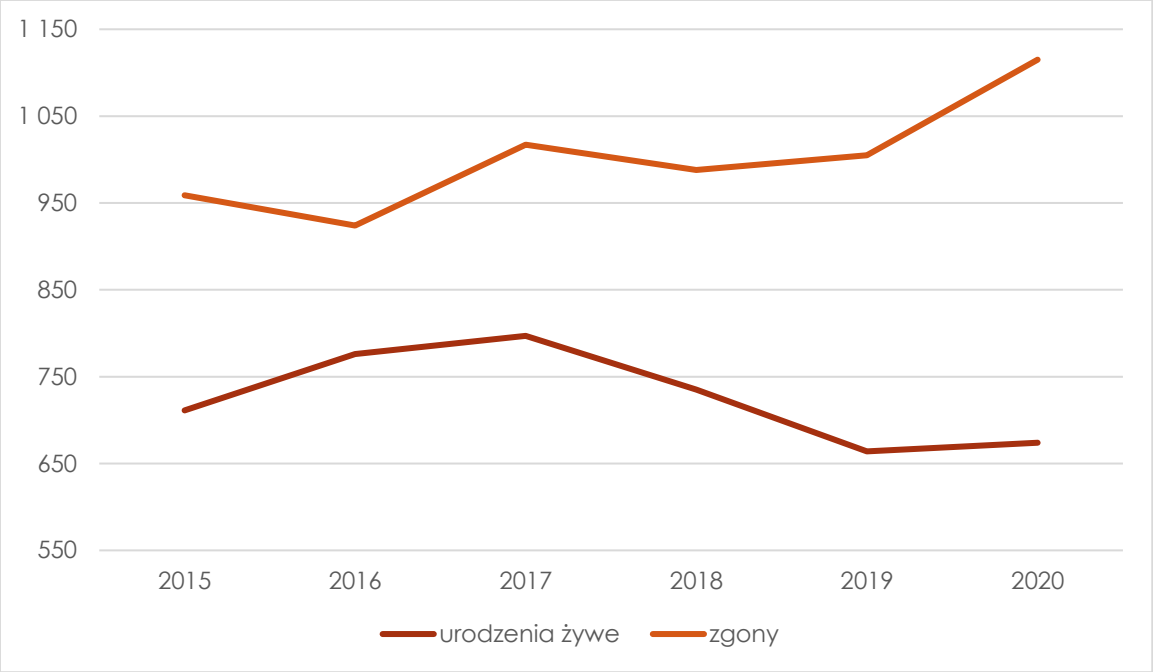

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W całym analizowanym okresie w Powiecie Łowickim liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń żywych Na koniec 2020 liczba urodzeń żywych wyniosła 674 osoby, a liczba zgonów 1 115. **Ujemny przyrost naturalny** wielkości -441 osób. Liczony na 1000 mieszkańców wyniósł -5,67 i w analizowanym okresie zwiększył się o 2,6.

Rysunek 16 Wskaźnik obciążenia demograficznego - Powiat Łowicki na tle Polski i województwa łódzkiego w latach 2015 - 2020.

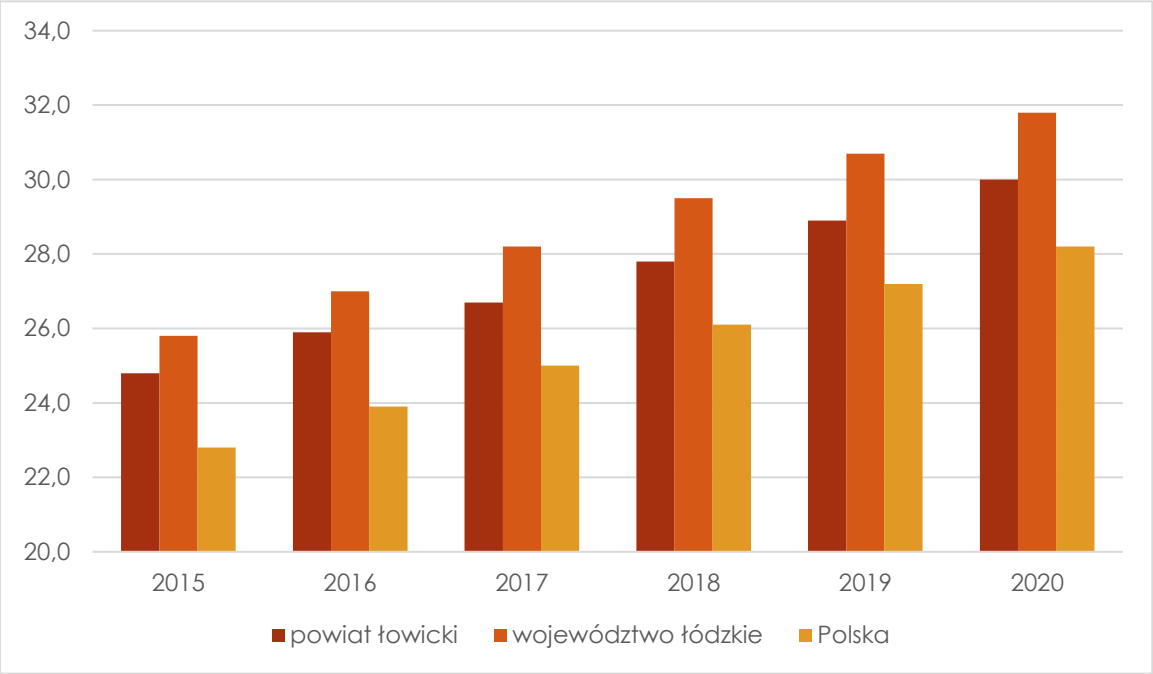

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powyższy wykres wskazuje na poziom obciążenia demograficznego osobami starszymi. Opisuje on ile osób w wieku poprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym. **Wskaźnik obciążenia demograficznego** w Powiecie Łowickim od 2015 roku **wzrasta** – średniookresowe **tempo zmian jest jednak niższe niż w województwie łódzkim i Polsce**. Na koniec 2020 roku wskaźnik ten wynosił 39,7. W roku 2015 wskaźnik obciążenia demograficznego wynosił 33,9. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w ogóle ludnosci powiatu w analizowanym okresie wzrósł z 17,0 do 19,7.

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łowiczu na koniec 2020 roku wyniosła 1 815 osób. W latach 2015-2019 liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych systematycznie malała. Rok 2020 to czas, w którym można dostrzec zauważalny wzrost liczby osób bezrobotnych. Wpływ na to zjawisko mogła mieć pandemia covd-19. **Stopa bezrobocia** dla Powiatu Łowickiego w 2020 r. wyniosła 5,5%, była więc **znacznie niższa niż odnotowana w województwie łódzkim** (6,2%) **oraz kraju** (6,3%). Jak wskazują dane GUS wartość ta malała od 8,5% w roku 2015 do poziomu 4,7% w roku 2019. W 2020 r. wynosiła 5,5%, co stanowiło wzrost o 0,8 pp w stosunku do roku poprzedniego. Analizując sytuacje osób bezrobotnych z poziomu poszczególnych gmin Powiatu można zauważyć wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych dotyczył prawie wszystkich gmin w powiecie. Wyjątkiem była Gmina Domaniewice, w której odnotowano niewielki spadek liczby osób zarejestrowanych. Procentowo największy przyrost liczby osób bezrobotnych w stosunku do roku 2019 nastapił w gminach: Kiernozia, Bielawy, oraz w Mieście Łowicz.

Tabela 4 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 - 2020.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Powiat Łowicki	2 827	2 484	1 945	1 818	1 534	1 815
Gmina Miasto Łowicz	1 239	1 079	879	825	687	834
Bielawy	193	169	126	118	88	117
Chąśno	78	80	70	64	57	63
Domaniewice	169	115	83	87	86	84
Kiernozia	105	110	65	63	48	68
Kocierzew Południowy	77	82	60	60	45	48
Gmina Łowicz	234	219	169	161	142	168
Łyszkowice	230	186	156	150	126	143
Nieborów	312	288	225	194	169	189
Zduny	190	156	112	96	86	101

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kapitał społeczny (oddolne przejawy samoorganizowania się i zaangażowanie obywatelskie)

Mieszkańcy Powiatu Łowickiego aktywnie włączają się w życie swoich lokalnych społeczności uczestnicząc w działalności licznych organizacji i stowarzyszeń. Na terenie Powiatu funkcjonuje 228 organizacji wpisanych do Krajowego Rejestru Sądowego, w tym 110 jednostek OSP. Działalność stowarzyszeń związana jest zarówno z tematyką sportową, historyczna, społeczno-kulturalną czy rolniczą. Obok organizacji wpisanych do KRS liczną grupę stanowią koła gospodyń wiejskich działające na terenie poszczególnych gmin powiatu – łącznie funkcjonuje ich 107. Pełnią one bardzo ważną rolę społeczną w środowiskach wiejskich. Reprezentują lokalne społeczności na wszystkich uroczystościach gminnych, są wizytówką środowisk wiejskich, pełnią istotną rolę w krzewieniu kultury ludowej, podtrzymywaniu tradycji i zwyczajów ludowych a także kultywowaniu tradycji kulinarnych. Poszczególne gminy i grupy współpracują między sobą tworząc Lokalną Grupę Działania (LGD Ziemia Łowicka) skupioną na pozyskiwaniu źródeł finansowania dla inicjatyw lokalnych. Lokalne stowarzyszenia aktywnie włączały się w walkę z pandemią covid-10 chociażby poprzez organizację zbiórek na zakup niezbędnej aparatury i sprzętu medycznego dla Zakładu Opieki Zdrowotnej w Łowiczu.

Udział w życiu publicznym wyrażony poprzez udział w wyborach powszechnych wskazuje na potencjał zbliżony do krajowego oraz wojewódzkiego.

Rysunek 17 Aktywność wyborcza

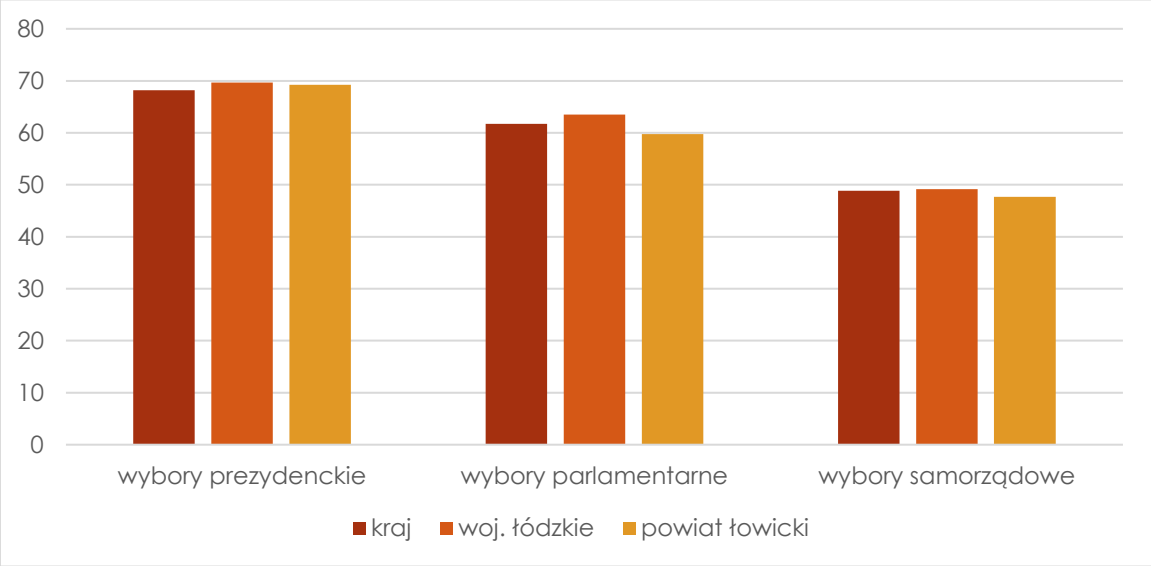

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W obliczu pandemii covid-19 mieszkańcy powiatu łowickiego do końca 2021 roku osiągnęli poziom 56,14% w pełni zaszczepionych (dwoma dawkami), co stanowi poziom odpowiadający średniej wojewódzkiej i nieco wyższy od poziomu krajowego (55%). Daje to powiatowi 85. miejsce w skali kraju. Najczęściej szczepili się mieszkańcy Miasta Łowicz (6. miejsce w województwie), gminy Nieborów (8. miejsce w województwie) oraz gminy Zduny.

Rysunek 18 Poziom zaszczepienia przeciw covid-19

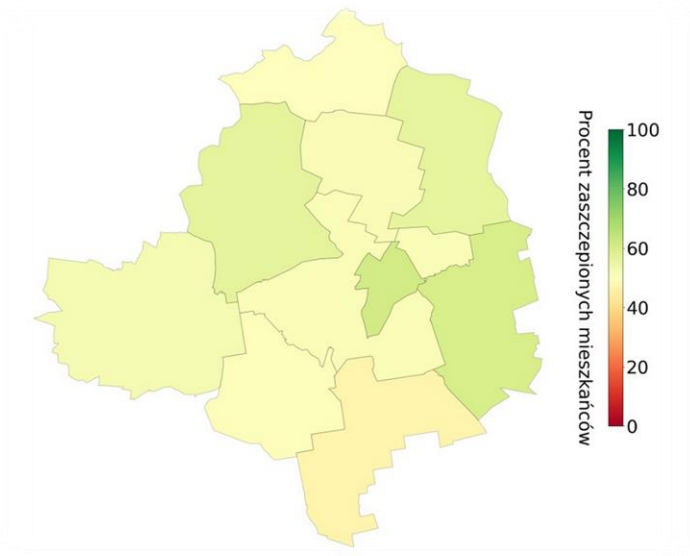

Źródło: https://www.gov.pl/web/szczepienia-gmin#/poziomwyszczepienia

Prognozowane na najbliższe lata tendencje demograficzne wskazują na ciągły spadek liczby mieszkańców oraz wzrost w ogóle populacji udziału osób w wieku poprodukcyjnym, co wpłynie zarówno na zmianę potrzeb w zakresie usług publicznych jak i potencjału zasobów ludzkich. Środkiem zaradczym powinny być działania nakierowane na przyciągnięcie na teren powiatu nowych mieszkańców (oferta miejsca atrakcyjnego do zamieszkania, stabilnego i bezpiecznego życia pod względem dostępu do pracy, wypoczynku, opieki, oferty edukacyjnej i kulturalnej) oraz przygotowaniem infrastruktury – zwłaszcza społecznej - do rosnących potrzeb seniorów. Osoby starsze, głównie ze względu na stan zdrowia, często potrzebują pomocy i opieki. Zgodnie z danymi GUS stopień zaspokojenia tych potrzeb jest wciąż mniejszy od zgłaszanego popytu szczególnie w zakresie miejsc opieki.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Edukacja

Powiat Łowicki zapewnia szeroką ofertę edukacyjną dla dzieci, młodzieży i dorosłych z regionu. Według danych GUS w 2019 roku na jego terenie działało 38 szkół podstawowych (skupiających 6215 uczniów), 2 specjalne szkoły podstawowe (118 uczniów). W przeważającej większości szkoły prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego, na terenie której są zlokalizowane.

W ramach szkół ponadpodstawowych na terenie miasta Łowicz funkcjonują 2 licea ogólnokształcące, 3 zespoły szkół ponadpodstawowych oraz 1 Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy. Do szkół ponadpodstawowych w 2020 r. uczęszczało łącznie ponad 3 tys. uczniów. Zaplecze edukacyjno – oświatowe uzupełnia Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Kiernozi oraz Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Łowiczu. Do jednostek prowadzonych przez Powiat Łowicki należą:

- I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Chełmońskiego w Łowiczu;
- II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 1 im.10 Pułku Piechoty w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 3 im. Władysława Stanisława Reymonta w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu;
- Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Kiernozi;
- Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy im. Jana Brzechwy w Łowiczu;
- Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Łowiczu.

Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Kiernozi jest przeznaczony dla chłopców realizujących obowiązek szkolny na I etapie edukacyjnym, w klasach IV, V, VI, VII i VIII, przejawiających trudności w uczeniu się i przystosowaniu się do warunków „szkoły masowej", mających problemy rodzinne, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i wymagających wsparcia o charakterze socjoterapeutycznym i terapeutycznym, wymagających specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy im. Jana Brzechwy to specjalistyczna placówka opiekuńczo-wychowawcza zajmująca się nauczaniem, wychowaniem, opieką i rehabilitacją dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Kształci dzieci o różnym poziomie rozwoju intelektualnego w zakresie: wczesnego

wspomagania rozwoju dzieci, przedszkola specjalnego, szkoły podstawowej i branżowej szkoły I stopnia, szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy, zespołów rewalidacyjno-wychowawczych. Funkcję opiekuńczo - wychowawczą w ośrodku spełnia internat, który w okresie nauki w szkole dla uczniów staje się drugim domem i zapewnia im prawidłowe warunki do rozwoju psychofizycznego, uczy współpracy i działania w grupie.

Zadaniem Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Łowiczu jest wspomaganie prawidłowego rozwoju psychofizycznego dzieci i młodzieży (od urodzenia do ukończenia nauki szkolnej). Diagnozowanie dzieci i młodzieży prowadzone jest w szczególności w celu określenia indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, wyjaśnienia mechanizmów ich funkcjonowania w odniesieniu do zgłaszanego problemu oraz wskazania sposobu rozwiązania tego problemu.

W 2019 r. w celu obsługi finansowo- organizacyjnej ww. podmiotów prowadzonych przez Powiat Łowicki powołano do istnienia Centrum Usług Wspólnych Powiatu Łowickiego. Prowadzi ono wspólną obsługę finansową, płacową i kadrową jednostek.

Od 1994 r. w mieście Łowicz zlokalizowane jest również Wyższe Seminarium Duchowne w Łowiczu p.w. Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej (filia Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie). Historia pierwszego Seminarium Duchownego w Łowiczu sięga XVIII wieku. Działało ono w Łowiczu nieprzerwanie do 1865 roku, w którym zostało rozwiązane przez władze carskiej w ramach represji po powstaniu styczniowym.

Powiat Łowicki oferuje bogatą ofertę kształcenia, dostosowywaną każdego roku do potrzeb i zainteresowań uczniów poprzez wprowadzanie nowych kierunków kształcenia. Jak wskazuje poniższy wykres największą popularnością wśród uczniów cieszy się oferta edukacyjna ZSP nr 2 w Łowiczu, w którym uczniowie najchętniej wybierają profil technika logistyka oraz informatyka. W roku szkolnym 2020/2021 w 33 oddziałach kształciło się w nim aż 728 uczniów.

Rysunek 19 Liczba uczniów w szkołach powiatu łowickiego

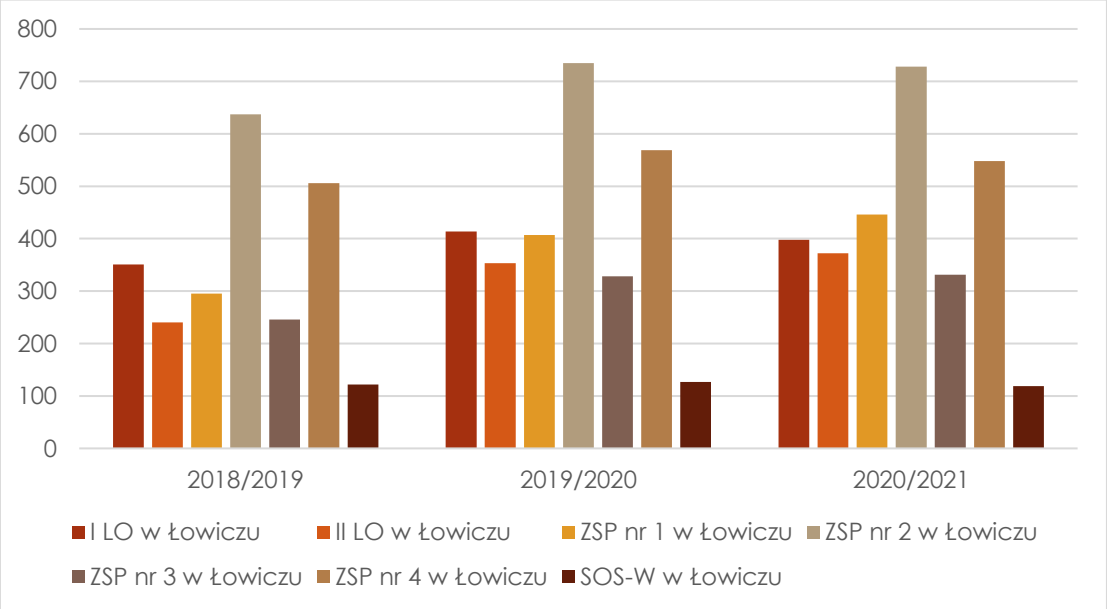

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Łowiczu

Jednym ze wskaźników obrazujących poziom edukacji na terenie Powiatu Łowickiego stanowią wyniki przeprowadzanych corocznie sprawdzianów i egzaminów na poszczególnych szczeblach kształcenia. Wg danych OKE **zdawalność egzaminu dojrzałości** w 2021 roku w powiecie łowickim wyniosła **75%**. Liczba zdających, którzy przystąpili do wszystkich egzaminów wymaganych wynosiła 630 uczniów, z czego świadectwo dojrzałości otrzymały 473 osoby. Poniższa tabela prezentuje zdawalność egzaminu maturalnego z języka polskiego, angielskiego i matematyki na poziomie podstawowym przeprowadzonego w roku 2021.

Tabela 5. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach w 2021 w %

Szkoła	Cały egzamin	język polski	matematyka	Język angielski
Technikum w Zduńskiej Dąbrowie	34	66	46	69
I Liceum Ogólnokształcące Imienia Józefa Chełmońskiego w Łowiczu	93	93	100	100
II Liceum Ogólnokształcące Imienia Mikołaja Kopernika w Łowiczu	91	95	98	98
Pijarskie Liceum Ogólnokształcące Królowej Pokoju w Łowiczu	98	98	100	100
Technikum Nr 1 w Łowiczu W Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 1 Im. 10 Pułku Piechoty w Łowiczu	66	72	81	91
Technikum Nr 3 W Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 3 Imienia Władysława Stanisława Reymonta w Łowiczu	29	33	67	71
Technikum Nr 2 W Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego Imienia Tadeusza Kościuszki w Łowiczu	63	70	83	91
IV Liceum Ogólnokształcące w Łowiczu W Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 4 Imienia Władysława Grabskiego w Łowiczu	82	88	93	100
Technikum Nr 4 W Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 4 Imienia Władysława Grabskiego w Łowiczu	82	88	92	98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów OKE w Łodzi[9]

Analizując zamieszczone powyżej dane liczbowe można zauważyć, iż **zdawalność egzaminów** maturalnych w Powiecie Łowickim jest **nieco wyższa od średniej województwa** łódzkiego (72,8% osób zdało egzamin w woj. łódzkim)[10]. Świadczy to o bardzo dobrym poziomie nauczania w lokalnych placówkach edukacyjnych. Najlepszą zdawalność osiągają uczniowie Pijarskiego LO w Łowiczu – szkoła katolicka prowadzona przez Kolegium Zakonu Pijarów w Łowiczu (język polski- 98%, język angielski i matematyka- 100%) oraz I LO im. J. Chełmońskiego i II

[9] http://www.oke.lodz.pl/ EGZAMIN MATURALNY - RAPORTY

[10] Sprawozdanie za rok 2021. Egzamin maturalny. Wszystkie przedmioty, OKE Łódź, 17.09.2021

Liceum Ogólnokształcące Imienia Mikołaja Kopernika. Zdawalność egzaminów zawodowych w szkołach publicznych w Powiecie Łowickim w 2021 r. przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Zdawalność egzaminów zawodowych w szkołach w 2021 r.

Szkoła	Egzamin pisemny	Egzamin praktyczny
Technikum nr 3 w Zespole Szkół Ponadpodstawowych nr 3 im. W.S. Reymonta w Łowiczu	61,5%	74,2%
Branżowa Szkoła I Stopnia Nr 3 w Łowiczu	100,0%	
Branżowa Szkoła Specjalna I Stopnia w Łowiczu	100,0%	100,0%
Technikum Nr 1 w Zespole Szkól Ponadpodstawowych Nr1 im.10 Pułku Piechoty w Łowiczu	62,7%	67,4%
Branżowa Szkoła I Stopnia Nr 1 w Łowiczu W Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 1 Im. 10 Pułku Piechoty w Łowiczu	56,3%	50,0%
Technikum nr 2 w Zespole Szkół Ponadpodstawowych nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego w Łowiczu	82,5%	72,6%
Branżowa Szkoła I Stopnia Nr 2 w Łowiczu	88,2%	100,0%
Technikum Nr 4 w Zespole Szkół Ponadpodstawowych nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu	-	100,0%
Technikum w Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie	100,0%	66,7%
Szkoła Policealna w Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie	100,0%	-
średnia	92,2%	79,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów OKE w Łodzi

Jak wskazują powyższe dane z najwyższą zdawalność egzaminu praktycznego odnotowano w ZSP Nr 4 im. Władysława Grabskiego, Branżowej Szkole I Stopnia Nr 2 oraz Branżowej Szkole Specjalnej I Stopnia. Średni poziom zdawalności dla powiatu łowickiego jest zbliżony do średniej wojewódzkiej (84,5% uczniów w woj. łódzkim zdało egzamin pisemny, 79,1% - część praktyczną). [11]

Niewątpliwie niekorzystny wpływ na procesy edukacyjne i wychowawcze w ostatnich latach (2020-2021) miała epidemia covid-19 i spowodowane nią zawieszenie obowiązku szkolnego a następnie nauczanie zdalne i hybrydowe. Wg Raportu Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej[12] wynika, że wraz z rozwojem epidemii pogarszała się kondycja psychofizyczna uczniów i nauczycieli. Rekomendowano w nim by działania wychowawcze,

[11] http://www.oke.lodz.pl/ Wyniki szkół z egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie

[12] Młodzież w czasie epidemii, IPZIN 2020

profilaktyczne i pomocowe na rzecz wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży stały się w systemie edukacji priorytetem, zarówno w ówczesnej fazie epidemii, jak i bezpośrednio po jej wygaśnięciu.

Opieka zdrowotna

Wg danych NFZ na terenie Powiatu Łowickiego ochronę zdrowia w ramach powszechnego ubezpieczenia zapewnia 10 gabinetów podstawowej opieki zdrowotnej (POZ), 10 poradni specjalistycznych oraz 10 aptek (Łowicz, Bielawy, Chąśno, Nieborów, Łyszkowice, Zduny).[13]

W 2020 roku wg danych GUS w ramach podstawowej opieki lekarskiej udzielono łącznie 365 967 porad, co stanowiło o ok. 9% porad mniej w stosunku do roku 2019. Wpływ na **spadek liczby udzielonych porad lekarskich** mogła mieć sytuacja związane z pandemią covid-19 i ograniczoną dostępnością do przychodni.

Tabela 7. Opieka zdrowotna

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
porady	367 740	367 388	388 219	395 297	400 685	365 967
liczba lekarzy	202	209	189	184	227	bd.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pod względem liczby lekarzy przypadających na 10 tys. mieszkańców wynoszącą w 2019 roku 29,1 powiat łowicki zajmował 18 lokatę w województwie łódzkim. Wskaźnik był nieco wyższy niż średnia ogólnopolska (23,7), która jest jednak najniższą w krajach UE (średnia 38). Zauważyć jednak należy następujący w ostatnich latach wzrost liczby lekarzy – średnioroczny wzrost na poziomie ok. 3%. Największa zmiana nastąpiła w roku 2019, w którym liczba personelu medycznego zwiększyła się o blisko jedną czwartą w stosunku do roku poprzedniego.

Od 1990 roku Powiat Łowicki pełni nadzór nad **Zespołem Opieki Zdrowotnej w Łowiczu**. Zespół Opieki Zdrowotnej w Łowiczu w ramach umów z Narodowym Funduszem Zdrowia świadczy kompleksowo podstawową, specjalistyczną, szpitalną, diagnostyczną oraz nocną i świąteczną opiekę medyczną. Obiekt szpitalny zlokalizowany jest w Łowiczu, co umożliwia bezproblemowe dotarcie do szpitala, zarówno mieszkańcom samego Łowicza, jak i okolicznych miejscowości. Budynek szpitala oddany został do użytku w 1951 r., a w 1964 r. dobudowano skrzydło szpitala w którym znajdowały się pomieszczenia laboratorium, Stacja Krwiodawstwa, apteka szpitalna i część administracji. Obecnie budynki szpitala przystosowane są do potrzeb osób niepełnosprawnych (rampy podjazdowe, windy oraz odpowiednio wyposażone toalety). Planowane są także działania związane z uruchomieniem przygodni zdrowia w miejscowości Sobota wpisanej do Rejestru Wojewody 01.11.2020 r.

[13] https://gsl.nfz.gov.pl/ Lista miejsc pomocy medycznej w ramach powszechnego ubezpieczenia

W ramach ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych zakres świadczeń obejmuje nocną i świąteczną opiekę zdrowotną w ramach POZ oraz całodobową ambulatoryjną pomoc doraźną i specjalistyczną ambulatoryjną opiekę zdrowotną w zakresie chirurgii ogólnej, chirurgii urazowo-ortopedycznej, ginekologii i położnictwa, neurologii ,kardiologii, leczenia uzależnień, chirurgii onkologicznej, diabetologii, medycyny pracy, geriatrii.

W oddziale zamiejscowym ZOZ w Łowiczu położonym na terenie gminy Bielawy w miejscowości Stanisławów działa Oddział Fizjoterapii i Rehabilitacji.

W ramach diagnostyki medycznej zakład zapewnia diagnostykę laboratoryjną, ultrasonografię, rentgenodiagnostykę, tomografię komputerową, endoskopię, elektrodiagnostykę, patomorfologię.

Tabela 8. Liczba personelu medycznego i łóżek szpitalnych

	2015	2016	2017	2018	2019
lekarze na 10 tys. ludności	25,4	26,3	23,9	23,4	29,1
pielęgniarki i położne na 10 tys. ludzkości	27,9	26,8	28,5	29,5	27,9
łóżka w szpitalach ogólnych	215	215	215	197	180

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (2015-2019)

W 2021 roku w ramach 6 oddziałów ZOZ w Łowiczu udostępnionych było 176 łóżek szpitalnych[14]:

- Oddział Chorób Wewnętrznych z Pododdziałem Kardiologicznym (52)
- Oddział Chirurgiczny (30)
- Oddział ginekologiczno – położniczo – neonatologiczny (28)
- Oddział pediatryczny (16)
- Oddział anestezjologii i intensywnej terapii (5)
- Oddział fizjoterapii i rehabilitacji (w Stanisławowie - 45)

Od 19 grudnia 2020 r. ZOZ w Łowiczu zapewnia 17 łóżek izolacyjnych dla pacjentów z podejrzeniem SARS-CoV-2. W związku z epidemią covid-19 ZOZ Łowicz został doposażony w 10 łóżek wraz z szafkami oraz respirator kliniczno-transportowy. Łączne wsparcie pozyskane przez jednostkę ze źródeł zewnętrznych na cel walki z pandemią szacowane było na kwotę 230 tys. zł. Darowizny pieniężne i darowizny środków ochrony indywidualnej, a także dofinansowanie do zakupu aparatury i sprzętu medycznego udzielne były przez lokalne organizacje i stowarzyszenia (KGW, Kółka Rolnicze, fundacje, koła łowieckie), urzędy gmin, starostwo, jak i instytucje i firmy zewnętrzne. Aktywny udział lokalnej społeczności świadczy o dużym potencjale społecznej

[14] Za: Regulamin Organizacyjny Zespołu Opieki Zdrowotnej W Łowiczu (01.03.2021 r.)

odpowiedzialności mieszkańców powiatu, którzy w sytuacjach kryzysowych są w stanie działać wspólnie na rzecz ważnych dla funkcjonowania powiatu obszarów.

Wg danych GUS **najczęstszą przyczyną zgonów** w 2019 roku, podobnie jak w latach ubiegłych, były **choroby układu krążenia oraz nowotwory**. Stanowiły one odpowiednio 41 % i 23% ogółu zgonów w powiecie. W przypadku chorób układu krążenia poziom śmiertelności był nieco wyższy od wartości krajowej (39%) i wojewódzkiej (36%). Osoby, które umierają przed osiągnięciem 65 r.ż. w powiecie łowicki stanowiły 24,28% ogółu zgonów – poziom ten jest nieco wyższy niż odnotowywany w województwie (23,87%) i kraju (23,75%).

Rysunek 20 Przyczyny zgonów

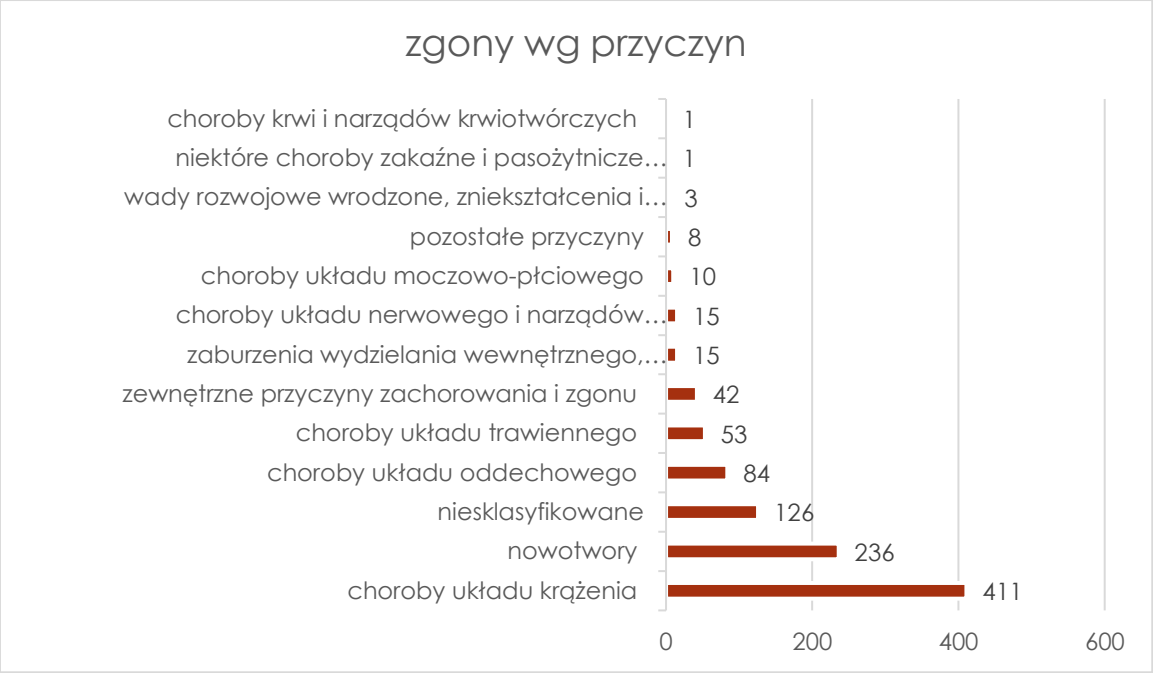

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 9 Udział zgonów według wybranych przyczyn w ogólnej liczbie zgonów

choroby	2015	2016	2017	2018	2019
układu krążenia	48%	42%	43%	41%	41%
nowotwory	24%	28%	24%	24%	23%
układu oddechowego	6%	5%	6%	7%	8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obecnie na terenie powiatu brak Zakładu Opiekuńczo Leczniczego, który mógłby udzielać całodobowych świadczeń zdrowotnych obejmujących leczenie, pielęgnację i rehabilitację osób nie wymagających hospitalizacji, które ze względu na stan zdrowia i stopień niepełnosprawności oraz brak możliwości funkcjonowania w środowisku domowym wymagają stałego fachowego nadzoru lekarskiego i pielęgniarskiego.

Pomoc społeczna

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu (PCPR) jest budżetową jednostką organizacyjną i zostało powołane Uchwałą Powiatu Łowickiego Nr XI/55/99 z dnia 25 sierpnia 1999r. w celu wykonywania zadań Powiatu z zakresu pomocy społecznej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu realizuje zadania własne, zadania z zakresu administracji rządowej wynikające z Ustaw i przepisów wykonawczych, Uchwał Rady i Zarządu Powiatu Łowickiego. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie prowadzi szeroką działalność na rzecz mieszkańców powiatu łowickiego w celu poprawy warunków ich życia. Centrum realizuje zadania Powiatu z zakresu pomocy społecznej, pieczy zastępczej, rehabilitacji społecznej, projekty i programy związanie z realizacją zadań ustawowych oraz inne zadania wynikające z odrębnych przepisów. Na realizację zadań PCPR w Łowiczu pozyskuje środki finansowe w ramach programów Unii Europejskiej oraz Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Do zadań PCPR należy prowadzenie specjalistycznego poradnictwa oraz organizowanie opieki w rodzinnych formach pieczy zastępczej. PCPR przyznaje pomoc pieniężną na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej. W 2020 r. sprawowano opiekę nad 69 rodzinami zastępczymi, w których umieszczonych było łącznie 97 dzieci. Zdecydowana większość dzieci przebywała w rodzinach spokrewnionych (60%), po 20% w rodzinach zawodowych i niezawodowych. W 2020 r. rozwiązanych zostało 8 rodzin zastępczych, w tym 3 rodziny spokrewnione i 5 niezawodowych.

Rysunek 21 Piecza zastępcza

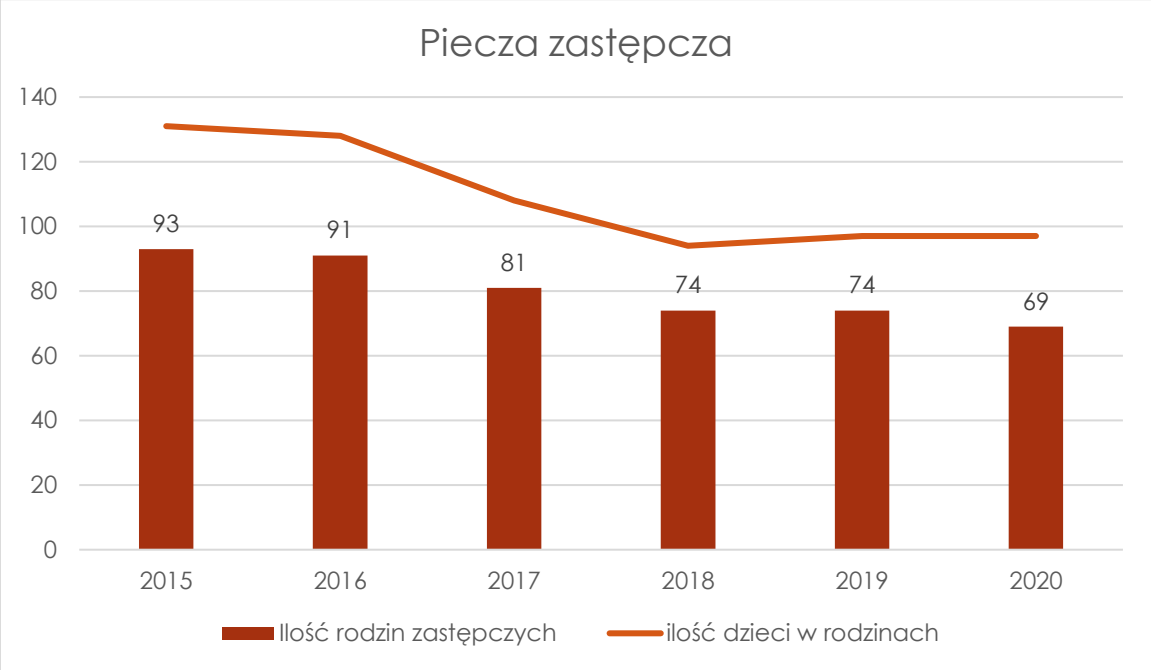

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych „Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu za 2020 rok"

PCPR prowadzi nabór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, w tym kampanię dotyczącą promocji rodzicielstwa

zastępczego – ogłoszenia prasowe, audycje radiowe, ogłoszenia na stronie internetowej i w mediach społecznościowych, szkolenia, badania psychologiczne, wyjazdy integracyjno-szkoleniowe, niezbędne wsparcie w formie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą. **Ze względu na brak środków finansowych w 2020 r. nie utworzono mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków ani nie zwiększono liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej**. Działania te należy podjąć możliwie jak najszybciej, jak również trzeba stale dążyć do zwiększenia liczby rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych w celu ograniczenia liczby dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz rozwoju współpracy z instytucjami działającymi na rzecz dzieci takimi jak sąd, ośrodek adopcyjny, szkoły, przedszkola, poradnie, ośrodki pomocy społecznej, policji itp.

Oprócz pomocy finansowej PCPR oferuje pomoc przy integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego. Pomaga również osobom, które uzyskały status uchodźcy. Jednostka organizuje również szkolenia przyczyniające się do doskonalenia zawodowego kadr pomocy społecznej z terenu powiatu łowickiego oraz doradza metodycznie kierownikom i pracownikom jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu.[15]

Poniższe zestawienie tabelaryczne przedstawia wskaźniki GUS dotyczące pomocy społecznej w Powiecie Łowickim. W 2020 roku ze środowiskowej pomocy społecznej korzystało 1 178 gospodarstw domowych. Widać wyraźny spadek liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy w latach 2015-2020 – wartość maleje średnio o 6,7% rocznie. **Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w powiecie łowickim jest jedną z najniższych w całym województwie łódzkim** (wskaźnik dla województwa wg w 2020 r. wynosił 398 os., dla kraju 414 os.).

Tabela 10. Pomoc społeczna w Powiecie Łowickim

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowe pomocy społecznej	1 669	1 519	1 436	1 349	1 303	1 178
beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	544	473	425	381	358	313

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

[15] Za: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu za 2020 rok oraz informacja o planowanych działaniach i potrzebach w zakresie pomocy społecznej na 2021 rok (https://pcprlowicz.com.pl/sprawozdania-z-dzialalnosci)

Równocześnie, jak można zauważyć w kolejnej tabeli, następuje spadek nakładów finansowych w dziale pomocy społecznej. Zdecydowana większość wydatków związana jest z funkcjonowaniem Domu Opieki społecznej w Borówku.

Tabela 11. Wydatki z budżetu Powiatu na pomoc społeczną [w zł]

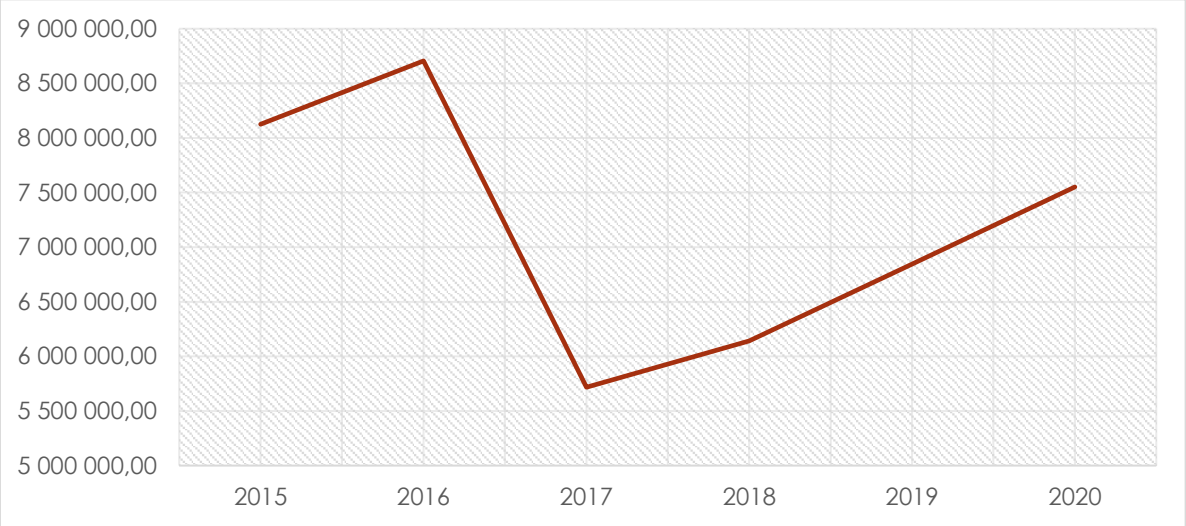

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z danymi GUS ze **stacjonarnej pomocy społecznej** świadczonej przez **5 placówek** (w tym: 1 dom pomocy społecznej podlegający samorządowi powiatowemu, 1 noclegownię podlegająca samorządowi gminnemu oraz 3 placówki niepubliczne). Jednostką organizacyjną Powiatu Łowickiego jest Dom Pomocy Społecznej „Borówek" im. Krystyny Bochenek w Borówku (gmina Bielawy). Placówka dysponująca 130 miejscami zakwaterowania przeznaczona jest do opieki nad osobami przewlekle psychicznie chorymi. Oprócz zapewnienia podstawowych potrzeb bytowych (miejsce zamieszkania, wyżywienie) świadczy także usługi opiekuńcze i wspomagające (terapie zajęciowe, aktywizację, podnoszenie sprawności itp.). Pozostałe prywatne domy opieki całodobowej działające na terenie powiatu oferują łącznie 85 miejsc pobytu. Pomoc osobom bezdomnym oferuje noclegownia działająca przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łowiczu. W Punkcie są do dyspozycji 4 sale sypialne zapewniające schronienie 24 osobom. W 2021 roku udzielono schronienia 41 osobom – oprócz noclegu osoby bezdomne liczyć mogą na ciepły posiłek oraz ciepłą odzież.

Tabela 12. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
placówki (z filiami)	2	3	3	3	5	5
domy pomocy społecznej (powiat)	1	1	1	1	1	1
placówki prywatne	0	1	1	1	3	3
noclegownia (MOPS Łowicz)	0	1	1	1	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porządek publiczny i ochrona przeciwpożarowa

Za zapewnienie porządku i bezpieczeństwa na terenie Powiatu Łowickiego odpowiadają przede wszystkim funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Łowiczu oraz Komenda Państwowej Straży Pożarnej w Łowiczu. W gminach na terenie powiatu działają 104 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych, w tym 20 jednostek wpisanych do Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego[16]. Dysponowanie jednostek systemu do działań ratowniczych oraz alarmowanie podmiotów współdziałających odbywa się poprzez powiatowe stanowisko kierowania PSP współdziałające ze stanowiskami dyżurnymi administracji samorządowej wójtów, burmistrzów, prezydentów miast oraz starostów. W przypadku gdy siły i środki systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze powiatu okażą się niewystarczające (drastyczny wzrost skali zdarzenia, równoczesność zdarzeń, brak jednostek specjalistycznych) lub zdarzenie swym zasięgiem wykracza poza obszar powiatu, uruchamiany jest wyższy poziom systemu ratowniczo-gaśniczego.

Dane statystyczne, dotyczące ilości przestępstw oraz liczby rannych i ofiar śmiertelnych, zostały zamieszczone w tabeli poniżej:

Tabela 13. Przestępstwa stwierdzone ogółem na 1000 mieszkańców oraz ofiary wypadków drogowych na 100 wypadków

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
przestępstwa ogółem:	15,23	17,41	15,21	18,13	14,57	18,88
kryminalne	10,49	8,54	9,30	7,81	8,75	12,67
gospodarcze	1,88	6,47	3,40	7,89	2,77	3,07
drogowe	1,86	1,56	1,71	1,83	2,18	2,40
przeciwko życiu i zdrowiu	0,43	0,25	0,29	0,29	0,20	0,15
przeciwko mieniu	7,45	6,82	7,37	10,15	6,39	9,67
ranni na 100 wypadków	131,4	112,3	124,7	127,9	103,4	135,3
wypadki śmiertelne na 100 wypadków	20,0	12,3	10,4	16,4	17,2	14,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie widoczny jest znaczny **spadek liczby wypadków drogowych oraz osób rannych i ofiar śmiertelnych**. Średnio co roku liczba wypadków oraz rannych malała o 13%, zaś liczba ofiar

[16] Za: https://www.gov.pl/web/kppsp-lowicz/wlaczone-do-krajowego-systemu-ratowniczo-gasniczego (data dostępu: 03.12.2021)

śmiertelnych o ponad 18%. Wg założeń przedstawionych w Powiatowym Programie Zapobiegania Przestępczości do jednego z głównych problemów należy duża liczba przypadków kierowania pojazdem pod wpływem alkoholu lub innego podobnie działającego środka.

Rysunek 22 Statystyka wypadków drogowych

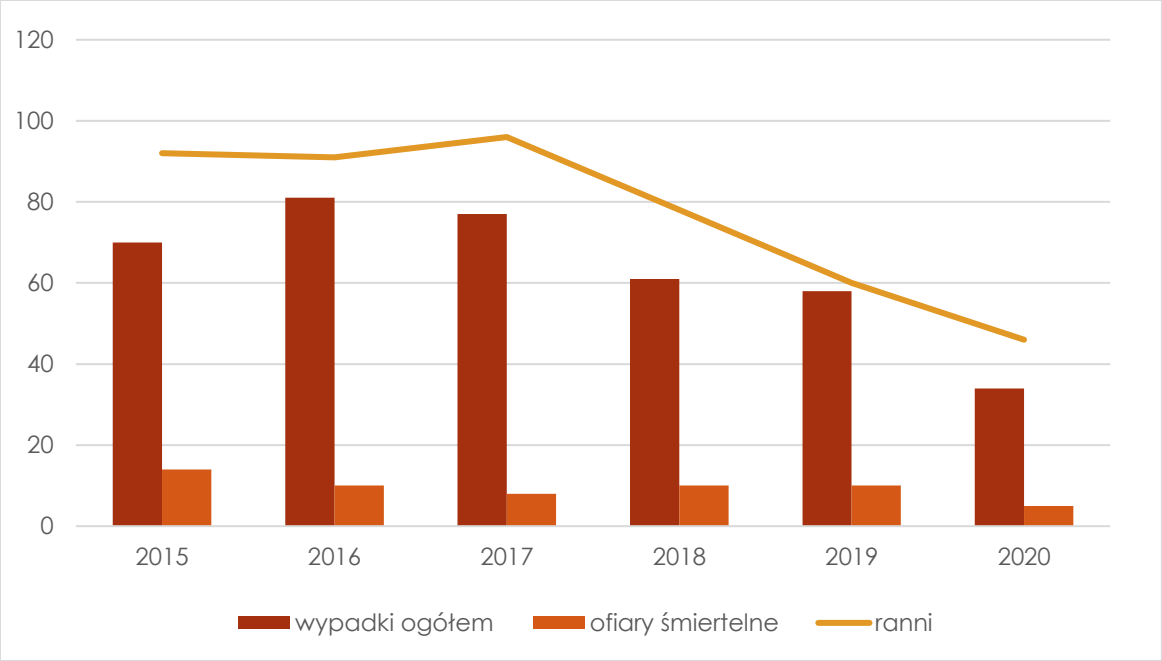

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejny wykres przedstawia zestawienie dotyczące województwa łódzkiego odnośnie wskaźnika przestępstw stwierdzonych w poszczególnych powiatach w 2020 r. Powiat Łowicki znajduje się na 11 miejscu pod względem liczby przestępstw stwierdzonych wśród wszystkich powiatów województwa łódzkiego.

W 2020 roku w powiecie łowickim stwierdzono 1 470 przestępstw. Oznacza to, że na każdych 1000 mieszkańców odnotowano 18,88 przestępstw. Jest to wartość nieznacznie większa od wartości dla województwa łódzkiego oraz nieznacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. **Wskaźnik wykrywalności** sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w powiecie łowickim wynosi **74,90%** i jest większy od wskaźnika wykrywalności dla województwa łódzkiego oraz porównywalny do wskaźnika dla całej Polski. Wskaźnik wykrywalności sprawców wyniósł w 2020 r. 74,9% i wzrósł w stosunku do roku 2015 o ponad 4 pp.

Rysunek 23. Wskaźnik przestępstw stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych wg powiatów w roku 2020

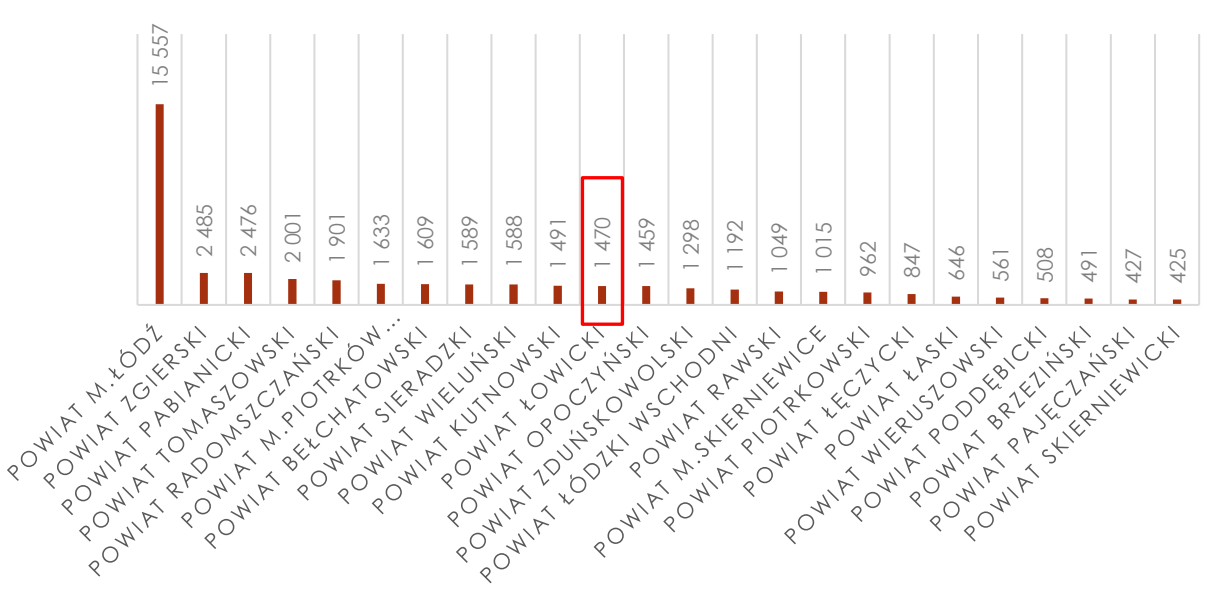

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców powiatu łowickiego najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym - 12,67 (wykrywalność 74%) oraz przeciwko mieniu - 9,67 (wykrywalność 61%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe - 2,40 (99%), o charakterze gospodarczym - 3,07 (55%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu - 0,15 (75%).

Rysunek 24 Przestępstwa stwierdzone wg rodzajów

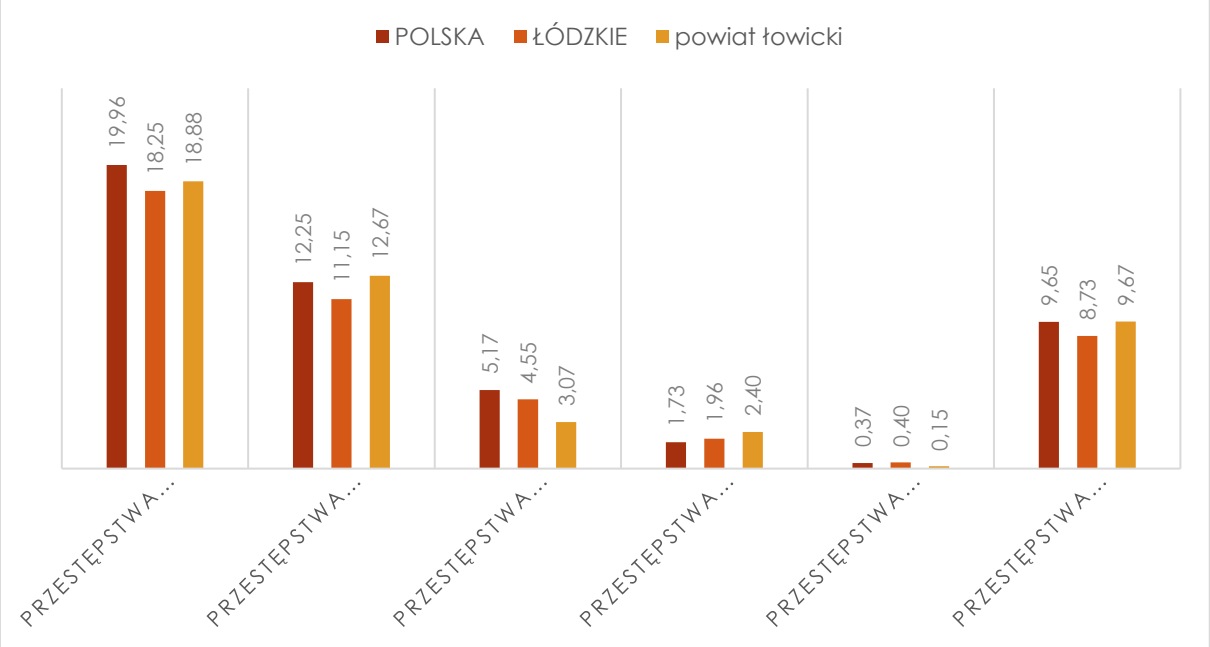

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najwyższą wykrywalność w 2020 r. odnotowano w przypadku przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji, drogowych oraz przeciwko rodzinie i opiece. Wskaźnik wykrywalności przestępstw ogółem, przestępstw o charakterze kryminalnym, wykrywalności przestępstw drogowych i przeciwko mieniu są wyższe niż wskaźniki wojewódzki oraz krajowy.

Rysunek 25 Wykrywalność przestępstw

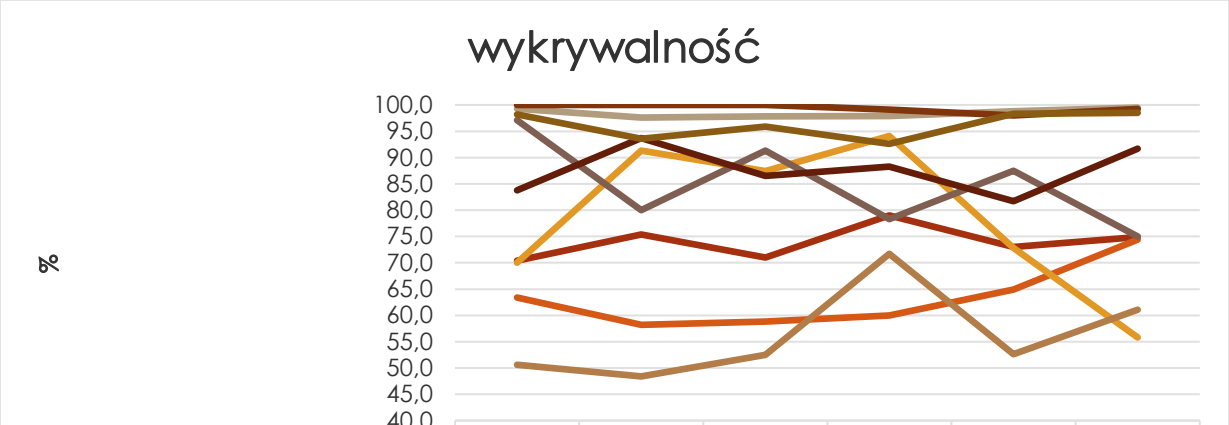

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	70,4	75,4	71,0	79,0	73,0	74,9
o charakterze kryminalnym	63,4	58,2	58,8	60,0	64,9	74,4
o charakterze gospodarczym	70,0	91,3	87,4	94,1	72,8	55,8
drogowe	99,3	97,6	97,8	97,9	98,8	99,5
przeciwko życiu i zdrowiu	97,1	80,0	91,3	78,3	87,5	75,0
przeciwko mieniu	50,6	48,4	52,5	71,7	52,6	61,1
przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności	83,8	93,7	86,5	88,3	81,7	91,7
przeciwko rodzinie i opiece	100,0	100,0	100,0	99,1	98,0	99,2
przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji	98,2	93,6	95,9	92,6	98,3	98,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie powiatu realizowane są wieloletnie programy **przeciwdziałania przemocy w rodzinie** i ochrony ofiar. We wszystkich gminach funkcjonują zespoły interdyscyplinarne, które z mocy ustawy podejmują działania w stosunku osób i rodzin dotkniętych przemocą domową. Ich celem jest budowanie lokalnego systemu wsparcia oraz wypracowanie wysokich standardów współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz przeciwdziałania przemocy. Najczęściej występującą formą przemocy w rodzinie jest przemoc psychiczna, a następnie przemoc fizyczna. Z kolei najczęstszą przyczyną przemocy są używki np. alkohol, narkotyki oraz problemy finansowe. Akcentowana jest potrzeba pomocy psychologicznej, prawnej i socjalnej, w tym

finansowej i lokalowej. Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie poprzez funkcjonujący w jego strukturze Punkt Interwencji Kryzysowej.[17]

Pod względem **ilości zdarzeń wymagających udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej w przeliczeniu na 1 tys. ludności powiat łowicki ma wskaźnik nieco wyższy od średniej krajowej oraz wojewódzkiej**. Wynosi on 16 zdarzeń na 1000 ludności. Pomimo tendencji spadkowej zauważalnej w kraju i województwie w powiecie łowickim od trzech lat utrzymuje się on stałym poziomie.

Rysunek 26 Zdarzenia wymagające udziału jednostek ppoż

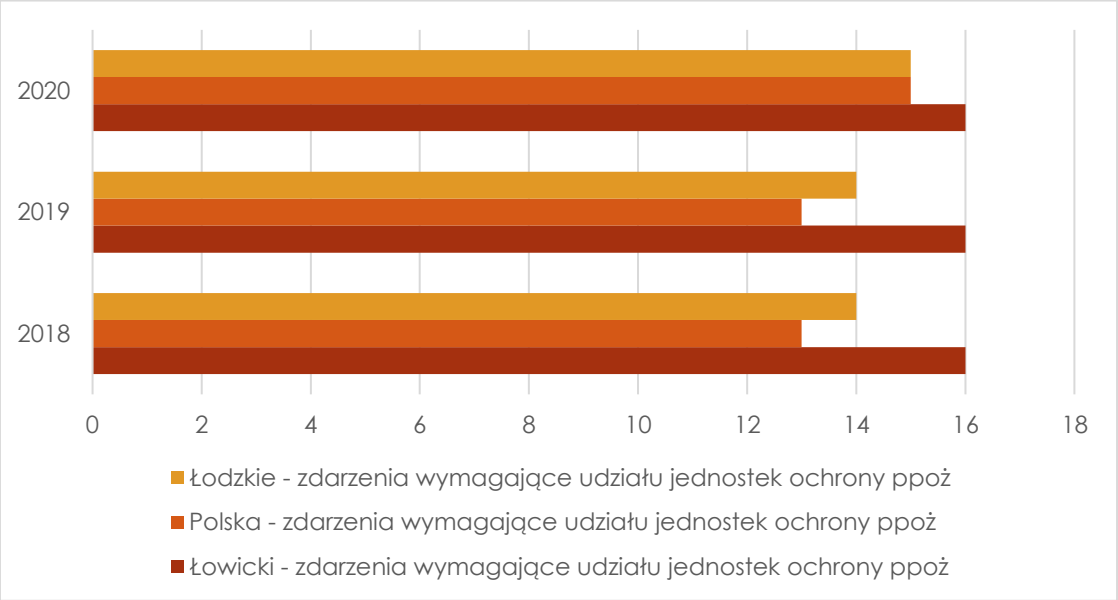

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy jednak zauważyć, iż na brak zmiany wskaźnika wpłynął niewątpliwie spadek liczby ludności zamieszkującej powiat. Analizując ogół zarejestrowanych zdarzeń w latach 2018-2020 widać, iż w 2020 r. zmalała nieco liczba pożarów oraz fałszywych alarmów, wzrosła natomiast liczna miejscowych zagrożeń definiowanych jako sytuacje awaryjne, wynikające z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody nie będące pożarem ani klęską żywiołową, stanowiące zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, któremu zapobieżenie lub którego usunięcie skutków nie wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków.

Tabela 14 Zdarzenia wymagające interwencji ppoż

zdarzenie	2018	2019	2020
pożary razem	251	380	314
miejscowe zagrożenia razem	923	814	876

[17] Za: Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Łowickim na lata 2021-2025

alarmy fałszywe razem	60	69	57
Razem	1234	1263	1247

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najwięcej zdarzeń zrejestrowano w mieście i gminie Łowicz (odpowiednio: 424 i 142 zdarzenia, w tym 106 pożarów) oraz w gminach Nieborów (160 zdarzeń, w tym 42 pożary) i Bielawy (104 zdarzenia, w tym 52 pożary).

Rysunek 27 Pożary

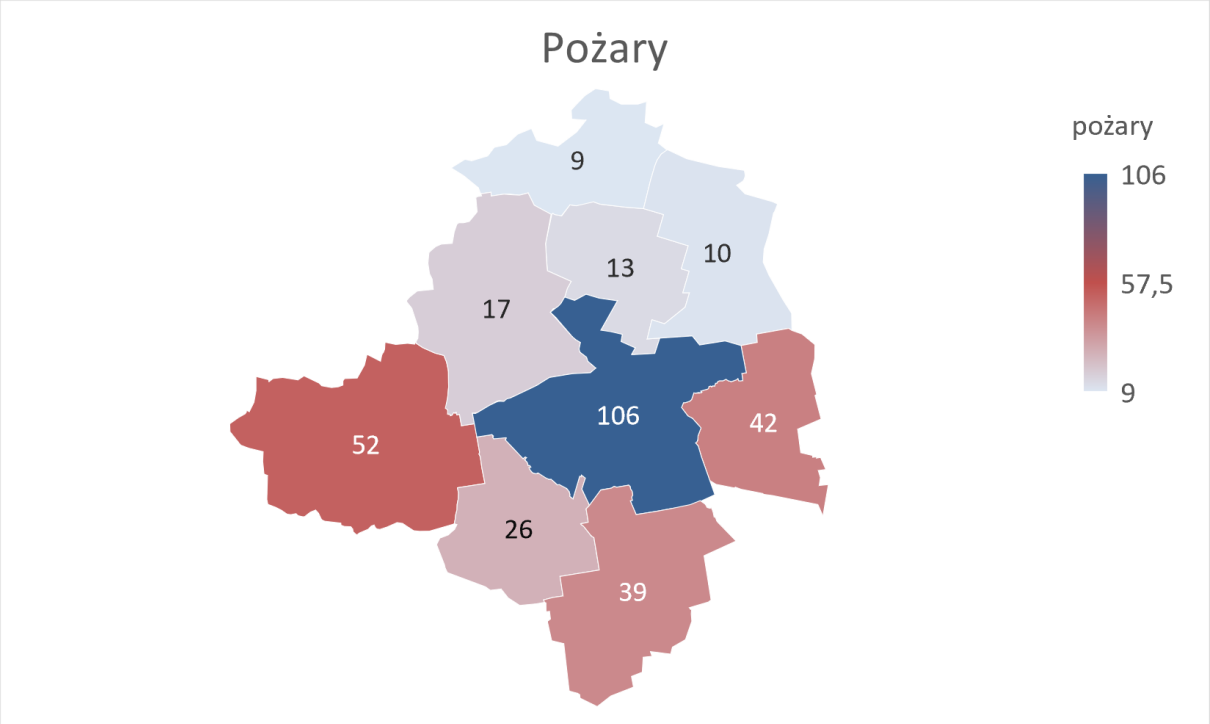

Źródło: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

Poniżej w formie graficznej zaprezentowano zestawienie szacunkowych strat powstałych podczas zdarzeń w 2020 r. w porównaniu do wartości uratowanego w wyniku przeprowadzonych akcji mienia.

Rysunek 28 Zestawienie wartości szacunkowych strat i uratowanego mienia w 2020

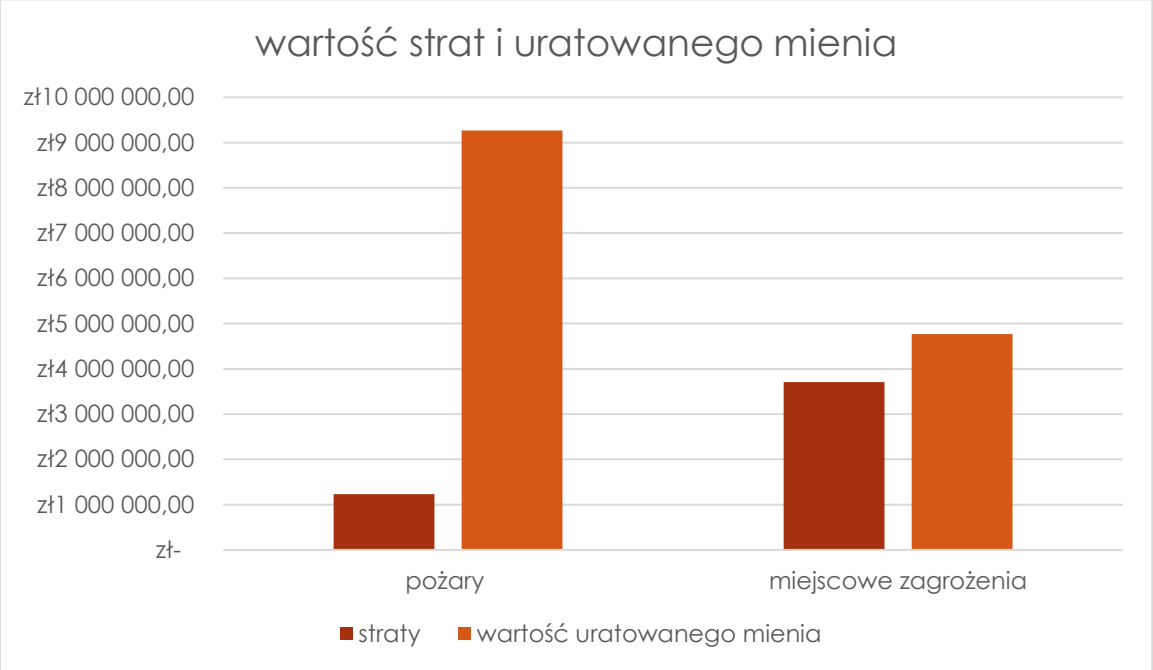

Źródło: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

W 2020 roku straż pożarna przeprowadziła 125 interwencji związanych z koronawirusem (covid-19). Od początku walki z pandemią strażacy Państwowej Straży Pożarnej wraz z druhami Ochotniczych Straży Pożarnych dowozili osobom objętym kwarantanną żywność, leki i niezbędne do życia artykuły. Przewozili do placówek oświatowych środki dezynfekujące, udostępniali namiot dla Szpitala w Łowiczu jako mobilną izbę przyjęć oraz wykonywali zadania związane z dezynfekcją przestrzeni publicznej.

Dużym wyzwaniem w zakresie ratownictwa, planowania operacyjnego i działań ratowniczych jest także zagrożenie ze strony żywiołu jakim jest woda. Przez teren powiatu łowickiego przepływa rzeka Bzura oraz rzeki i cieki wodne do niej wpadające w tym: Słudwia, Mroga, Skierniewka, Otolanka, Zwierzyniec, Bobrówka. **Na terenie powiatu występują obszary zagrożone powodzią głównie nad rzekami Bzurą i Mrogą oraz od południowej strony miasta Łowicza.** Podczas wystąpienia tych rzek z koryt występuje zagrożenie zalewowe dla terenów przyrzecznych z podtapianiem budynków, zabudowań w bliskiej odległości od koryta rzeki.[18]

[18] A: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

Rysunek 29 Zagrożenie powodziowe

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/

KP PSP w Łowiczu dysponuje 12 samochodami pożarniczymi, z których 2 przekroczyły już normę eksploatacji wyznaczoną w latach. **Do roku 2030 wszystkie pozostałe pojazdy przekroczą lub osiągną swoją normę eksploatacyjną**. W związku z tym konieczne będą działania nakierowane na modernizację i wymianę taboru samochodowego.

Rysunek 30 Stan taboru samochodowego straży pożarnej

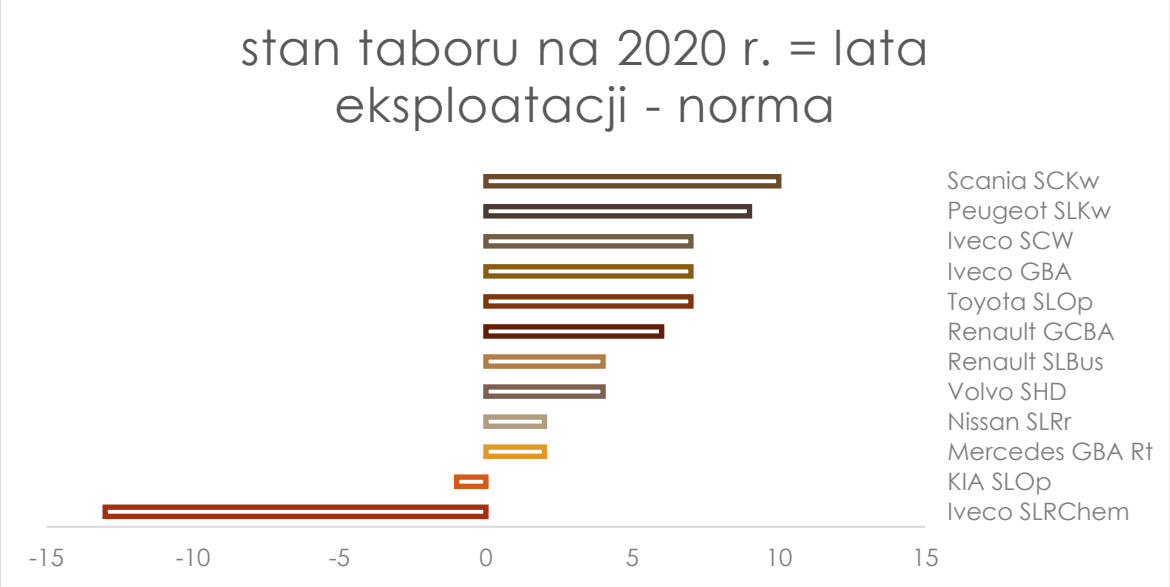

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Raport za rok 2020", KPSP w Łowiczu

KPSP w ramach swojej działalności przeprowadza również czynności kontrolno-rozpoznawcze obiektów użyteczności publicznej, zamieszkania zbiorowego, budynków mieszkalnych wielorodzinnych, obiektów produkcyjnych i magazynowych, gospodarstw rolnych, terenów leśnych.

Celem podniesienia poziomu bezpieczeństwa przeprowadzane działania w zakresie edukacji społeczeństwa. Organizowane są spotkania z dziećmi i młodzieżą podczas których omawiane są zagadnienia dot. powiadamiania służb ratunkowych, znaków ewakuacyjnych i z zakresu ochrony ppoż., podręczny sprzęt gaśniczy, postępowanie podczas pożaru w szkole, w domu, lasu lub ubrania, tlenku węgla, ewakuacji z pomieszczenia, kwalifikowanej pierwszej pomocy, nauki bezpiecznych zachowań, bezpieczeństwa pożarowe obiektów. W 2020 roku KP PSP w Łowiczu uzyskała do dofinansowanie 6 tys. zł na zakup symulatora pożaru do nauki gaszenia pożaru oraz obsługi podręcznego sprzętu gaśniczego wykorzystywanego do działań edukacyjnych.

Pozostałe instytucje zapewniające bezpieczeństwo obywateli w inny zakresie niż KPP na terenie Powiatu Łowickiego to:

1. Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego działające w ramach Biura Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych,
2. Powiatowa Stacja Sanitarno- Epidemiologiczna w Łowiczu,
3. Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Łowiczu,
4. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Łowiczu,
5. Powiatowy Zarząd Dróg i transportu w Łowiczu.

Wśród najważniejszych problemów zidentyfikowanych w Programie zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa, które wpisują się w kompetencje powyższych instytucji wskazano:

- Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego dzieci i młodzieży.
- Bezpieczeństwo obiektów użyteczności publicznej (ze szczególnym uwzględnieniem obiektów szkolnych, sportowych, placów zabaw)
- Nadzór nad bezpieczeństwem wody
- Istniejące zjawisko zagrożeń związanych z zakaźnymi chorobami odzwierzęcymi np. ptasiej grypy.

Wszystkie wyżej wymienione instytucje, we współpracy z jednostkami Ochotniczych Straży Pożarnych zlokalizowanych w poszczególnych gminach Powiatu, zapewniają kompleksowe zabezpieczenie we wszystkich sferach życia dla mieszkańców Powiatu Łowickiego. Na bieżąco są przekazywane do Centralnej Aplikacji Raportującej codzienne meldunki dotyczące sytuacji w powiecie. Ostrzeżenia meteorologiczne otrzymywane od WCZK Wojewody są publikowane na stronie internetowej Powiatu Łowickiego oraz przesyłane sms do gmin.

Sport i rekreacja

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi realizującymi cele i zadania Powiatu w zakresie kultury fizycznej są kluby sportowe tworzone m.in. w formie stowarzyszeń kultury fizycznej oraz uczniowskich klubów sportowych. Zgodnie z ustawą o kulturze fizycznej Starosta sprawuje nadzór nad działalnością stowarzyszeń kultury fizycznej, a także prowadzi ewidencję uczniowskich klubów sportowych oraz stowarzyszeń kultury fizycznej, których

statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej. Zadaniem Powiatu jest organizowanie działalności w dziedzinie kultury fizycznej, w tym zwłaszcza tworzenie warunków prawno-organizacyjnych i finansowych sprzyjających powstawaniu stowarzyszeń oraz związków i klubów sportowych.

Podstawową bazę sportową Powiatu Łowickiego stanowią sale gimnastyczne, boiska przyszkolne, siłownie i sprzęt sportowy podległych szkół ponadgimnazjalnych, które przedstawiono w wersji tabelarycznej poniżej.

Tabela 15. Baza sportowa w szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez Powiat Łowicki.

Nazwa szkoły	Baza sportowa
I Liceum Ogólnokształcące im. Chełmońskiego w Łowiczu	sala sportowa boisko 2 nowoczesne boiska do piłki plażowej kort tenisowy, siłownia i salka fitness
II Liceum Ogólnokształcące w Łowiczu	sala gimnastyczna siłownia boisko trawiaste
ZSP Nr 1 w Łowiczu	2 sale gimnastyczne boisko asfaltowe siłownia
ZSP Nr 2 CKU w Łowiczu	sale gimnastyczne boisko trawiaste siłownia rozstrzygnięty przetarg na budowę otwartej strefy aktywności sportowej (siłownia plenerowa, strefa rekreacyjna)
ZSP Nr 3 w Łowiczu	nowoczesna sala gimnastyczna
ZSP Nr 4 w Łowiczu	sala gimnastyczna
SOSW w Łowiczu	sala gimnastyczna
MOS w Kiernozi	korzysta z obiektów szkoły podstawowej i boska gminnego wielofunkcyjnego (czy coś się zmieniło po rozbudowie?)

Źródło: Wydział Edukacji i Spraw Społecznych

Nie wszystkie szkoły i placówki oświatowe prowadzone przez powiat posiadają własną bazę sportową. Aby zapewnić prawidłową realizację zadań z zakresu kultury fizycznej i sportu sukcesywnie podejmowane są działania mające na celu jej rozbudowę i modernizację (tak jak w przypadku ZSP 2 w Łowiczu, czy MOS w Kiernozi).

Kluby sportowe z poszczególnych gmin Powiatu Łowickiego działają w oparciu o własną bazę, którą na szczeblu lokalnym stanowi zazwyczaj baza szkolna, gminne boiska sportowe do gry w piłkę nożną oraz inne obiekty dzierżawione lub wynajmowane.

W mieście Łowicz funkcjonuje Ośrodek Sportu i Rekreacji dysponujący rozwiniętą infrastrukturą w postaci siedmiu obiektów:

- dwóch hal sportowych
- stadionu wielofunkcyjnego
- pływalni
- basenów zewnętrznych

- lodowiska Biały Orlik
- stadionu.

Aktywność fizyczna szczególnie w przypadku dzieci i młodzieży jest niezbędna dla prawidłowego rozwoju fizycznego, motorycznego, psychicznego i społecznego człowieka oraz dla zapobiegania zaburzeniom rozwoju i zdrowia, zwłaszcza otyłości i zaburzeniom układu ruchu. Odpowiedni poziom aktywności fizycznej w pierwszych dekadach życia zwiększa szansę na kontynuowanie jej w okresie dorosłości. Sprzyja to wydłużeniu okresu życia w zdrowiu, opóźnieniu procesów starzenia oraz zmniejszeniu ryzyka przedwczesnego rozwoju chorób przewlekłych i niepełnosprawności. Tym bardziej niepokoić musi fakt, iż w raporcie „Aktualna ocena poziomu aktywności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 3-19 lat w Polsce”[19] województwo łódzkie plasuje się na ostatnim miejscu w kraju osiągając najniższe wyniki. Jak wykazało badanie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży przeprowadzone przez Instytut Matki i Dziecka, większość młodych nie spełnia zaleceń WHO dotyczących minimalnego poziomu aktywności fizycznej. **W województwie łódzkim odsetek uczniów spełniających kryterium codzienną umiarkowaną, tzw. ogólną aktywność fizyczną wynosił jedynie 12,2% i był wartością najniższą w kraju**. Te wyniki niepokoją także ze względu, na fakt że województwo łódzkie znajduje się często na końcu rankingów sporządzanych również ze względu na wskaźniki zdrowotne.

Kultura

Powiat Łowicki jest organizatorem trzech samorządowych instytucji kultury:

- Muzeum w Łowiczu
- Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej,
- Powiatowej Biblioteki Publicznej w Łowiczu.

Podstawą ich utrzymania są dotacje podmiotowe z budżetu Powiatu.

Głównym celem **Muzeum w Łowiczu** - instytucji o charakterze naukowo-badawczym jest trwała ochrona dóbr kultury. Realizując to zadanie gromadzi, przechowuje, opracowuje, konserwuje i udostępnia pamiątki ruchome w zakresie archeologii, etnografii, sztuki i historii miasta oraz regionu. Wystawy stałe przybliżają historię regionu łowickiego, prezentują bogactwo i różnorodne aspekty kultury ludowej grupy etnicznej Księżaków Łowickich. Oprócz siedziby głównej Muzeum posiada dwa ośrodki plenerowe:

- Miniskansen przy siedzibie Muzeum (Ośrodek Plenerowy Budownictwa Ludowego)- prezentowane są tu najstarsze, przeniesione z terenu dawnego Księstwa Łowickiego, budynki mieszkalne i gospodarcze. Tworzą one dwie zagrody: XVIII-wieczną zagrodę typu otwartego oraz XIX-wieczną zagrodę zamkniętą (okólnik). Na ich przykładzie można zapoznać się ze zmianami zachodzącymi w konstrukcjach

[19] Aktualna ocena poziomu aktywności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 3-19 lat w Polsce, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2018

architektonicznych oraz rozplanowaniu i wystroju wnętrz chłopskich w Regionie Łowickim. Ekspozycję uzupełnia wystawa sprzętów oraz pojazdów używanych w gospodarstwie wiejskim.

- Skansen w Maurzycach (Łowicki Park Etnograficzny w Maurzycach gromadzi zabytki architektury z terenu dawnego Księstwa Łowickiego) - Obecnie znajduje się tu ponad 40 obiektów, datowanych w większości na II poł. XIX i I poł. XX w. Ich rozmieszczenie ukazuje dwa historyczne układy przestrzenne łowickiej wsi: tzw. starą wieś – owalnicę z centralnym placem wioskowym, występującą w XIX w. oraz tzw. nową wieś – pouwłaszczeniową ulicówkę.

Muzeum w Łowiczu podejmuje działania edukacyjne organizując warsztaty rodzinne, zajęcia dla dzieci i młodzieży oraz dla osób dorosłych w formie wykładów i pokazów filmowych. Cyklicznie organizowany jest konkurs „Muzealne spotkania z fotografią" pod honorowym patronatem Starosty Łowickiego. Dzięki środkom pozyskanym z Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „Kultura w sieci" wnętrza Muzeum oraz oddziały zamiejscowe zostały udostępnione do wirtualnego zwiedzania na stronie www. Dzięki skanom 3D wystaw oraz filmom przewodnickim o ekspozycjach (wykonanych w technologii 360°/VR, także w wersji anglojęzycznej) widz może samodzielnie poznać historię i bogactwo zbiorów instytucji.

Oprócz ww. Muzeum na terenie Powiatu funkcjonuje także Muzeum w Nieborowie i Arkadii, będące oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie.

Rysunek 31 Ekspozycja stała Muzeum w Łowiczu – on line

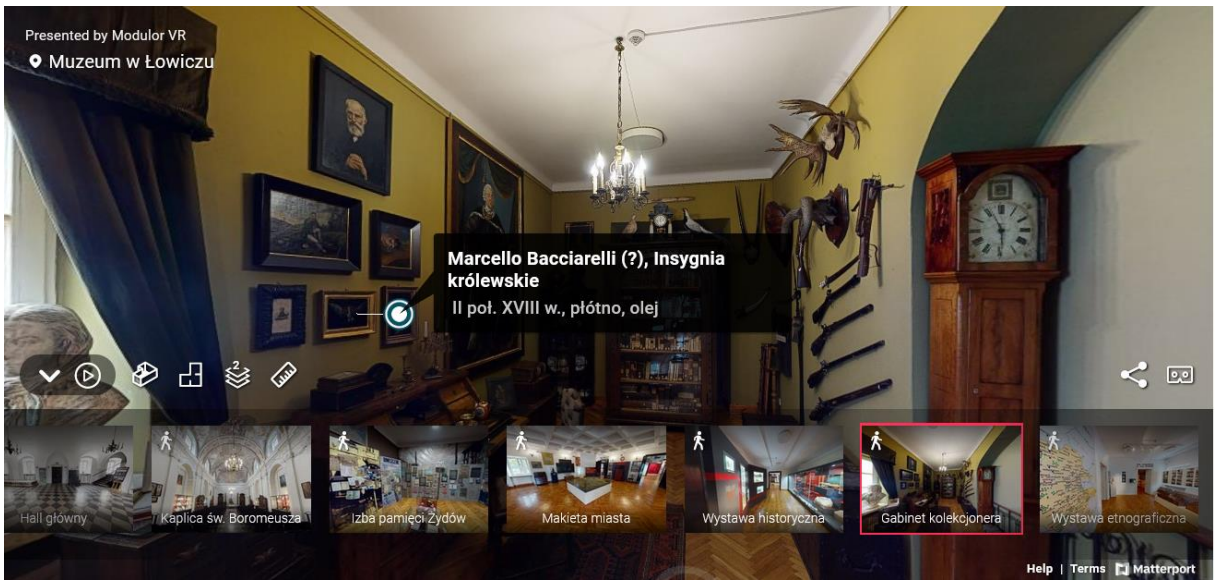

Źródło: http://muzeumlowicz.pl/wirtualne-zwiedzanie/

W porównaniu do 2015 **roku w 2020 roku liczba odwiedzających muzea i ich oddziały drastycznie spadła** o ponad 54 tys. osób w stosunku do 2015 roku i o 51 tys. w stosunku do 2019 roku. Stanowiło to spadek o bisko jedno czwartą wszystkich odwiedzających.

Rysunek 32 Zwiedzający muzea i oddziały w latach 2015-2020

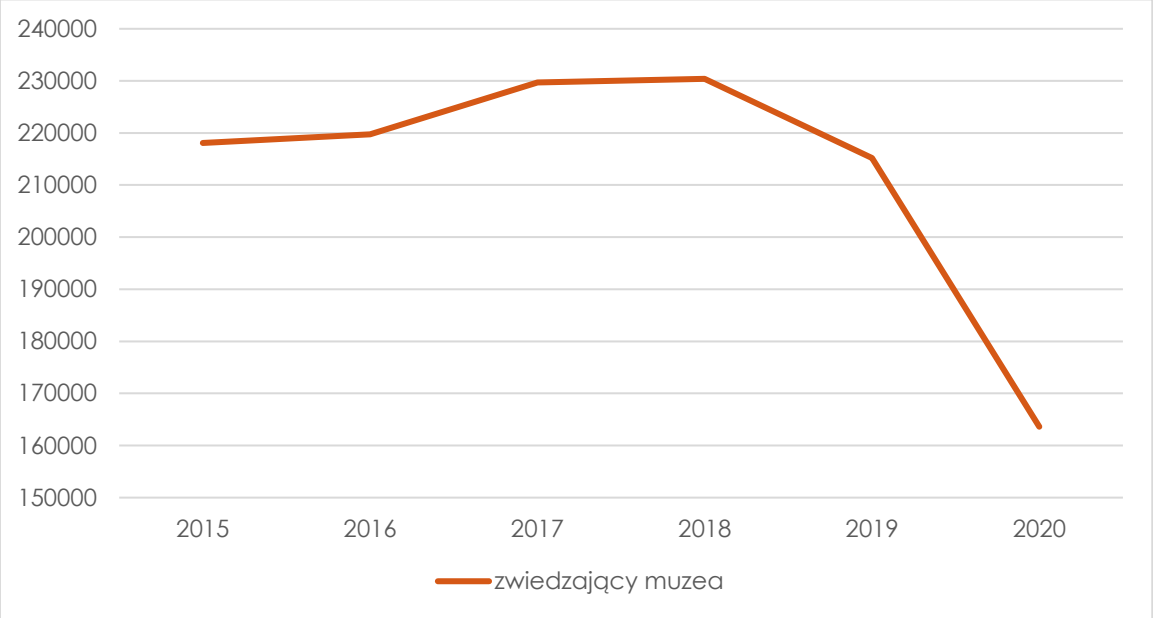

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS-u

Największy regres liczby odwiedzających nastąpił w okresie pandemii covid-19, ograniczeniem turystyki kulturowej i konieczność czasowego zamknięcia instytucji. Sytuacja ta pokazuje jak ważne w obliczu walki z wirusem ważne są działania nakierunkowane na digitalizację zbiorów oraz ich upowszechnianie w sieci wraz z odpowiednią promocją źródeł.

Wyniki badań nad muzeami w czasie kryzysu COVID-19 i analizy[20] Network of European Museum Organisations (NEMO) wskazują, iż:

- ponad połowa ankietowanych muzeów odnotowała utratę dochodów na poziomie 75-80%, większość jednostek opierających się na prywatnym finansowaniu zgłaszało większą podatność na zagrożenia ekonomiczne
- 80% muzeów zwiększyło swoje usługi cyfrowe, aby dotrzeć do swoich odbiorców
- 80% muzeów zmodyfikowało zadania zatrudnionego zespołu stosownie do sytuacji, 30% muzeów zmodyfikowało zadania zatrudnionego zespołu w zakresie infrastruktury IT i komunikacji online.

Wg badań przeprowadzonych przez ICOM[21] muzea szybko i proaktywnie zareagowały na pandemię, skupiając się na potrzebach publiczności. Trzy kluczowe pola postulowanej aktywności władz publicznych i społeczeństwa

[20] Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe Final Report, 12.05.2020 za:https://www.ne-mo.org

[21] International Council of Museums, Museums, museum professionals and COVID-19, 26.05.2020 za https://icom.museum

obywatelskiego w obszarze działalności muzealniczej to: ekonomiczne wsparcie działalności muzeów, inwestycje w proces cyfrowego udostępniania dziedzictwa kulturowego, wsparcie muzeów w okresie funkcjonowania w dobie długofalowego kryzysu. Jednocześnie należy liczyć się z możliwością, iż nawet stopniowy powrót do tzw. „normalności" i otwieranie drzwi dla zwiedzających nie spowoduje automatycznego wzrostu frekwencji do sprzed pandemii. Przełoży się to również na dochody uzyskiwane ze sprzedaży biletów wstępu, tym bardziej, że zwiedzający otrzymali bezpłatną ofertę online. Pojawia się więc pytanie w jaki sposób odpowiedzieć na to wyzwanie (także w aspekcie ekonomicznym).

Centrum Kultury Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej, obejmuje swoją działalnością teren Powiatu Łowickiego oraz obszary kulturowo i etnicznie z nim związane. Centrum ma za zadanie podniesienie atrakcyjności Powiatu Łowickiego w strukturze regionalnej Polski i Europy, jako regionu sprzyjającego rozwoju turystyki. Umocnienie wspólnoty terytorialnej poprzez prowadzenie różnokierunkowej działalności zaspokajającej potrzeby kulturalne mieszkańców oraz rozpowszechnianie i promowanie kultury lokalnej w kraju i zagranicą. Kształtowanie pozytywnego wizerunku Powiatu Łowickiego poprzez działania promocyjne, uzyskując w ten sposób silną pozycję w strukturze regionalnej. Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej prezentuje oferty turystycznokulturalne oraz organizuje imprezy związane z turystyką aktywną. Działalność instytucji ma służyć mieszkańcom Powiatu Łowickiego oraz pozytywnie wpływać na wzrost poczucia tożsamości lokalnej i świadomości dziedzictwa kultury regionalnej.[22]

W 2021 roku na terenie Powiatu Łowickiego funkcjonowało **19 placówek bibliotecznych**, w tym:

- Powiatowa Biblioteka Publiczna w Łowiczu,
- biblioteki prowadzone przez gminę/miasto,
- filia Biblioteki Pedagogicznej w Skierniewicach.

Powiatowa Biblioteka Publiczna w Łowiczu została powołana 1 marca 2002r. jako powiatowa instytucja kultury. Wypełniając działalność statutową służy mieszkańcom powiatu łowickiego, upowszechnia i promuje czytelnictwo, prowadzi działalność informacyjną oraz kulturalno-oświatową. Stan zbiorów Biblioteki na dzień 31.12.2020 r. wynosił 16 314 jednostek inwentarzowych. W 2020 r. włączono do księgozbioru 1 099 pozycji na ogólną kwotę 24 642,69 zł (zakupy, dotacje celowe oraz dary). Obok działań podstawowych, takich jak gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie posiadanych zasobów, powierzono jej pełnienie funkcji ośrodka informacji biblioteczno-bibliograficznej, sprawowanie nadzoru merytorycznego oraz koordynację działań bibliotek publicznych w powiecie łowickim.[23] W związku z epidemią Covid-19 od połowy marca 2020 r. Biblioteka funkcjonowała w reżimie sanitarnym, otwarta dla użytkowników w formie wypożyczalni z wyłączeniem czytelni i ograniczeniem wolnego dostępu do półek. W dniach od 12 marca do 6 maja oraz od 9 listopada do 29 listopada Biblioteka była zamknięta dla czytelników, zgodnie z decyzją MKiDN.

[22] za: Raport o stanie Powiatu Łowickiego za 2020 rok

[23] za: http://pbplowicz.blogspot.com/p/o-bibliotece.html (data dostępu: 03.12.2021)

Księgozbiór bibliotek prowadzonych przez samorząd lokalny w 2021 roku wynosił 233 349 woluminów i był mniejszy w stosunku do roku poprzedniego o ponad 2,5 tys. woluminów. O 10% spadła również w porównaniu do 2019 liczba czytelników w ciągu roku a o prawie 18% liczba wypożyczeń księgozbioru. Informacje dotyczące Powiatowej Biblioteki Publicznej w Łowiczu - wielkości księgozbiorów, liczby czytelników ilości wypożyczeń przedstawiono poniżej w wersji tabelarycznej.

Tabela 16. Biblioteki i filie w Powiecie Łowickim

	J. m.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Biblioteki i filie	ob.	1	1	1	1	1	1
Pracownicy bibliotek	osoba	6	6	5	6	5	5
Księgozbiór	wol.	12 058	12 729	14 012	14 678	15 233	16 079
Czytelnicy w ciągu roku	osoba	1 301	1 025	957	936	930	816
Wypożyczenia	wol.	19 441	20 400	20 842	21 423	19 846	15 182

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wg danych GUS systematycznie wzrasta liczba zasobów Powiatowej Biblioteki Publicznej w Łowiczu (średnio co roku o 6%). Jednocześnie jednak od 2019 roku zmniejsza się liczba czytelników oraz wypożyczeń – średnio o 8-9% rocznie. **Największy spadek odnotowano w 2020 roku, a więc na początku pandemii covid-19 (12% czytelników mniej w stosunku do roku 2019). Różnica ta jest jednak niższa niż odnotowana na poziomie krajowym – wynosząca 17,8%**.

Rysunek 33 Statystka wypożyczeń

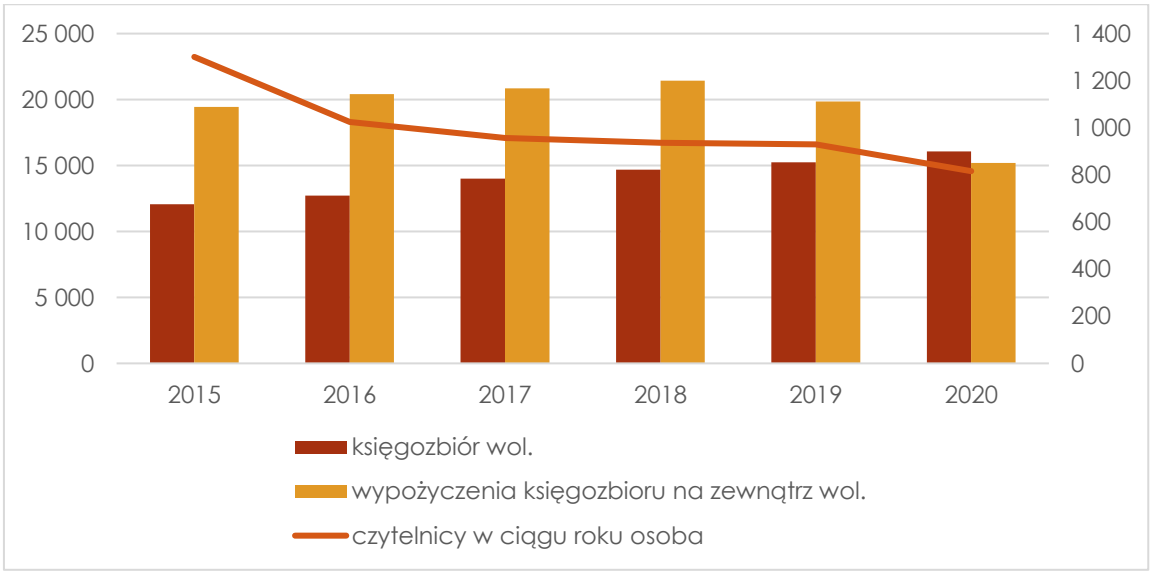

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W celu wzbogacenia i odnowienia księgozbiorów Powiatowa Biblioteka Publiczna aktywnie pozyskuje środki zewnętrzne na zakup nowości wydawniczych z programu Biblioteki Narodowej. Biblioteka bierze udział w ogólnopolskich akcjach takich jak Narodowe Czytanie czy Noc Bibliotek. Oprócz tego organizuje liczne konkursy (literackie, fotograficzne), spotkania i wykłady. W ramach biblioteki działa również Dyskusyjny Klub Książki.

Oprócz ww. instytucji kultury na terenie Powiatu Łowickiego funkcjonują również galerie oraz lokalne ośrodki kultury:

- Galeria Browarna w Łowiczu,
- Łowicki Ośrodek Kultury w Łowiczu,
- Gminny Ośrodek Kultury w Domaniewicach,
- Gminny Ośrodek Kultury w Łyszkowicach,
- Gminny Ośrodek Kultury w Kiernozi,
- Gminny Ośrodek Kultury w Nieborowie.

Pod opieką merytoryczną lokalnych ośrodków kultury oraz bibliotek działają m.in.:

- koła plastyczne,
- zespoły teatralne,
- zespoły muzyczne,
- kluby fotograficzne, filmowe i inne.

Powiat Łowicki, jako jednostka samorządu terytorialnego wspiera rozwój kultury na swoim terenie zarówno poprzez współpracę z gminnymi ośrodkami kultury oraz bibliotekami, jak również wspierając zwłaszcza finansowo i organizacyjnie różnorodne imprezy organizowane przez te placówki. Są to najczęściej konkursy, pokazy i warsztaty o charakterze folklorystycznym.

Do głównych imprez kulturalnych orgaznizowanych na terenie powiatu należą:

- Łowickie Żniwa – trzecia niedziela lipca – skansen w Maurzycach
- Wręczenie nagród ustanowionych przez Powiat w dziedzinie kultury oraz zasług dla Ziemi Łowickiej – wydarzenie wpisujące się w program imprezy plenerowej
- Wręczenie Marki Regionalnej "Łowickie" – wydarzenie organizowane rokrocznie cyklicznie w styczniu lub lutym
- Polonez maturzystów – cykliczne wydarzenie odbywające się rokrocznie w styczniu zainicjowane w ramach partnerskiej współpracy powiatów: łowickiego, tatrzańskiego, kartuskiego oraz świdnickiego, do udziału w którym zapraszani się maturzyści ze szkół ponadpodstawowych prowadzonych przez Powiat oraz przedstawiciele urzędów, instytucji i organizacji współpracujących z Powiatem
- Powiatowa Majówka – wydarzenie nawiązujące do Święta Konstytucji 3 Maja, w programie którego znajdują się między innymi koncerty, prelekcje

- Nasza Niepodległa – wydarzenie organizowane bądź z racji Święta Wojska Polskiego ustanowionego na pamiątkę Bitwy Warszawskiej (15 sierpnia), bądź też z racji Narodowego Święta Niepodległości (11 listopada); w programie koncerty patriotyczne
- EtnoReakcje – wydarzenie łączące muzykę/kulturę ludową z ujęciem klasycznym, muzyką współczesną i elektroniczną – wrzesień/ październik
- Boże Ciało w Łowiczu i Złakowskie Boże Ciało- wydarzenie kulturalne wpisujące się w tradycję obchodów Bożego Ciała w miejscu szczególnym pod względem tradycji obchodów tego święta– Złakowie Kościelnym. Skansen w Złakowie, po uroczystej procesji, jest miejscem koncertów, warsztatów, pokazów kuchni regionalnej
- Bieg Tropem Wilczym – Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych, od kilku lat Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej uczestniczy w ogólnopolskiej akcji organizacji Biegu prowadzonej przez Fundację Wolność i Demokracja a mającej na celu upamiętnienie żołnierzy polskiego podziemia antykomunistycznego i antysowieckiego działającego w latach 1944 – 1963
- Niedziele w skansenie – cykliczne wakacyjne wydarzenie organizowane przez Muzeum w Łowiczu – w programie: warsztaty rękodzieła ludowego, prezentację potraw kuchni regionalnej oraz koncerty ludowych zespołów
- Europejskie Dni Dziedzictwa Kulturowego - Europejskie Dni Dziedzictwa to wspólna inicjatywa Rady Europy i Unii Europejskiej, w której od kilku lat uczestniczy Muzeum w Łowiczu poprzez organizację, bądź na terenie samego Muzeum, bądź też skansenu w Maurzycach wydarzeń nawiązujących do corocznych haseł EDD
- Noc Muzeów – wydarzenie kulturalne organizowane cyklicznie w połowie maja; do dyspozycji zwiedzających – ekspozycje Muzeum, w programie również warsztaty rękodzieła, koncerty, wystawy czasowe
- Święto Matki Zielnej – wydarzenie organizowane w skansenie w Maurzycach nawiązujące do łowickich tradycji związanych z obchodami tegoż święta; w programie warsztaty ludowe, koncerty, prezentacja kuchni regionalnej
- Sobótki w Skansenie – wydarzenie w skansenie w Maurzycach nawiązujące do tradycji ludowych obchodów świętojańskich; w programie warsztaty ludowe, koncerty
- Narodowe Czytanie - pierwsza sobota lub niedziela września.

Jednym z priorytetów Samorządu Powiatu Łowickiego pozostaje również współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w celu zaspakajania potrzeb i rozwiązywania problemów mieszkańców. Co roku uchwalane są roczne Program Współpracy Powiatu Łowickiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art.3 ust.3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Celem Programu jest budowanie i wzmacnianie dialogu społecznego pomiędzy organizacjami a Powiatem. W ramach Programu Powiat Łowicki powierzał oraz dotował realizację zadań publicznych w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr i tradycji (np. na organizację warsztatów),

upowszechniania kultury fizycznej i sportu (np. wydarzenia i zajęcia sportowe), turystyki (np. spływy kajakowe), w zakresie udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej (dot. poradnictwa obywatelskiego i edukacji prawnej).

Poniżej w zestawieniu tabelarycznym zaprezentowano aktywność instytucji kulturalnych działających na terenie Powiatu Łowickiego.

Tabela 17. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w latach 2015 - 2020

	jm.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice							
Instytucje	ob.	6	6	7	7	7	8
Imprezy	szt.	288	320	334	382	382	219
Uczestnicy imprez	os.	51 112	68 344	69 399	72 941	83 712	13 564
Grupy artystyczne	szt.	20	22	28	30	33	26
Członkowie grup artystycznych	os.	512	488	710	648	560	547
Koła (kluby)	szt.	18	24	34	35	42	33
Członkowie kół (klubów)	os.	547	596	1 207	1 368	1 431	1 245

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Najwięcej imprez na terenie powiatu odbyło się w latach 2018-2019 na co niewątpliwie wpływ miał Jubileusz 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości. Były to jednocześnie lata charakteryzujące się największą frekwencją – od 2015 roku liczna uczestników zwiększała się o 13% aż do roku 2020, w którym ze względu na pandemię covid-19 wprowadzono zakazy obostrzenia związane z gromadzeniem się i imprezami masowymi. **Liczba uczestników imprez stanowiła wówczas mniej niż jedną piątą osób z roku poprzedniego**.

Podobną tendencję można zauważyć w przypadku klubów i grup artystycznych. Podobnie jak w przypadku spadku poziomu czytelnictwa czy liczby osób odwiedzających muzea należy liczyć się z faktem, iż nawet po zluzowaniu obostrzeń i unormowaniu się sytuacji epidemicznej, nie uda się szybko powrócić do stanu sprzed pandemii.

Pandemia COVID-19 z dnia na dzień zaburzyła skomplikowany system tworzenia i korzystania z kultury. Zawieszono wydarzenia, zamknięto teatry, odwołano premiery operowe i festiwale. Zmieniło to sytuację zarówno ludzi pracujących w sektorze kultury i sektorach powiązanych, jak i odbiorców różnorodnych form

działalności kulturalnej, w szczególności sztuk performatywnych. Sektor został wyłączony równie drastycznie, jak turystyka, hotelarstwo, gastronomia czy transport. Instytucje, organizacje pozarządowe, agencje kreatywne i przedsiębiorstwa utraciły dopływ pieniędzy. Naruszona została cała ich złożona struktura przychodów, wydatków, gospodarowania VAT, odliczania kosztów inwestycji. Sytuacja dotyczyła nie tylko twórców i podmiotów prywatnych, ale także publicznych instytucji kultury, które utraciły znaczącą część wpływów. Już pod koniec pierwszego kwartału 2020 r. ponad połowa samorządowych i państwowych instytucji kultury doświadczyła negatywnych skutków pandemii.[24]

[24] Za: Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w I kwartale 2020 r.. GUS

PRZEMYSŁ, PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I STRUKTURA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Powiat Łowicki w przeważającej części jest obszarem typowo rolniczym o bogatych tradycjach i kulturze agrarnej. Wiodącą pozycję na jego terenie mają więc przedsiębiorstwa reprezentujące **branże przetwórstwa rolno-spożywczego**. Wizytówką Powiatu Łowickiego są takie firmy jak: Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Łowiczu, Firma Bracia Urbanek Andrzej I Jacek Urbanek, Ar-Pol Food Sp. z o.o., Foodtrade Dawid Piorun, PPH Firma Józef Brejnak, Spółka Ogrodniczo Pszczelarska „Pszczółka". Wytwarzają one markowe produkty oraz mające ugruntowaną pozycję w kraju oraz poza jego granicami są również wzorem dobrej kooperacji z przedsiębiorcami z branży przetwórstwa rolno-spożywczego z lokalnymi producentami rolnymi.

Spośród innych gałęzi przemysłu odgrywających znaczącą rolę w Powiecie Łowickim wymienić należy: **przemysł lekki** (m.in. Firma "Pięta" Sp. j., Marek Krajewski, "Zooksy" Producent Skarpet Daria Skopińska-Pięta, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Handlowo Usługowe " Krajewski ", „Syntex Sp. z o.o.", Bornpol s.c., „Self Company Group Sp. z o.o. Sp. komandytowa", Cezary Jagodziński Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo- Usługowe "Cerber"), zaś w strukturze branżowej prym wiodą tworzywa sztuczne („Lamela"), opakowania („Opakomet"), chemia samochodowa (Chemi-Pack), kopalnie kruszyw (Rydwan-Guźnia, Czatolin, Kalenice), usługi oraz handel.

Na terenie Powiatu funkcjonuje 6 381 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. Zdecydowana ich większość działa w sektorze prywatnym – 97% wszystkich podmiotów. **Liczba podmiotów gospodarczych do 2020 roku stale rosła**. Pierwsze półrocze roku 2021 to okres stagnacji – liczba zarejestrowanych podmiotów praktycznie nie uległa zmianie i wg danych GUS wynosiła 181 podmiotów.

Rysunek 34 Podmioty gospodarcze na terenie Powiatu Łowickiego

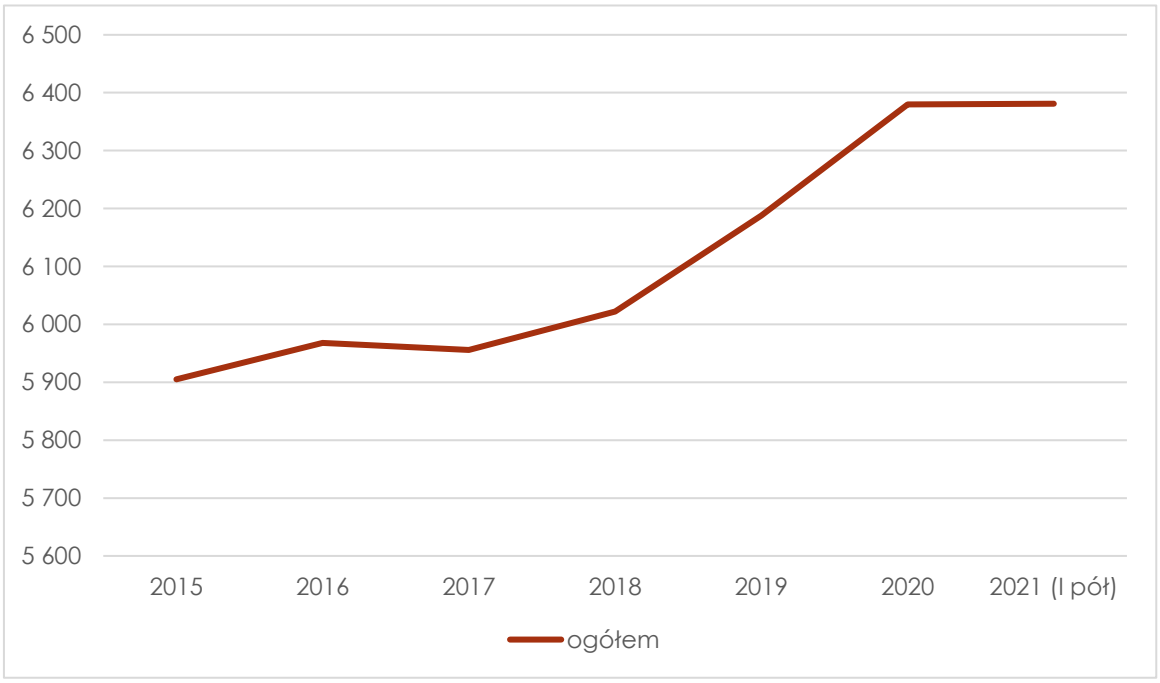

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Większość zarejestrowanych na terenie powiatu działalności to mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające do 9 pracowników), 3% ogółu stanowią małe firmy, a ok. 1% przedsiębiorstwa średnie i duże.

Rysunek 35 Podmioty gospodarcze wg wielkości

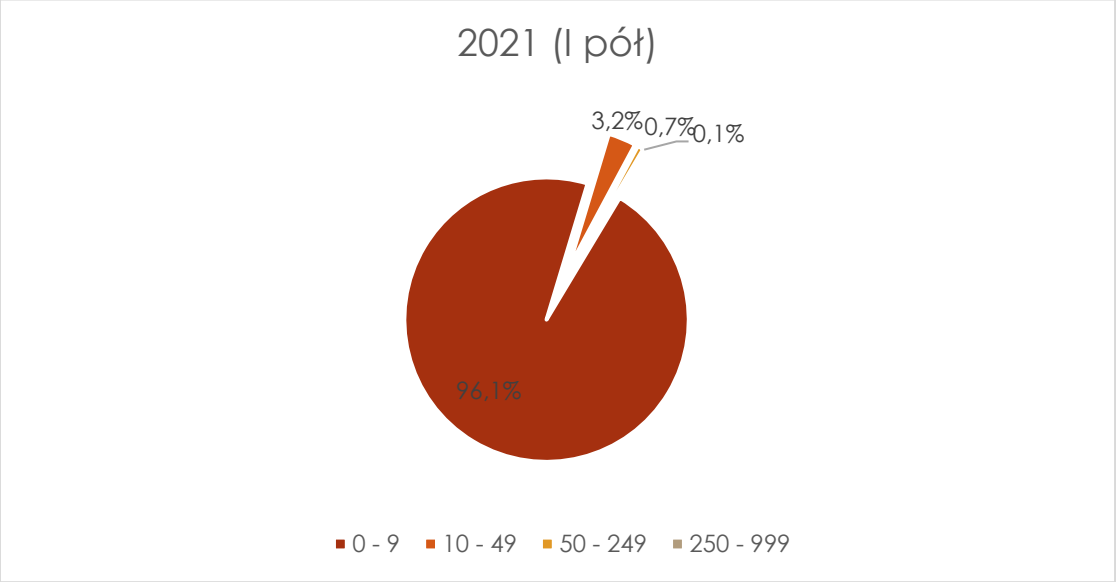

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Niewątpliwym **atutem umożliwiającym rozwój gospodarczy Powiatu jest jego atrakcyjne położenie w centrum Polski**, na przecięciu głównych szlaków komunikacyjnych zapewniających dobre skomunikowanie z resztą kraju.

Analizując podmioty z Powiatu Łowickiego pod kątem rodzaju prowadzonej przez nie działalności, widać wyraźnie, iż największa grupa (blisko 25%) zajmuje się handlem hurtowym i detalicznym. Kolejne miejsce zajmują podmioty sklasyfikowane jako branża budowlana (14,5%) oraz przetwórstwo (8,4%).Transportem i gospodarką magazynową oraz działalnością usługową zajmuje się po ok. 8% wszystkich zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Działalność w sektorze rolniczym prowadziło w 2020 r. niecałe 4% przedsiębiorstw – w ciągu ostatnich 6 lat widać, że rocznie średnio ubywa ich w sektorze ok. 5 % i jest jednym z najbardziej wyraźnych spadków w zakresie wszystkich sekcji. Największy wzrost odnotowano natomiast w ramach działalności związanych z branżą obejmującą produkcję i rozpowszechnianie informacji i dóbr kultury, przekazywanie lub rozpowszechnianie tych dóbr, działalność usługową w zakresie technologii informatycznych, przetwarzanie danych oraz pozostałą działalność usługową w zakresie informacji (9,6%) oraz branżą budowniczą (6,1%).

Tabela 18 Podmioty gospodarcze w Powiecie Łowickim wg klasyfikacji PKD

Sekcja PKD	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	315	314	281	264	248	242
Sekcja B - Górnictwo i wydobywanie	2	1	1	0	0	0

Sekcja PKD	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	525	515	518	505	517	537
Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	11	11	9	9	10	12
Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	15	13	13	15	15	15
Sekcja F - Budownictwo	690	724	730	775	849	926
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1689	1684	1623	1579	1579	1572
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	414	437	458	477	492	495
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	181	175	171	171	174	177
Sekcja J - Informacja i komunikacja	105	121	134	151	157	166
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	165	144	136	139	142	146
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	110	116	125	125	128	137
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techiczna	382	391	404	433	457	484
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	112	121	120	130	138	148
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	139	139	139	133	133	133
Sekcja P - Edukacja	214	210	205	204	197	200

Sekcja PKD	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	260	268	287	290	293	309
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	152	150	162	174	178	183
Sekcja S i T - Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	424	434	439	447	481	498

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Największa koncentracja działalności gospodarczej na terenie Powiatu Łowickiego ma miejsce w mieście Łowicz, gdzie wg danych GUS za rok 2020 funkcjonowało prawie 46% wszystkich podmiotów. Na drugim miejscu pod względem aktywności gospodarczej plasują się gminy Nieborów i Łowicz (po ok. 10%). Najmniej zarejestrowanych podmiotów odnaleźć można w gminach: Kiernozia (3,6%) i Chąśno (2,7%).

Liczbę podmiotów w poszczególnych gminach przedstawiono poniżej w wersji tabelarycznej.

Tabela 19. Podmioty gospodarcze wg rodzaju działalności PKD2007 w 2020 r.

Jednostka terytorialna	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo, rybactwo	Przemysł i budownictwo	Działalność usługowa
Powiat łowicki	6 380	242	1 391	4 648
Łowicz - miasto)	2 915	31	531	2 322
Bielawy	347	31	88	222
Chąśno	172	21	38	108
Domaniewice	326	18	89	213
Kiernozia	231	19	36	171
Kocierzew Południowy	270	26	57	184
Łowicz - gmina	640	31	149	443
Łyszkowice	424	19	138	256

Jednostka terytorialna	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo, rybactwo	Przemysł i budownictwo	Działalność usługowa
Nieborów	670	15	184	458
Zduny	385	31	81	271

Źródło: Opracowanie własne podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

ROLNICTWO

Powiat Łowicki to rejon o nasilonej specjalizacji rolniczej zwłaszcza w zakresie warzywnictwa, sadownictwa, hodowli żywca wieprzowego oraz produkcji mlecznej. W strukturze branżowej przeważa przetwórstwo owoców i warzyw oraz mleka co czyni region liderem na rynku przetwórstwa owoców i warzyw oraz produkcji mleka.

Na terenie Powiatu występują dobre warunki do produkcji rolniczej – zwłaszcza w północnej jego części. Przeważają tu grunty III oraz IV klasy bonitacyjnej z niewielkim udziałem gleb II klas bonitacji (kompleksy przydatności rolniczej pszenno bardzo dobry i dobry oraz pszenny wadliwy, kompleks żytni bardzo dobry). Najlepsze gleby znajdują się na podłożu utworów gliniastych oraz ilastych. Oceniono, iż na tle całego woj. łódzkiego Powiat Łowicki ma, tzw. umiarkowanie wysokie walory rolniczej przestrzeni produkcyjnej. W części południowej Powiatu znajdują się również gleby II, III i IV klas bonitacji na utworach pyłowych. Na tym obszarze występują również płaty gleb bielicowch, które powstały z piasków słabogliniastych. W dolinach rzek znajdują się gleby mułowo – torfowe oraz torfowe. **Grunty orne dobrej jakości występują na terenach gmin: Kiernozia, Zduny, Kocierze Południnowy, Chąśno oraz Bielawy**.

Ze względu na typowo rolniczy charakter Powiatu, większość gruntów stanowią użytki rolne– 70,4 tys. ha, w tym 69,9 tys. ha w dobrej kulturze. Zdecydowana większość to grunty pod zasiewami (57 tys. ha). Łąki i pastwiska trwałe zajmują ok. 10 tys. ha gruntów ogółem. Lasy ogółem zajmują ok. 3,2 tys. ha. Strukturę użytkowania gruntów Powiatu Łowickiego przedstawia poniższy wykres.

Rysunek 36 Użytkowanie gruntów w Powiecie Łowickim[25]

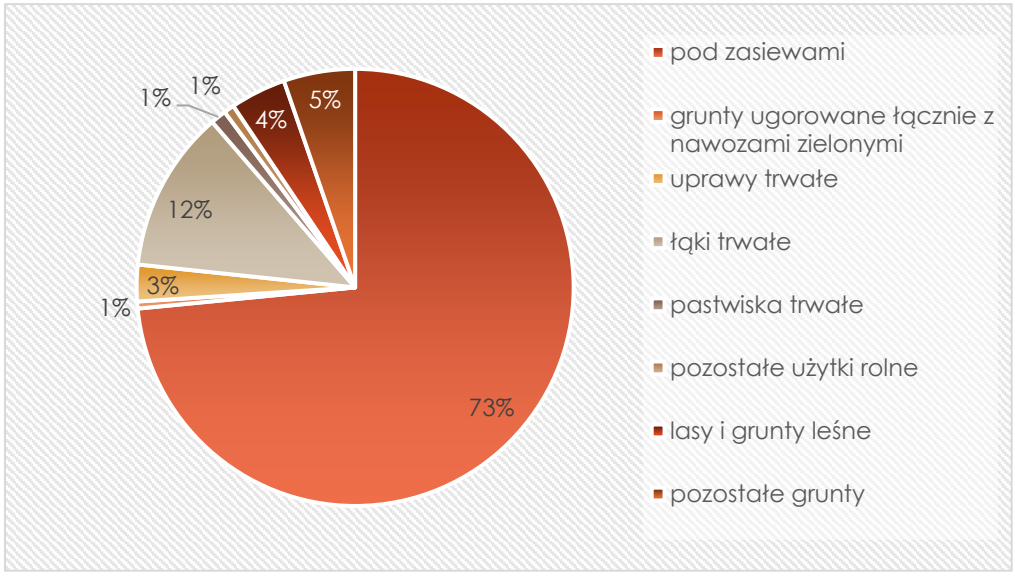

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dominującą pozycję w strukturze gospodarstw rolnych stanowią indywidualne gospodarstwa rolne. **Większość gruntów zajmują gospodarstwa o pow. 15 ha użytków rolnych**, gospodarstwa do 5 ha powierzchni to ok. 11% ogółu powierzchni gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem w 2020 roku wynosiła 10 ha, była wyższa od średnie wojewódzkiej (7,93 ha) i była zbliżona do średniej krajowej (11,04 ha).

Rysunek 37 Wielkość gruntów [ha]

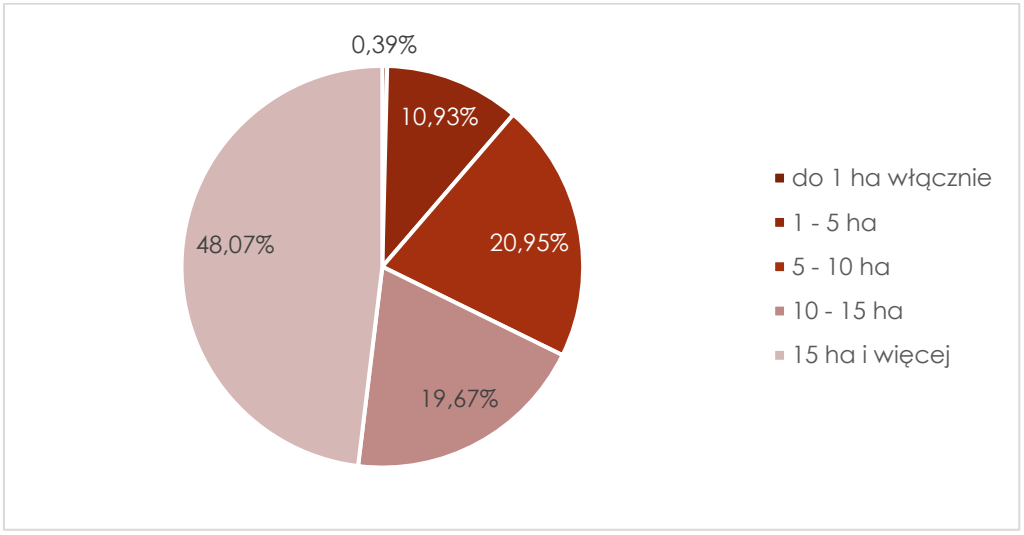

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

[25] Spis Rolny 2020, dane wstępne

W uprawach dominują zboża (zajmują blisko 73% powierzchni), dalej warzywa gruntowe (2,8%). Uprawa ziemniaka, rzepaku i rzepiku zajmują razem nieco ponad 2% ogółu powierzchni zasiewów. W gospodarstwach na terenie powiatu łowickiego hodowanych jest ponad 2 mln szt. drobiu, 172 tys. szt. trzody chlewnej oraz ponad 66 tys. szt. bydła. W gospodarstwach wykorzystuje się łącznie ponad 10 tys. ciągników rolniczych oraz 1300 kombajnów. Gospodarstwa powiatu dysponują łącznie ponad 4,5 tys. opryskiwaczy polowych i sadowniczych.

Powiat Łowicki obejmuje swoim zasięgiem gminy o charakterze typowo rolniczym, których produkcja skierowana jest przede wszystkim dla przemysłu przetwórstwa rolno–spożywczego (m.in. wymienianych już wcześniej w tekście przedsiębiorstw takich jak Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, Agros Nova Brands Sp. z o.o., Firma Bracia Urbanek, Spółdzielnia Ogrodniczo–Pszczelarska, firmy przemysłu mięsnego). Wg danych ARiMR z 2021 r. na terenie powiatu łowickiego zarejestrowanych jest **11 grup producentów rolnych** zrzeszających producentów trzody chlewnej[26]. Od 2004 r. działalność prowadzi również **Zrzeszenie Plantatorów Owoców i Warzyw** w Łowiczu skupiające ponad 100 członków. Członkowie uprawiają warzywa takie jak pomidory gruntowe, buraki ćwikłowe, ogórki, selery oraz porzeczki czarne. Łączna powierzchnia upraw wynosi 600 ha. Produkty wytworzone w gospodarstwach członków są sprzedawane do Agros Nova Sp. z o.o.

Powiat Łowicki charakteryzuje się **niskim udziałem lasów** w powierzchni ogólnej, które stanowią około jedynie 10% (przy wartości 21,5% dla województwa i 29,6% - kraju). **Największe skupiska leśne występują w południowej i zachodniej części Powiatu**.

Korzystne znaczenie dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa w Powiecie Łowickim ma **system edukacji rolniczej z rozwiniętym zapleczem naukowym**, które stanowią m.in. Mazowieckie Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt w Łowiczu, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 – Rolnicze Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu oraz Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie, czy też zlokalizowanym w sąsiednich Skierniewicach Instytutem Warzywnictwa oraz Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa.

TURYSTYKA I REKREACJA

[26] ARiMR Rejestr Grup Producentów Rolnych (09.11.2021 r.) – https://www.gov.pl/web/arimr/rejestr-grup-producentow-rolnych

O walorach turystycznych Powiatu Łowickiego decyduje przede wszystkim jego **bogata historia oraz rozpoznawalna na całym świecie ludowa kultura łowicka**, zwana powszechnie księżacką, z charakterystyczną kolorystyką i wzornictwem.

Ziemia Łowicka wpisana jest na trwałe w dzieje państwowości polskiej. Od XII (1136 r.) do XVIII w. stanowiła siedzibę i własność arcybiskupów gnieźnieńskich. W czasach bezkrólewia, jako siedziba prymasa, była traktowana jako druga stolica Polski. Kompleks dóbr arcybiskupich funkcjonował pod nazwą Księstwa Łowickiego (łac. Ducatus Loviciensis) i pomnażany był nadaniami królewskimi, aż do roku 1795. Ostatnim przedrozbiorowym arcybiskupem gnieźnieńskim noszącym tytuł książęcy był Ignacy Krasicki. Wraz z upadkiem Polski całość dóbr arcybiskupich przeszła pod panowanie pruskie i została poddana sekularyzacji. Samo miasto Łowicz aż do rozbiorów było ważnym ośrodkiem kultury i edukacji (m.in. powstało tu jedno z pierwszych w Polsce kolegiów pijarskich). Na przestrzeni dziejów wzniesiono na terenie miasta szereg wartościowych dzieł architektury, do których zaliczyć należy m.in. XVII w. bazylikę katedralną (miejsce pochówku 12 arcybiskupów gnieźnieńskich), kościół pijarów, kościół i klasztor bernardynek, kościół św. Leonarda oraz pozostałości zamku prymasowskiego.
Z Ziemią Łowicką związanych było wielu znamienitych artystów rzeźbiarzy, malarzy i architektów tworzących na terenie ówczesnej Polski, których dzieła zachowały się po dziś dzień w doskonałym stanie. Wśród nich wymienia się: Hieronima Canavesi, Jana Michałowicza z Urzędowa, Willema van den Blocke, Tomasza Poncino, Tylmana z Gameren, Michała Anioła Palloni, Efraima Szreger, Jana Jerzego Plersch.
Jednym z najbardziej rozpoznawalnych zabytków Ziemi Łowickiej pozostaje **zespół pałacowo-parkowy Radziwiłłów w Nieborowie**, stworzony wg projektu Tylmana z Gameren. W pałacu znajduje się obecnie muzeum wnętrz rezydencji pałacowej z XVII-XIX wieku, oparte na ocalałym wyposażeniu pałacu i jego kolekcjach (rzeźba, obrazy, grafika, meble, brązy, porcelana i szkło, srebra, zegary, tkaniny, zbiory biblioteczne), uzupełnione obiektami sztuki i rzemiosła artystycznego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Pałac i **ogród** regularny (francuski) w Nieborowie oraz angielski (sentymentalno-romantyczny) **w Arkadii** po renowacji i uporządkowaniu zostały udostępnione zwiedzającym jako stylowe pałacowo-ogrodowe założenie rezydencjonalne. W 1945 roku na terenie pałacu w Nieborowie Ośrodek Pracy Twórczej umieszczony w użytkowych pokojach II piętra pałacu i w Pawilonie Myśliwskim, przeznaczony dla pracowników nauki i twórców. Ośrodek nieborowski służy także jako miejsce międzynarodowych konferencji i spotkań dyplomatycznych. Na terenie kompleksu pałacowego w Nieborowie od końca XIX wieku funkcjonuje Manufaktura Majoliki prowadzona dziś przez potomków jej założycieli. Produkuje się w niej naczynia serwisowe i kafle, niegdyś bogato zdobione motywami roślinnymi i pejzażami w technice majoliki, czyli malowane barwnym szkliwem. Dziś nieborowscy ceramicy kontynuują tę rzemieślniczą tradycję unowocześniając nieco charakter wyrobów. Historycznym formom nadają nową kolorystykę, tworząc nową wartość artystyczną przyjazną współczesnemu odbiorcy.[27]

[27] Za: http://www.nieborow.art.pl/o-muzeum/

Rysunek 38 Arkadia, Pałac w Nieborowie

Źródło: opracowanie własne na podstawie zdjęć http://www.nieborow.art.pl/o-muzeum/

Kolejne atrakcje wymienione w przewodnikach turystycznych to:

- Domaniewice z wczesnobarokową kaplicą oraz ciekawym prospektem organowym w kształcie orla w koronie z rozłożonymi skrzydłami,
- Walewice z klasycystycznym pałacem, stadniną koni oraz historią romansową z Napoleonem w tle,
- Kiernozia z pałacem Łączyńskich,
- Osiek i dwór rodzinny nadwornego malarza króla Stanisława Augusta Poniatowskiego - Marcello Bacciarellego,
- wieś Boczki, w której na świat przyszedł wybitny malarz polskiego realizmu – Józef Chełmoński,
- Maurzyce skansen gromadzi zabytki architektury z terenu dawnego Księstwa Łowickiego
- Sromów (muzeum rzeźb ruchomych)

Rysunek 39 Walewice, Osiek, Maurzyce

Źródło: opracowanie własne na podstawie zdjęć http://www.polskiezabytki.pl/, http://www.polskiekrajobrazy.pl/

Powiat łowicki mimo iż charakteryzuje się niskim poziomem lesistości jest terenem bardzo atrakcyjnym turystycznie. Ważnym walorem przyrodniczym jest **obszar doliny Bzury**, objęty programem „Natura 2000". Tereny nad Bzurą to jedyne w Polsce środkowej tak dobrze zachowane i rozległe torfowiska niskie. Na obszarze występują unikalne w skali kraju gatunki roślin i zwierząt. Wiele rzadkich i ginących gatunków ptaków ma tutaj swoje lęgowiska. Teren ten stanowi ważne miejsce odpoczynku i żerowania dla ptaków migracyjnych: żurawi, błotniaków, batalionów, rybitw, perkozów, łabędzi oraz wielu innych cennych gatunków ptaków. Podmokła dolina rzeki Bzury jak również obszary leśne są siedliskami ssaków, płazów i gadów. Występują tu m.in. żaby trawne, żaby moczarowe, ropuchy szare i zielone, jaszczurki, padalce i zaskrońce. Spotkać tu można wiele interesujących gatunków roślin, wśród nich chronione, ginące w skali kraju i regionu: bobrka trójlistkowego, goryczkę wąskolistną, grążela żółtego, jaskra wielkiego, kocankę piaskową i szczaw wodny. Walory przyrodnicze oraz występowanie w dolinie Bzury licznych, ginących gatunków fauny i flory, w pełni uzasadniają uznanie rzeki za wyjątkowo ważną dla ochrony europejskiego dziedzictwa przyrodniczego.[28]

Rysunek 40 Szlaki rowerowe

Źródło: https://www.lodzkie.pl/turystyka/szlaki-turystyczne

[28] Za: Kryściak Z., Rutkowski J., 2010, Gmina Łowicz. Kraina nad Bzurą. Poligrafia s. j. Łowiczu, Łowicz.

Łowicz i Ziemia Łowicka to doskonałe **miejsce do uprawiania turystyki aktywnej**. Na terenie miasta i regionu łowickiego poprowadzone są **szlaki piesze, rowerowe i szlak konny**. Każdy z nich ukazuje najciekawsze miejscowości i zabytki w zależności od tematu szlaku. Trzy z szlaków rowerowych: „Książęcy" (dł 14 km), „Dwory i Kościoły" (dł. 123 km) oraz „Szable i Bagnety" (dł. 119 km) opracowane zostały i wytyczone przez łowickich przewodników PTTK na zlecenie Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej. Pozostałe szlaki to „Polski Szlak Bursztynowy" oraz „Łódzki Szlak Konny" (dł. 1.817 km) wytyczone staraniem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego. Szlaki piesze na terenie Powiatu Łowickiego przebiegają na następujących trasach:

- Trasa 1 (17 km) - Łowicz - Jastrzębia - Pilaszków - Dąbkowice Górne - Jezioro Okręt - Błota Krępskie – Domaniewice;
- Trasa 2 (15 km) - Łowicz – Zielkowice – Arkadia – Nieborów – Bednary;
- Trasa 3 (11 km) - Bełchów – Chyleniec –Siwica – Nieborów;
- Trasa 4 (12 km) - Łyszkowice – Kuczków – Seligów – Bobiecko – Polesie – Bełchów;
- Trasa 5 (19 km) - Walewice – Sobota – Sobocka Wieś – Urzecze – Wierznowice – Mystkowice – Bocheń – Ostrów – Otolice – Łowicz.

Szlak kajakowy zlokalizowany jest na rzece Bzurze. Spływy kajakowe organizowane są przez Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej. Centrum w okresie wakacyjnym w ramach oferty turystycznej prowadzi na plaży nad Bzurą bezpłatną wypożyczalnię kajaków.

Folklor Ziemi Łowickiej od lat przyciąga na teren Powiatu licznych turystów z kraju i zagranicy. Za rekordowy wg danych GUS należy uznać rok 2019. Ogółem z noclegów na terenie Powiatu Łowickiego skorzystało wówczas ponad 14,5 tys. osób, z których 11% stanowili turyści zagraniczni. Niestety rok 2020 z uwagi na uwarunkowania zewnętrzne charakteryzował znaczący, ponad 40%, spadek liczby osób odwiedzających Ziemię Łowicką na więcej niż 1 dzień.

Rysunek 41 Turyści korzystający z turystycznych obiektów noclegowych

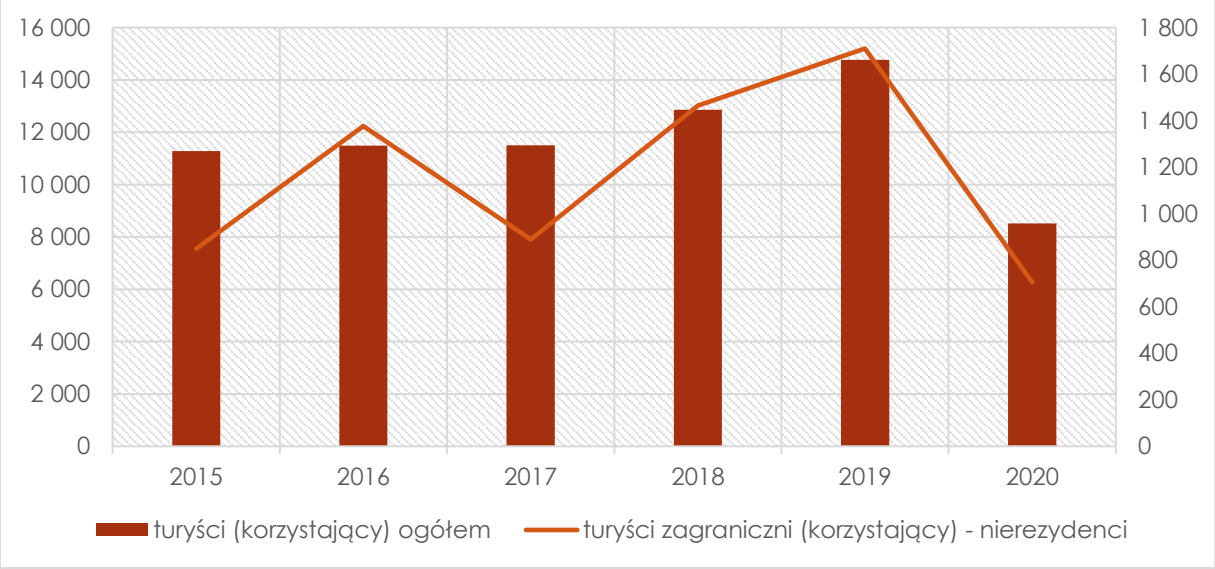

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największą grupę wśród turystów zagranicznych stanowią przedstawiciele Ukrainy (15%), choć w tym przypadku trzeba brać pod uwagę, iż statystyki obejmują również osoby podróżujące i przebywające na terenie powiatu w celach zarobkowych. Kolejnymi najliczniej reprezentowanymi nacjami są: Niemcy (12,8%), Litwini (12,2%) i Włosi (12,1%). Słoweńcy i Rosjanie stanowili ok. 8% ogółu turystów.

Tabela 20 Kraj pochodzenia turystów odwiedzających Powiat Łowicki

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	850	1 377	889	1 464	1 710	705
Austria	11	2	13	14	2	6
Belgia	12	9	7	31	13	5
Białoruś	32	46	18	54	41	39
Cypr	0	2	0	0	0	0
Czechy	13	29	30	17	27	3
Dania	1	4	10	4	9	4
Estonia	7	19	11	51	89	16
Finlandia	7	7	4	13	30	3
Francja	20	50	31	48	34	10
Hiszpania	12	15	9	2	4	3
Irlandia	7	1	5	67	2	0
Japonia	2	0	1	10	6	0
Kanada	1	9	0	8	1	0
Litwa	48	71	94	98	188	86
Luksemburg	0	0	0	0	1	0
Łotwa	11	25	29	86	142	15
Holandia	20	13	12	63	53	32
Niemcy	95	123	89	128	170	90
Norwegia	1	0	9	7	9	0
Portugalia	1	4	3	0	0	0
Rosja	58	77	108	99	249	57
Słowacja	0	0	3	4	5	6
Słowenia	5	2	1	89	139	59
USA	17	20	2	34	34	3
Szwajcaria	3	3	0	10	9	2
Szwecja	5	5	22	18	30	5
Ukraina	270	635	253	267	162	106
Węgry	4	16	10	12	18	4
Wielka Brytania	18	24	20	14	42	29
Włochy	80	80	39	49	117	85
pozostałe kraje	89	86	56	167	84	37

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

SYTUACJA FINANSOWA I ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA POWIATU

Zestawienia dochodów oraz wydatków wg działów klasyfikacji budżetowej zostały przedstawione poniżej na wykresach oraz w postaci tabelarycznej.

Rysunek 42 Dochody Powiatu

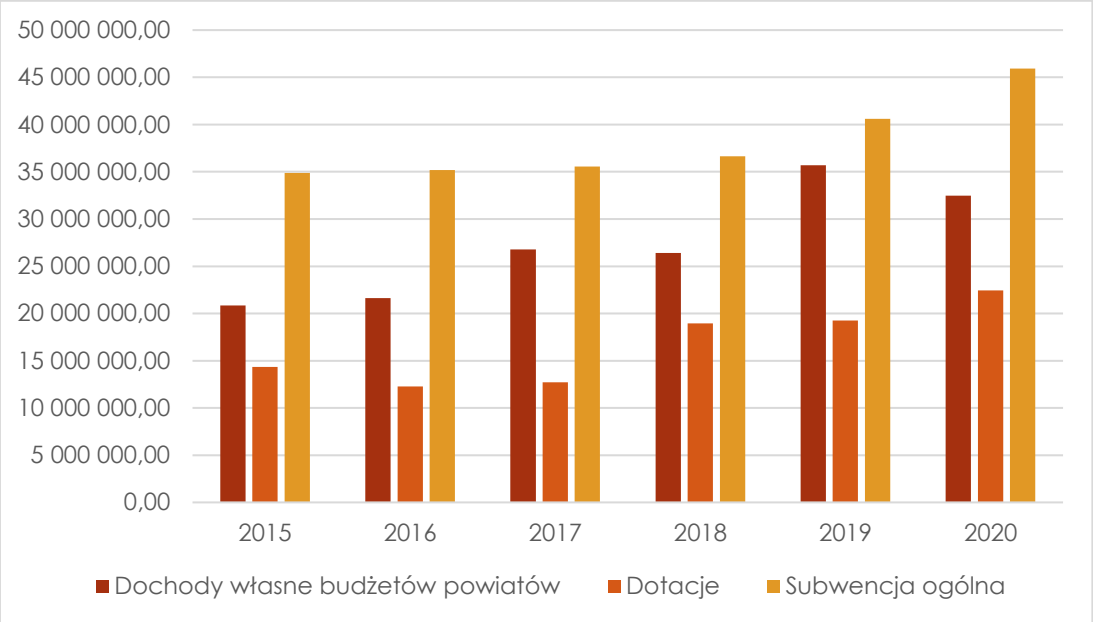

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2020 r. dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca Powiatu wynosiły 1295,28 zł. W latach 2015-2020 wartość ta średnio co roku wzrastała o ok 8%.

Rysunek 43 Wydatki Powiatu

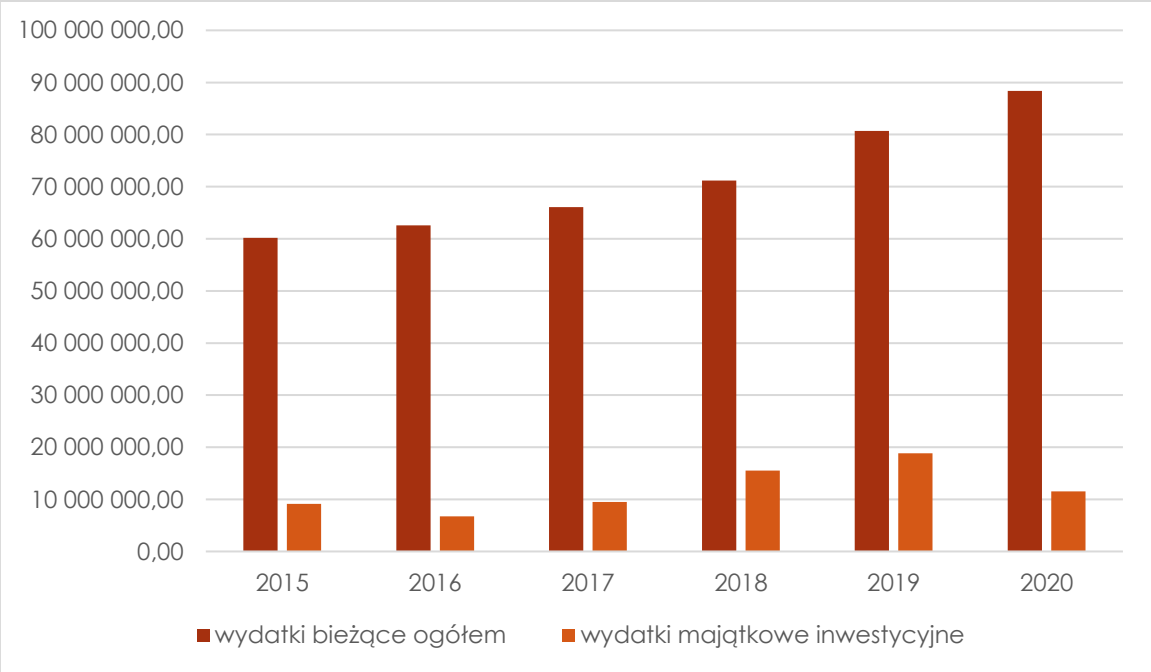

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca Powiatu w roku 2020 wyniosły 1 283,26 zł. W latach 2015-2020 wartość ta średnio co roku wzrastała o ok 8%.

Rysunek 44 Dochody i wydatki na 1 mieszkańca [w zł]

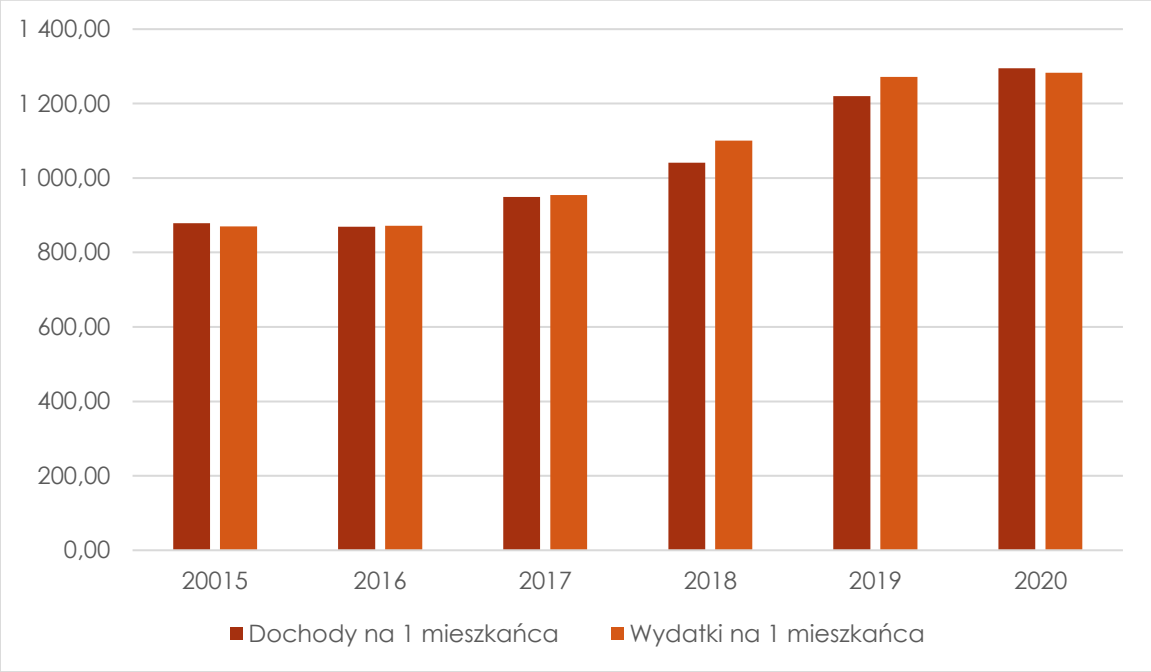

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Blisko połowa (46%) dochodów Powiatu w 2020 r. związana były z kategorią „rozliczenia różne", kolejne 19% stanowiły dochody od osób prawnych i fizycznych, zaś na trzecim miejscu znalazły się dochody związane ze środkami pozyskiwanymi na pomoc społeczną (6% dochodów).

Tabela 21 Dochody wg klasyfikacji budżetowej

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			%			
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5 975,34
Dział 020 - Leśnictwo	191 865,96	190 140,51	181 310,51	186 152,08	193 780,76	192 727,78
Dział 600 - Transport i łączność	3 126 243,00	1 399 115,80	650 552,06	4 120 574,48	6 050 062,31	2 970 806,74
Dział 630 - Turystyka	45 050,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	3 218 927,72	747 031,34	3 591 881,87	847 983,86	1 396 386,63	4 953 285,41
Dział 710 - Działalność usługowa	1 186 006,88	1 318 103,02	1 257 668,34	1 178 325,38	1 234 519,82	1 241 625,09

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			%			
Dział 750 - Administracja publiczna	239 261,77	194 018,63	231 685,44	214 265,90	226 181,42	280 301,09
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,00	0,00	0,00	53 573,02	0,00	0,00
Dział 752 - Obrona narodowa	3 500,00	600,00	0,00	87 149,73	33 808,00	33 900,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	4 479 724,62	4 651 817,19	4 881 962,54	5 154 605,71	5 514 349,41	6 081 771,57
Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00	184 532,64	186 879,96	185 290,72	197 205,13	199 105,67
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	14 158 266,82	15 452 389,56	16 575 917,60	18 714 657,30	20 783 872,81	20 127 798,21
Dział 758 - Różne rozliczenia	34 906 430,31	35 194 451,78	35 604 163,76	36 661 178,97	40 626 465,08	46 719 566,03
Dział 801 - Oświata i wychowanie	935 093,83	990 522,31	3 182 513,63	3 735 829,19	6 646 000,63	6 048 897,19
Dział 851 - Ochrona zdrowia	1 901 298,11	1 915 742,25	1 430 247,65	1 188 409,19	2 643 174,05	1 262 851,28
Dział 852 - Pomoc społeczna	4 622 859,18	5 721 520,60	5 214 484,65	5 663 183,54	5 691 496,01	6 627 466,26
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	656 850,22	742 918,97	744 816,27	680 276,14	1 464 026,38	1 858 583,72
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	136 847,41	130 694,24	122 878,99	2 232 783,06	1 372 525,21	291 982,90
Dział 855 - Rodzina	-	-	1 034 662,91	924 271,89	1 366 386,77	1 786 902,18
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	192 561,45	202 723,31	173 044,67	182 296,66	69 348,82	68 726,37
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	60 000,00	28 187,44	0,00	0,00	59 450,00	75 000,00

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			%			
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa (Usuwanie skutków klęsk żywiołowych)	0,00	0,00	6 664,63	21 058,00	4 000,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując strukturę wydatków można zauważyć, że **największe nakłady związane są z działalnością oświatową** Powiatu – ich poziom oscyluje wokół 38% ogółu wszystkich wydatków Powiatu. Kolejne miejsce na liście wydawanych środków zajmują nakłady ponoszone przez powiat na administrację (9,89%), transport i łączność (9,57%) oraz pomoc społeczną (blisko 7,56%). W analizowanym okresie największy **wzrost można zauważyć w wydatkach związanych z obronnością, gospodarką mieszkaniową i pozostałymi zadaniami w zakresie pomocy społecznej**. W latach 2015 – 2020 odnotowano znaczący spadek wydatków w zakresie turystyki oraz gospodarki komunalnej i ochrony środowiska.

Tabela 22 Wydatki wg klasyfikacji budżetowej

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			zł			
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5 975,34
Dział 020 - Leśnictwo	200 772,45	395 381,59	182 579,76	188 479,63	194 364,73	215 047,30
Dział 600 - Transport i łączność	7 747 587,98	5 943 399,78	7 250 682,82	16 218 679,26	13 497 068,35	9 558 957,01
Dział 630 - Turystyka	70 120,64	3 000,00	7 797,00	8 000,00	11 000,00	11 000,00
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	2 444 134,19	264 448,50	509 542,98	937 539,26	2 341 641,67	5 654 120,84
Dział 710 - Działalność usługowa	1 106 704,61	1 118 725,58	1 213 679,53	1 010 292,18	1 151 174,35	1 239 745,75
Dział 730 - Szkolnictwo wyższe i nauka	-	-	-	-	12 000,00	48 000,00
Dział 750 - Administracja publiczna	6 963 102,94	7 577 107,38	8 110 494,57	8 536 255,66	8 789 122,92	9 881 832,80
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,00	0,00	0,00	53 573,02	0,00	0,00

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			zł			
Dział 752 - Obrona narodowa	3 500,00	600,00	0,00	87 149,73	33 808,00	33 900,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	4 563 700,43	4 706 671,32	4 959 600,90	5 224 389,41	5 597 375,87	6 330 189,48
Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00	184 532,64	186 879,96	185 290,72	197 205,13	199 105,67
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	255 317,09	252 674,99	253 898,64	279 282,69	411 485,06	295 716,05
Dział 758 - Różne rozliczenia	0,00	388 307,00	0,00	0,00	0,00	62 317,00
Dział 801 - Oświata i wychowanie	26 401 038,52	26 211 097,95	28 519 658,51	29 804 538,55	37 984 721,13	38 182 094,01
Dział 851 - Ochrona zdrowia	2 319 622,83	3 800 974,18	3 653 803,82	2 573 988,92	6 058 547,53	2 953 787,02
Dział 852 - Pomoc społeczna	8 124 910,41	8 705 567,22	5 717 314,19	6 141 432,36	6 843 507,62	7 550 511,13
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	1 954 238,83	2 164 990,99	2 208 523,95	2 278 710,00	3 244 075,59	3 641 485,55
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	4 411 372,64	5 011 956,13	6 456 936,69	7 172 114,32	6 500 774,73	6 666 409,03
Dział 855 - Rodzina	-	-	3 323 730,47	3 097 308,58	3 399 877,64	3 797 989,43
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	206 178,58	38 178,26	136 050,97	110 420,37	108 038,56	124 096,66
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2 487 254,78	2 406 588,18	2 747 567,21	2 654 714,58	3 042 063,93	3 308 815,01
Dział 926 - Kultura fizyczna	89 315,07	100 131,12	96 121,50	99 700,24	130 832,18	130 144,43
Dział 750 - Administracja publiczna (usuwanie klęsk żywiołowych)	0,00	0,00	20 000,00	0,00	0,00	0,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa (usuwanie klęsk żywiołowych)	0,00	0,00	6 664,63	21 058,00	4 000,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku 2020 wydatki bieżące były niższe od bieżących dochodów w związku z czym odnotowano nadwyżkę operacyjną w kwocie 4 639 620,49 zł. Jednocześnie jednak dług publiczny w 2020 roku wynosił 26 313 316,68 zł (kredyty i pożyczki). Zadłużenie Powiatu na w ostatnich latach systematycznie wzrasta, co za tym idzie wzrastają również koszty obsługi długu, które w 2020 roku przekroczyły kwotę 4 mln zł. W 2020 roku udział zobowiązań ogółem w dochodach wynosił 26,10% i był o 1,7 pp wyższy w stosunku do roku poprzedniego. Biorąc pod uwagę obciążenie wydatkami bieżącymi oraz obsługą zadłużenia praktycznie równoważy ono kwotę dochodów bieżących.

Wskaźnik samofinansowania, informujący w jakim stopniu jednostka samorządu terytorialnego finansuje inwestycje własnymi środkami, **wyniósł w 2020 roku 108,12%.**

Rysunek 45 Zadłużenie

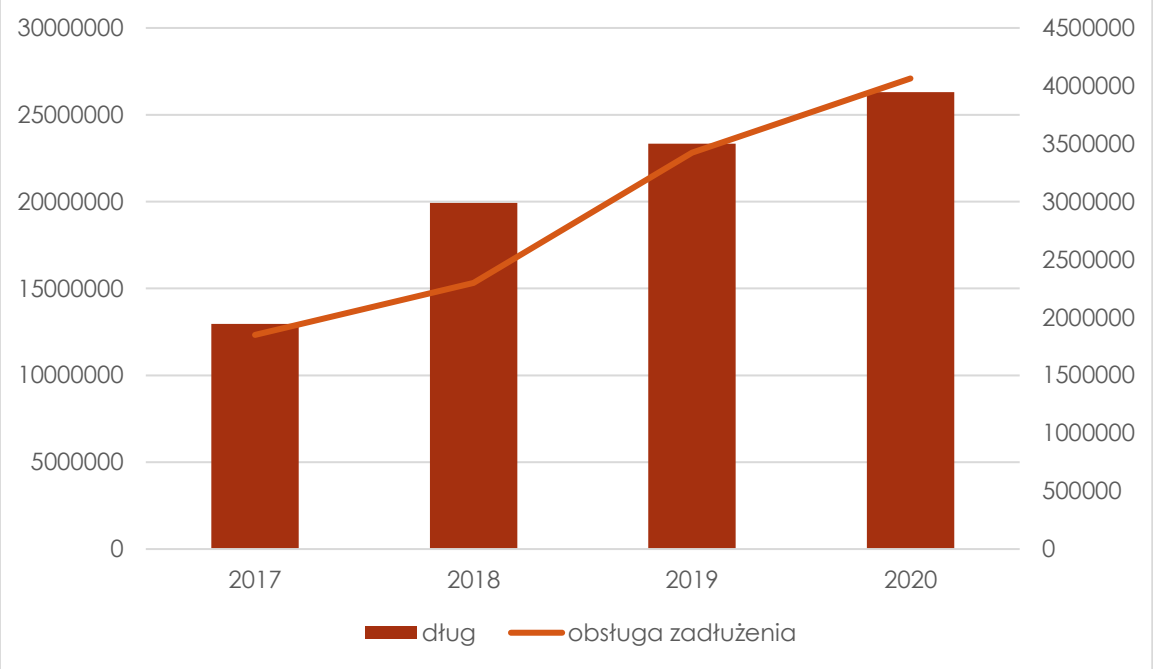

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA POWIATU

Za istotne warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej uznaje się następujące czynniki: sytuację na rynku pracy, wyposażenie w infrastrukturę techniczną oraz społeczną, a także sytuację rynkową oraz uwarunkowania przyrodnicze. Ocena rynku pracy informuje inwestora o możliwości pozyskania pracowników do planowych przedsięwzięć gospodarczych, nadwyżce lub niedoborach tych pracowników, co pośrednio wpływa na koszty zatrudnienia. Infrastruktura techniczna pozwala planować przedsięwzięcia wymagające dostępności uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Istotna jest również kwestia chłonności rynku (liczba potencjalnych konsumentów i ich

zamożność). W przypadku inwestycji powiązanych z branżą turystyczną ważny jest niewątpliwie potencjał tkwiący w uwarunkowaniach przyrodniczych.

Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle mieszkańców powiatu wynosił w 2020 roku 59%, a więc był zbliżony do poziomu krajowego (59,5%) i nieco wyższy od owartości odnotowanej dla województwa łódzkiego (58,3%). Stopa bezrobocia odnotowana w powiecie wynosiła 5,5%, dla porównania w województwie łódzkim 6,2% a w mazowieckim – 5,2%. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 4 460,42 zł i stanowiło ok. 80% średniej krajowej oraz 87% średniej wojewódzkiej.

W przypadku Powiatu Łowickiego do jego głównych atutów stanowiących o atrakcyjności inwestycyjnej zaliczyć należy:

- położenie komunikacyjne i dostępność komunikacyjna zapewniające najlepszą w Polsce lokalizację dla inwestycji przeznaczonych na rynek krajowy, a w przyszłości również szansa wynikająca z inwestycji, jaką jest Centralny Port Komunikacyjny,
- rozwinięta specjalizacja rolnicza regionu pozostającego liderem na rynku przetwórstwa owocowo-warzywnego oraz produkcji mleka,
- obecność rozwiniętych rynków zbytu towarów i usług w postaci metropolii warszawskiej oraz aglomeracji łódzkiej
- dostęp do dużych zasobów pracy, nie tylko w postaci wykwalifikowanych pracowników, dzięki obecności licznych szkół wyższych oraz szkolnictwa zawodowego w regionie,
- potencjał naukowo-badawczy w postaci łódzkich i warszawskich szkół wyższych i ośrodków naukowych
- potencjał turystyczny związany z dziedzictwem kulturowym oraz walorami przyrodniczymi - poza materialnymi atrakcjami ogromnym atutem kulturowym jest charakterystyczny dla tego regionu folklor łowicki.

W 2017 r. miasto Łowicz, jako jedna z 19 gmin województwa łódzkiego, otrzymało ocenę wyróżniającą w rankingu „Atrakcyjności Inwestycyjnej Regionów". Jednym z elementów wpływających na atrakcyjność tego terenu dla potencjalnego inwestora jest ulokowana na jego terenie Specjalna Strefa Ekonomiczna, w której może on liczyć na uzyskanie ulgi w podatku dochodowym (od 35% - 55%, w zależności od wielkości przedsiębiorstwa).

STREFA PRZESTRZENNA

BUDOWA GEOLOGICZNA ORAZ UKSZTAŁTOWANIE TERENU[29]

Pod względem geologicznym Powiat leży w strefie przejściowej między Niecką Warszawską (brzeżną) i Antyklinorium Kutnowskim. Osady czwartorzędowe występują na całej jego powierzchni. Ich miąższość wynosi od kilku do kilkunastu metrów i zwiększa się w północno-zachodniej części Powiatu, gdzie w obniżeniach podłoża

[29] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015

podczwartorzędowego dochodzi do 100 m. Wyróżnia się tu utwory zlodowacenia południowopolskiego, środkowopolskiego oraz przedzielające je mady interglacjalne. Osady trzeciorzędowe nie stanowią ciągłej pokrywy mezozoiku. Ich miąższość wynosi z reguły kilkadziesiąt metrów. Pod względem litograficznym wykształcone są przeważnie z frakcji ilasto-piaszczystej z domieszką pyłu węglowego. Pod poziomem utworów trzeciorzędowych w kierunku północno-wschodnim pojawiają się poziomy kredy, a głębiej występują osady jury.

Północna część Powiatu Łowickiego położona jest na Równinie Kutnowskiej –północ od doliny Bzury. Jest to płaski teren o wyrównanej powierzchni o wysokości 90 – 110 m n.p.m. Teren pozbawiony jest lasów i posiada typowo rolniczy charakter. Gleby są bardzo zróżnicowane.

Rysunek 46 Równina Kutnowska i Łowicko – Błońska na mapie Polski

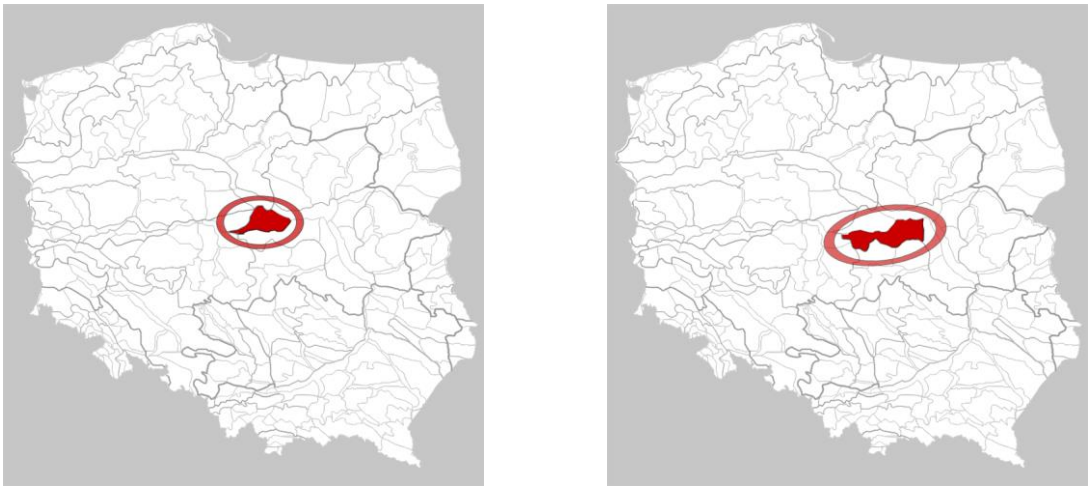

Źródło: J. Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: PWN, 2002

Środkową i południową część Powiatu Łowickiego zajmuje Równina Łowicko – Błońska. Jest to teren płaski, lekko pochylony na północ o wysokościach oscylujących w granicach 85 – 100 m n.p.m. Ta część Powiatu charakteryzuje się występowaniem żyznych gleb brunatnych i czarnych ziem.

KLIMAT[30]

Cały obszar Powiatu Łowickiego położony jest w dzielnicy rolniczo – klimatycznej środkowej (VII) Powiat leży w strefie ścierania się morskiego klimatu zachodnio – europejskiego oraz kontynentalnego wschodnio – europejskiego. Charakterystyczne są wahania pogody – mała ilość opadów zimą oraz maksimum latem. Klimat lokalny jest cieplejszy niż na sąsiadujących wysoczyznach. Średnia roczna temperatura waha się w granicach 7,6-8,0 °C. Opady atmosferyczne kształtują się w granicach 500 – 550 mm. Jest to wartość poniżej średnich obserwowanych dla Polski. Okres wegetacyjny wynosi 210 – 220 dni.

[30] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz

OBSZARY PRAWNIE CHRONIONE NA TERENIE POWIATU[31]

Na terenie powiatu łowickiego zlokalizowane są 4 rezerwaty przyrody:

- Rawka,
- Polana Siwica
- Kwaśna Buczyna
- Bukowiec.

Od lat 80-tych funkcjonuje również Bolimowski Park Krajobrazowy oraz trzy obszary chronionego krajobrazu: Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Doliny Bzury i Dolina Przysowy. Obszary Natura 2000 obejmują Polany Puszczy Bolimowskiej, Pradolinę Bzury-Neru, Pradolinę Warszawsko-Berlińską oraz Doliny Przysowy i Słudwi.

Rysunek 47 Obszary prawnie chronione

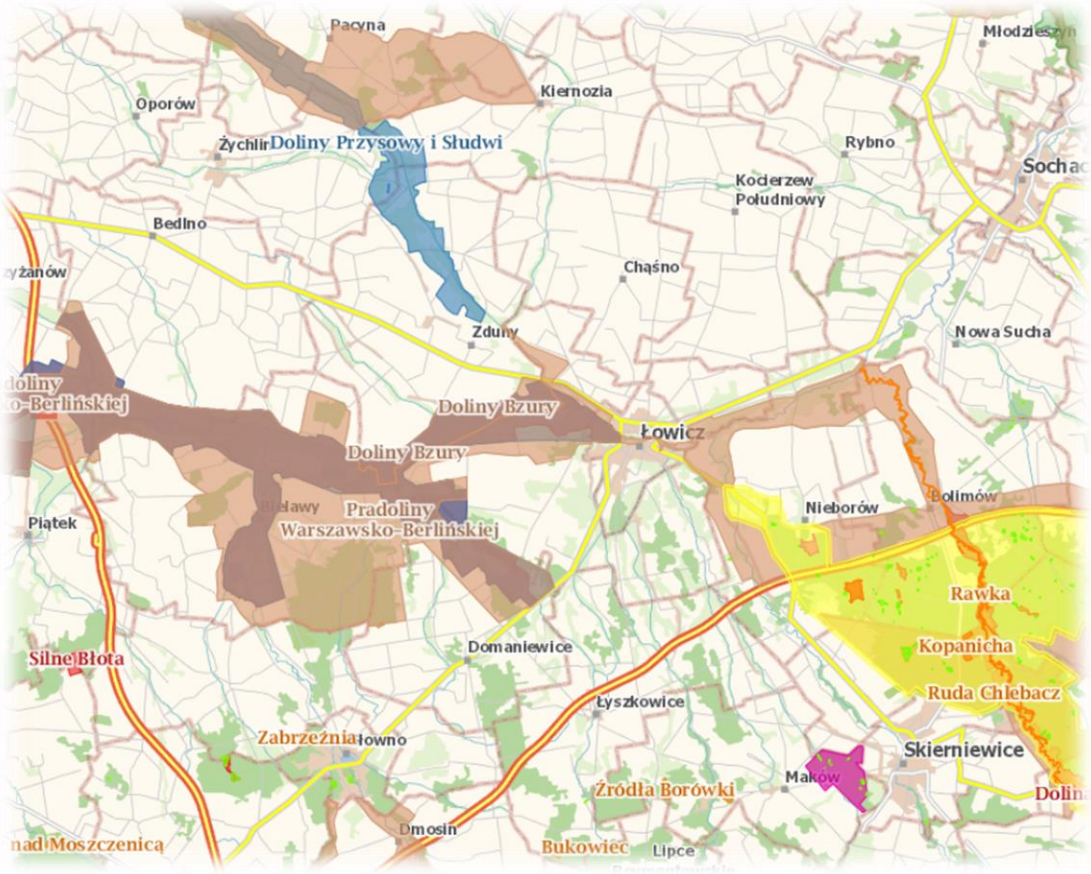

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/

[31] Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, http://crfop.gdos.gov.pl/

Na terenie powiatu rośnie 35 obiektów oraz 2 aleje zaklasyfikowane jako pomniki przyrody. Jedna trzecia z nich znajduje się w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Nieborowie[32].

LASY

Lesistość Powiatu Łowickiego należy do jednych z niższych w województwie. W 2020 wyniosła 10%, czyli o ponad połowę mniej niż średnia wojewódzka (21,4%) oraz niemal trzy razy mniej niż średnia krajowa (29,6%). Całkowita powierzchnia lasów w 2020 wyniosła 10 047,39 ha. Blisko połowę stanowiły lasy prywatne (47%). Powierzchnie lasów w poszczególnych gminach przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23 Powierzchnia lasów ogółem (ha) wg wszystkich form własności w latach 2015 - 2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Powiat Łowicki	10 292,51	10 302,00	9 991,27	10 005,76	10 017,33	10 047,39
Gmina Miasto Łowicz	150,80	151,58	149,07	148,83	148,83	155,49
Bielawy	2 594,85	2 593,66	2 552,35	2 551,94	2 551,94	2 551,85
Chąśno	87,15	87,15	87,16	87,16	87,16	87,16
Domaniewice	1 307,23	1 306,73	1 230,34	1 230,30	1 230,30	1 230,10
Kiernozia	278,69	278,69	276,50	276,54	276,54	276,54
Kocierzew Południowy	187,45	187,45	180,70	181,44	182,44	182,44
Gmina Łowicz	1 394,30	1 395,67	1 322,92	1 323,66	1 306,58	1 306,81
Łyszkowice	2 141,23	2 148,52	2 104,07	2 113,05	2 139,86	2 138,70
Nieborów	1 986,13	1 987,87	1 928,31	1 933,07	1 933,01	1 957,63
Zduny	164,68	164,68	159,85	159,77	160,67	160,67

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powiat łowicki zlokalizowany jest w obrębie 4 nadleśnictw: Nadleśnictwa Brzeziny, Nadleśnictwa Grotniki, Nadleśnictwa Kutno i Nadleśnictwa Skierniewice. Najbardziej zalesione tereny Powiatu znajdują się w gminach: Bielawy, Łyszkowice i Nieborów. Powierzchnia lasów na tym terenie stanowi 25% ogólnej powierzchni lasów Powiatu Łowickiego. Zawarte w powyższej tabeli dane liczbowe wyraźnie wskazują na spadek poziomu zalesienia

[32] dane podane na podstawie informacji przekazanych przez gminy powiatu łowickiego

niemal we wszystkich gminach Powiatu. Jedynie w Mieście Łowicz odnotowano na przestrzeni lat 2015- 2020 wzrost powierzchni terenów zalesianych.

W celu zachowania dziedzictwa przyrodniczego, walorów rekreacyjnych i wzmocnienia funkcji rolniczej należy rozważyć podejmowanie/kontynuowanie działań nakierowanych na ochronę obszarów zielonych i zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach cennych przyrodniczo.

ZASOBY MINERALNE[33]

Na terenie Powiatu występują złoża surowców mineralnych- są to głównie kruszywa naturalne, takie jak żwiry i piaski oraz kopaliny ilaste – gliny i iły. Złoża kruszyw naturalnych eksploatowane są głównie w gminie Łyszkowice oraz gminach Łowicz i Nieborów. Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego na terenie Powiatu znajdują się dwa udokumentowane złoża kruszyw (Dąbkowice, Czatolin). Poniżej zamieszczono tabelaryczne zestawienie dotyczące lokalizacji oraz wielkości złóż na terenie Powiatu Łowickiego. Koncesjonowana eksploatacja prowadzona jest tylko na części wymienionych niżej złóż.

Tabela 24 Złoża surowców na terenie Powiatu Łowickiego

Lokalizacja	Rodzaj surowca	Zasoby bilansowe [w tys. ton]
Bielawska Wieś (R)	żwiry i piaski	501
Czatolin (E)	żwiry i piaski	68 195
Czatolin II (E)	żwiry i piaski	178
Czatolin III (T)	żwiry i piaski	361
Czatolin IV (E)	żwiry i piaski	237
Dąbkowice (R)	żwiry i piaski	193
Guźnia I (Z)	żwiry i piaski	6 557
Kalenice (P)	żwiry i piaski	15 707
Kalenice 5 (Z)	żwiry i piaski	1 856
Kalenice 6 (Z)	żwiry i piaski	103
Kalenice II (T)	żwiry i piaski	3 223
Kalenice VII (R)	żwiry i piaski	456
Maurzyce (E)	żwiry i piaski	2 645
Maurzyce II (R)	żwiry i piaski	8 969
Pszczonówka (Z)	żwiry i piaski	18
Ręczyce IV (R)	żwiry i piaski	744
Ręczyce V (E)	żwiry i piaski	708
Rydwan (Z)	żwiry i piaski	487
Seroki (R)	żwiry i piaski	2 643
Uchań (T)	żwiry i piaski	484
Lokalizacja	**Rodzaj surowca**	**Zasoby bilansowe [w tys. m^3]**
Kalenice (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	22
Klewków I (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	1
Kręta- Niedźwiada (R)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	283
Małszyce (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	0
Nieborów (R)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	3
Popów I (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	0
Popów II (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	6
Popów III (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	6
Popów IV (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	8

[33] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015

Źródło: Bilans zasobów złóż i kopalin w Polsce stan na 31.12.2020 r: wykaz złóż piasków i żwirów oraz wykaz złóż surowców ilastych. Legenda: B - kopalnia w budowie, E - złoże eksploatowane, M - złoże skreślone z bilansu zasobów w roku sprawozdawczym, P - złoże o zasobach rozpoznanych wstępnie, R - złoże o zasobach rozpoznanych szczegółowo, Z - złoże, z którego wydobycie zostało zaniechane, T - złoże zagospodarowane, eksploatowane okresowo

WODY PODZIEMNE I POWIERZCHNIOWE[34]

Wody podziemne

W Powiecie Łowickim wody podziemne poziomów użytkowych występują w obszarze osadów czwartorzędowych oraz trzeciorzędowych. Warstwy wodonośne utworów czwartorzędowych są silnie zróżnicowane w układzie poziomym oraz w profilu pionowym. Ich miąższość waha się od kilku do kilkunastu metrów, lokalnie nawet 20 – 40 m. Warstwy trzeciorzędowe nie tworzą poziomu o charakterze ciągłym. Ich strop występuje na głębokości 100 – 250 m w części północnej Powiatu, na pozostałym obszarze płycej – 50 – 100 m. Miąższość tej warstwy wynosi 10 – 40 m.

W części południowo – zachodniej Powiatu zlokalizowane są fragmenty jurajskich zbiorników wód podziemnych, a dodatkowo na terenie prawie całego Powiatu rozciąga się obszar trzeciorzędowego zbiornika wód podziemnych. Część czwartorzędowego głównego zbiornika wód podziemnych znajduje się w południowo – zachodniej części Powiatu. Wody z poziomów czwartorzędowych najczęściej ujmowane są w postaci studni wierconych i kopanych. Wszystkie gminy oraz miasto Łowicz czerpią wodę z czterech podstawowych poziomów wodonośnych: czwartorzędowego, trzeciorzędowego, kredowego oraz jurajskiego z blisko 155 ujęć. W ich skład wchodzi ponad 200 studni głębinowych.

Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe Powiatu Łowickiego należą do zlewni rzeki Bzury, lewobrzeżnego dopływu Wisły. Wody te tworzą gęstą sieć rzeczną – 26 cieków wodnych oraz kanały melioracyjne o łącznej długości ok 300 km.

Cały obszar Powiatu położony jest w środkowej części zlewni rzeki Bzury. Granice, ze względu na płaskie położenie terenu, zwłaszcza w ujściowych odcinkach, są słabo ukształtowane. Sieć hydrologiczna obejmuje rzeki, kanały, rowy melioracyjne oraz zbiorniki wodne i stawy rybne zlokalizowane w najbliższym sąsiedztwie. Rzeka Bzura stanowi oś układu hydrologicznego w Powiecie Łowickim. Całkowita długość rzeki Bzury wynosi 166 km. Na terenie Powiatu Łowickiego znajduje się 38,9 km – wraz z odcinkami, gdzie rzeka stanowi również granicę Powiatu. Powierzchnia jej zlewni to 7 788 km^2.

W skład sieci rzecznej wchodzi rzeka Bzura z dopływami prawobrzeżnymi – Mrogą, Bobrówką oraz Uchanką, Zwierzyńcem i Skierniewką oraz dopływami lewobrzeżnymi-: Ochnią, Słudwią z Przysową i Nidą. Do zasobów wodnych Powiatu Łowickiego należą również zbiorniki, stawy oraz wyrobiska. Wykorzystywane są w celach hodowlanych, a dodatkowo stwarzają dodatkowy walor krajobrazowy. Większe zbiorniki wód powierzchniowych (w tym również kompleksy stawów rybnych) zlokalizowane są w dolinie Bzury w okolicach Łazina, Walewic,

[34] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023

Łowicza oraz w dolinie Bobrówki i Mrogi. Drobniejsze zbiorniki znajdują się między innymi w dolinie Zimnej Wody. Zbiorniki wodne o charakterze krajobrazowym znajduje się m.in. w Nieborowie przy zabytkowym zespole pałacowo – parkowym. Ponadto drobniejsze zbiorniki zlokalizowane są na terenach poszczególnych wsi, przy domostwach i mają one charakter gospodarczy.

Najbardziej zagrożone niebezpieczeństwem powodziowym są gminy Nieborów, Łowicz, Zduny i Bielawy, a największe niebezpieczeństwo powodzi dotyczy miejscowości: Mystkowice, Bocheń, Młyn Strugieński, Święce, Szczudłów, Otolice, Janowice. W dokumencie „Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla Regionu Wodnego Środkowej Wisły" zwraca się uwagę na problemowy obszar w dolinie Bzury, gdzie na terenie miasta Łowicz obwałowania tej rzeki nie zabezpieczają w pełni zabudowy mieszkaniowej położonej we wschodniej części miasta oraz użytków zielonych, które stanowią blisko 80% powierzchni użytkowania. Zalewy powodziowe o niewielkich szkodach dla człowieka mogą wystąpić również w dolinie Skierniewki, Uchanki, Bobrówki, Mrogi, Słudwi. Sieć rzeczną na terenie Powiatu Łowickiego przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 48 Sieć rzeczna oraz zagrożenie powodziowe

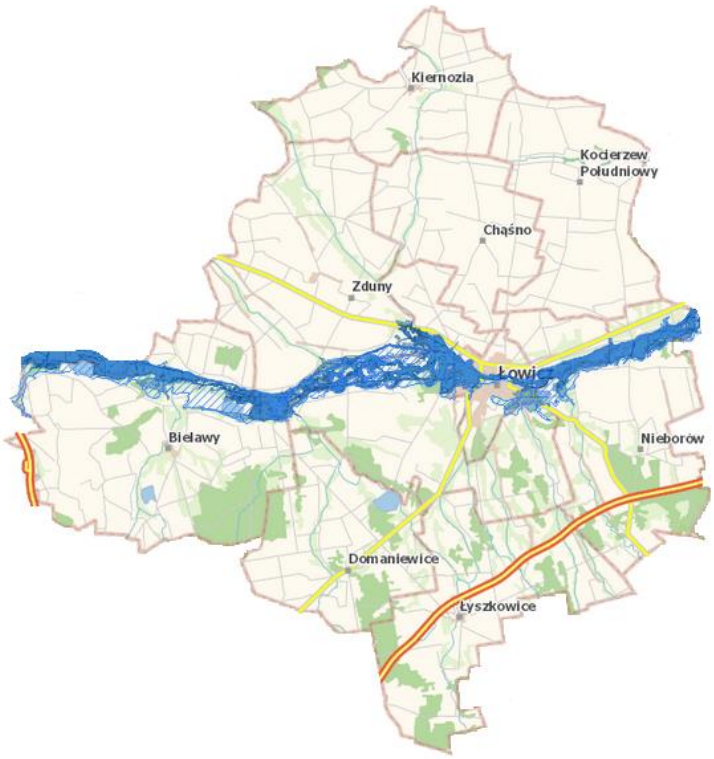

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/

W związku z występowaniem ryzyka powodziowego istotne są działania związane z jego minimalizacją oraz edukacją społeczności lokalnej w zakresie zwiększenie świadomości występującego zagrożenia powodziowego oraz zdolności świadomego uczestnictwa w ewentualnym postępowaniu kryzysowym.

Powiat Łowicki ze względu na duże zużycie wody planuje podejmować działania zwiększające zdolności retencyjne zlewni. W celu racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich Powiat Łowicki podpisał w 2022 r. list intencyjny w sprawie utworzenia Lokalnego Partnerstwa do

Spraw Wody. Zapisy listu stanowią, iż podjęte zostaną rozmowy i uzgodnienia, co do wypracowania „Planu rozwoju gospodarki wodą na terenach wiejskich na lata 2022-2030" zawierającego między innymi listę priorytetowych działań inwestycyjnych i remontowych na terenie powiatu oraz poprzez wspieranie akcji informacyjnych i edukacyjnych dotyczących racjonalnego gospodarowania wodą pod kątem bezpieczeństwa i potrzeb mieszkańców, jak i zabezpieczenia celów produkcyjnych i ochrony środowiska.

W celu zachowania dziedzictwa przyrodniczego, walorów rekreacyjnych i wzmocnienia funkcji rolniczej należy rozważyć podejmowanie/kontynuowanie działań takich jak: zalesienie gruntów porolnych i zdegradowanych gatunkami rodzimymi; wspomaganie urządzania i utrzymania terenów zieleni, zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach cennych przyrodniczo i promocję rolnictwa ekologicznego, dalszy rozwój i promocję szlaków turystycznych i ścieżek przyrodniczych.

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Ta część diagnozy Powiatu Łowickiego została poświęcona ładowi przestrzennemu, obejmującemu w szczególności analizę infrastruktury technicznej oraz uwarunkowań ochrony środowiska.

Podział zadań planistycznych w zakresie zagospodarowania przestrzennego między jednostkami samorządu terytorialnego określa ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie z art. 3 tej ustawy, do zadań własnych gminy należy kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy, w tym uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (z wyjątkiem morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej oraz terenów zamkniętych). Z kolei do zadań samorządu powiatowego należy prowadzenie, w granicach swojej właściwości rzeczowej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego, odnoszących się do obszaru powiatu i zagadnień jego rozwoju. W związku z powyższym zadania powiatu są w tym zakresie znacznie ograniczone sprowadzając się do opracowywania analiz i studiów mogących stanowić jedynie podstawę niewiążącej opinii starosty, odnoszącej się do projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Podejmowane przez Powiat Łowicki działania wpisują się w główne kierunki rozwoju województwa łódzkiego uwzględnione w dokumentach strategicznych wskazujących rolnictwo i turystykę jako podstawowe funkcje tego obszaru. Zgodnie z zapisami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+ Powiat Łowicki zaliczono do dwóch obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym:

pierwszy z nich to **Kutnowsko -Skierniewicki Rolniczy Obszar Funkcjonalny** - obszar rozwoju intensywnego rolnictwa, który odgrywa istotną rolę w pełnieniu funkcji żywicielskiej i zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe w regionie. Do najważniejszych wyzwań rozwojowych tego obszaru należą:

- brak rynków hurtowych produktów rolnych,
- niekorzystna struktura agrarna i powolne zmiany w tym zakresie, chociaż na tle województwa obszar charakteryzuje się znacznym udziałem gospodarstw dużych (powyżej 15,0 ha),
- duże rozproszenie działek rolnych,
- warunki wodne, w tym deficyt wody,

- problem suszy i mocno ograniczone możliwości retencji naturalnej,
- zjawisko stepowienia oraz nasilające się ekstremalne zjawiska pogodowe.

Rysunek 49 Powiat Łowicki w obszarze intensywnego rolnictwa i turystyki

Źródło: PZPWŁ 2030+

Drugim obszarem jest Obszar turystyczny doliny Bzury objęty w dużym stopniu systemem obszarów chronionych który kształtują m.in.: Bolimowski Park Krajobrazowy, rezerwaty przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000 z unikatowym w skali europejskiej bogactwem gatunków ptaków, gdzie rozwija się turystyka ornitologiczna. Obszar wyróżnia się atrakcyjnymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi, stanowiącymi podstawę rozwoju form turystyki, m.in. aktywnej, kulturowej i przyrodniczej. Największymi atutami obszaru są: Dolina Bzury predysponowana do rozwoju turystyki aktywnej kajakowej, na wyznakowanym w 2015 r. szlaku kajakowym Bzury na odcinku od wsi Przezwiska (gmina Bielawy) do wsi Patoki (Gmina Nieborów), turystyki jeździeckiej wykorzystującej Łódzki Szlak Konny i ośrodki jeździeckie z wiodącym w Walewicach, turystyki rowerowej i pieszej oraz turystyki kulturowej. Do najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego obszaru, na których opiera się turystyka kulturowa, należą m. in.: założenie Nieborów – Arkadia uznane za pomnik historii w 2017 r. Do najważniejszych wyzwań rozwojowych w obszarze należą:

- bardzo słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, (m.in. baza noclegowa i gastronomiczna),
- presja urbanizacyjna na tereny cenne przyrodniczo i obszary zalewowe.

Rysunek 50 Powiat Łowicki w Obszarze turystycznym rzeki Bzury

Źródło: PZPWŁ 2030+

Oba ww. obszary funkcjonalne wskazane w PZWŁ 2030+ są tożsame z zapisami zawartymi w poprzedniej wersji Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego. Nowa wersja SRWŁ 2030 (uchwalona w 2021 r.) oba te obszary definiuje jako **Obszar walorów turystyczno-środowiskowo-rolnych**, który do 2030 roku ma stać się **Obszarem Zielonej Gospodarki**. W obecnym dokumencie podkreślony został fakt, iż słabą stroną większości gmin wiejskich jest niski potencjał gospodarczy, którego wzmocnienie będzie wymagało wsparcia i modernizacji rolnictwa, rozwoju funkcji pozarolniczych, inwestycji w kapitał ludzki i społeczny.

W gminach, w których potencjał rolnictwa jest wysoki, grunty rolne powinny być chronione, a wiodąca funkcja rozwijana. Istotne będą działania związane z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, w tym m.in. właściwym doborem upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystaniem potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalnym stosowaniem nawożenia i środków ochrony roślin. W zakresie zwiększania opłacalności produkcji rolnej istotne będzie polepszanie struktury gospodarstw rolnych, wprowadzanie nowych technologii i innowacji, inwestycje we wzrost produktywności, rozwijanie współpracy rolników między sobą i branżą przetwórstwa, rozwój rynków lokalnych i targowisk. Ważnym kierunkiem działań będzie wspieranie przetwórstwa rolno-spożywczego. Na obszarze gmin położonych w sąsiedztwie obszarów chronionych i cennych przyrodniczo wskazaniem dla gospodarowania będzie system rolnictwa zrównoważonego, produkcja żywności wysokiej jakości, w tym rozwój produkcji ekologicznej.

Istotne będzie również wspieranie działań umożliwiających dywersyfikację gospodarczą tych obszarów związanych m.in. z rozwojem turystyki aktywnej, wspieraniem bazy turystycznej (w tym ekoturystyki i agroturystyki), rozbudową szlaków turystycznych i infrastruktury rowerowej, kreowaniem marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne, budowaniem zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz kultywowaniu tradycji, wykreowaniem wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie, które będą sprzyjać budowaniu rozpoznawalnej marki turystycznej województwa. Zarówno dla rozwoju funkcji rolniczej, jak i turystycznej ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności OSI na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Wymagać to będzie interwencji z zakresu m.in. zwiększania zdolności retencyjnych zlewni (m.in. wprowadzania zalesień, zakrzewień, zadrzewień, budowy i modernizacji zbiorników wodnych, rozwoju systemów melioracyjnych, odtwarzania oczek wodnych i mokradeł) oraz rozwiązań ukierunkowanych na ochronę środowiska (m.in. poprawę czystości wód, zwiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną), a także inwestycji w infrastrukturę przeciwpowodziową, przeciwpożarową.

Ważną rolę w Obszarze Zielonej Gospodarki odgrywać będą miasta – ośrodki wsparcia dla funkcji rozwijanych na terenach wiejskich.[35]

[35] Za: SRWŁ 2030, str. 101-102

Sieć drogowa i kolejowa

Powiat Łowicki położony jest w centralnej części Polski, stanowi ważny i znaczący węzeł komunikacyjny kraju. Jest jednym z najważniejszych kanałów tranzytowych między wschodnią i zachodnią Europą. Przez Powiat Łowicki przebiega odcinek jednej z najważniejszych tras w Polsce autostrady A2 wschód – zachód, który łączy dwie znaczące aglomeracje Łódź i Warszawę. Ponadto przez fragment zachodniej granicy Powiatu przebiega autostrada A1 łącząca północ i południe Polski.

Przez teren powiatu łowickiego, na obszarze gminy Łyszkowice i Nieborów, przebiega autostrada A2 Stryków-Warszawa, a na obszarze gminy Bielawy przebiega autostrada A1 Stryków-Gdańsk. Występują dwa węzły autostradowe: „Łowicz" w Łyszkowicach i „Skierniewice" w Nieborowie. Na węźle w Nieborowie zlokalizowano Obwód Utrzymania Autostrady. Przez teren rejonu wiodą szlaki drogowe o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i lokalnym. Do najważniejszych należą droga: DK 92 (Warszawa-Poznań), droga DK 14 (Łowicz-Łódź) i droga DK 70 (Łowicz-Skierniewice). Są to trasy o bardzo dużym natężeniu ruchu oraz bardzo dużej ilości wypadków i transporcie towarów niebezpiecznych.

Przez teren powiatu łowickiego wiodą szlaki kolejowe: Warszawa-Bednary-Łowicz-Poznań (transport międzynarodowy) oraz Bednary-Łowicz-Domaniewice-Łódź oraz Łowicz-Bełchów Skierniewice-Warszawa[36].

Rysunek 51 Sieć transportowa w Powiecie Łowickim

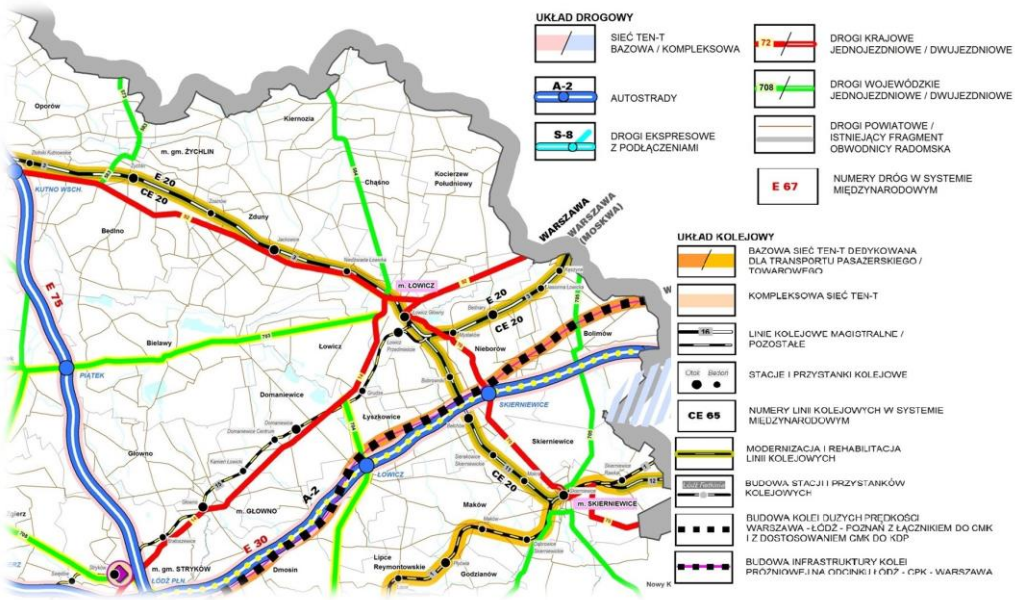

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planszy 2 PZPWŁ 2030+ (Transport)

[36] Za: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

Sieć autostrad, dróg krajowych oraz wojewódzkich w Powiecie Łowickim uzupełniają drogi powiatowe (550,106 km) i gminne (757,9 km). Przeważają drogi o nawierzchni twardej – wg danych GUS w 2019 r. na 100 km^2 przypadało 109 km dróg o twardej nawierzchni i ok. 24 km dróg gruntowych.

Rysunek 52 Drogi gminne i powiatowe

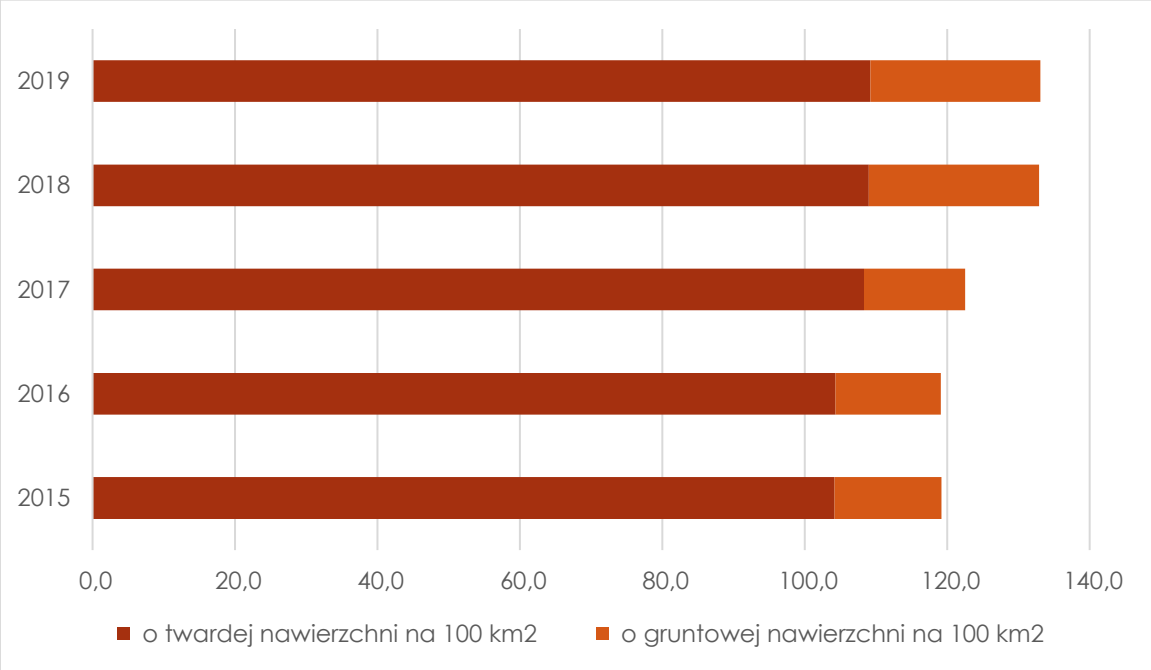

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na koniec 2020 roku całkowita długość powiatowej sieci drogowej wynosiła 557,666 km. Poniższa tabela prezentuje drogi publiczne przebiegające przez Powiat w rozbiciu szczegółowym.

Tabela 25. Drogi powiatowe

Gmina [lb dróg]	Klasa/ ilość dróg	Długość dróg [km]	Drogi bitumiczne [km]	Drogi gruntowe, brukowe, tłuczeń [km]	% dróg twardych do ogółu
Gmina Łowicz	Z / 4	14,166	14,166	-	100,00%
	L / 10	51,710	48,856	2,854	94,48%
Gmina Miasto Łowicz	Z / 3	6,206	6,206	-	100,00%
	L / 1	1,354	1,354	-	100,00%
Zduny	Z / 5	31,443	31,443	-	100,00%
	L / 11	55,009	53,959	1,050	98,09%
Łyszkowice	Z / 2	7,006	7,006	-	100,00%
	L / 9	47,630	44,081	3,549	92,55%
Nieborów	Z / 3	13,223	13,223	-	100,00%
	L / 10	44,493	43,993	0,500	98,88%
Kiernozia	Z / 3	18,880	18,880	-	100,00%
	L / 6	31,490	31,490	-	100,00%
Chąśno	Z / 2	9,200	9,200	-	100,00%
	L / 7	37,000	32,101	4,899	86,76%

Gmina [lb dróg]	Klasa/ ilość dróg	Długość dróg [km]	Drogi bitumiczne [km]	Drogi gruntowe, brukowe, tłuczeń [km]	% dróg twardych do ogółu
Domaniewice	Z / 1	12,300	12,300	-	100,00%
	L / 5	26,420	26,420	-	100,00%
Kocierzew Południowy	Z / 3	33,385	33,385	-	100,00%
	L / 6	32,437	30,504	1,933	94,04%
Bielawy	Z / 7	42,388	42,388	-	100,00%
	L / 9	41,926	27,583	15,633	65,79%
Razem	Z	188,197	188,197		100,00%
	L	369,469	340,341		92,12%

Źródło: Raport o stanie powiatu 2020 (Z – zbiorcze, główne między gminami; L – lokalne)

W 2020 roku w powiecie łowickim znajdowało się 13 km ścieżek rowerowych i 1 parking w systemie Parkuj i Jedź (Park & Ride). Zarejestrowano 27 wypisów z licencji na przewóz osób taksówkami oraz 27 licencji na taksówki. Po drogach poruszało się blisko 82 tys. zarejestrowanych pojazdów (samochody i ciągniki rolnicze**). Liczba samochodów osobowych rejestrowanych w powiecie wzrasta** z roku na rok – w ostatnich analizowanych 5 latach zwiększyła się o 17%.

Rysunek 53 Pojazdy zarejestrowane

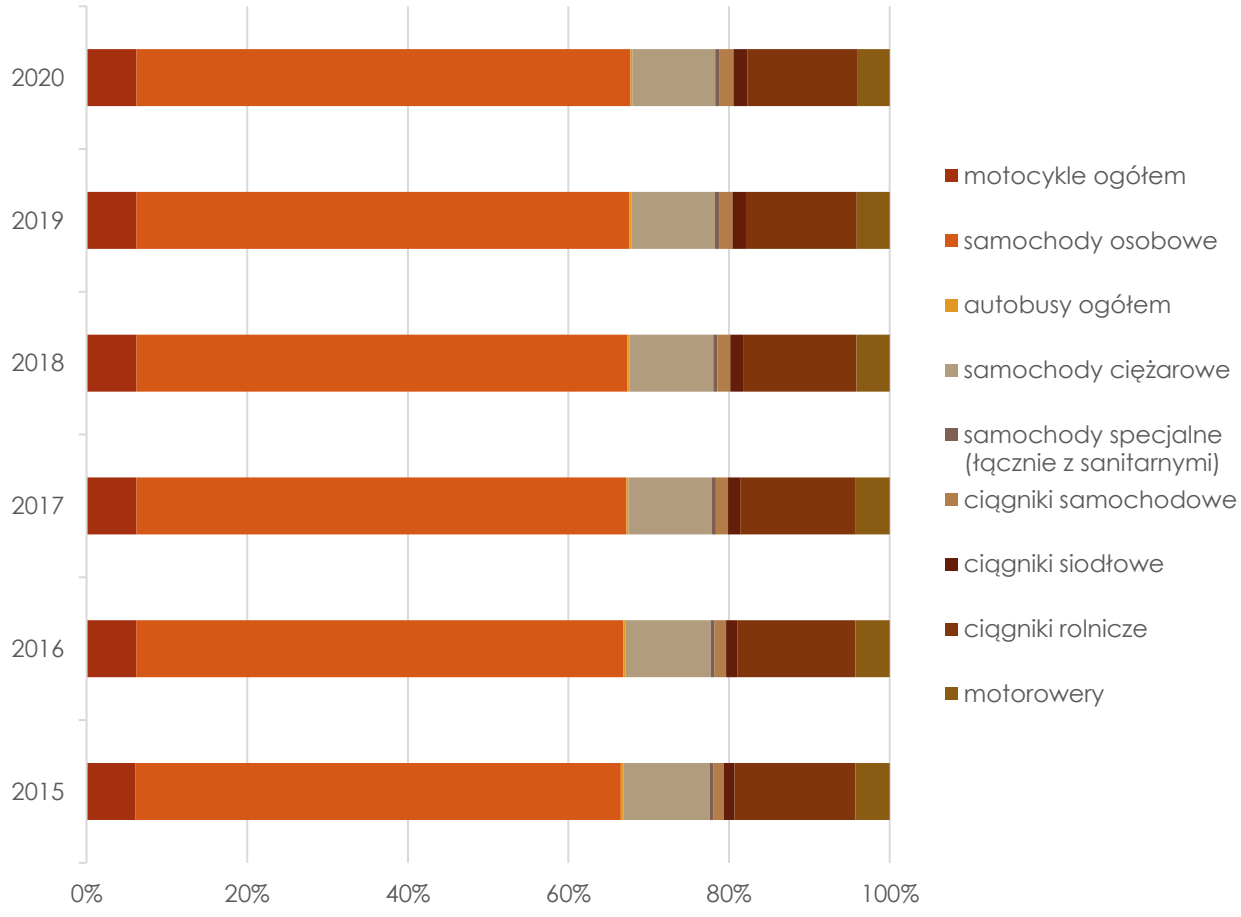

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL)

Łączna wartość wydatków budżetowych na drogi publiczne powiatowe w 2020 r. wyniosła ponad 9,5 mln zł, w tym 60% stanowiły wydatki majątkowe a 40% wydatki bieżące. W ramach inwestycji drogowych wyremontowano i przebudowano łącznie 33,63 kilometry dróg. Korzystano z dofinansowań zewnętrznych w ramach Fundusz Dróg Samorządowych 2019-2028 oraz Budżetu Województwa Łódzkiego.[37]

Rysunek 54 Wydatki w Dziale 600 - Transport i łączność

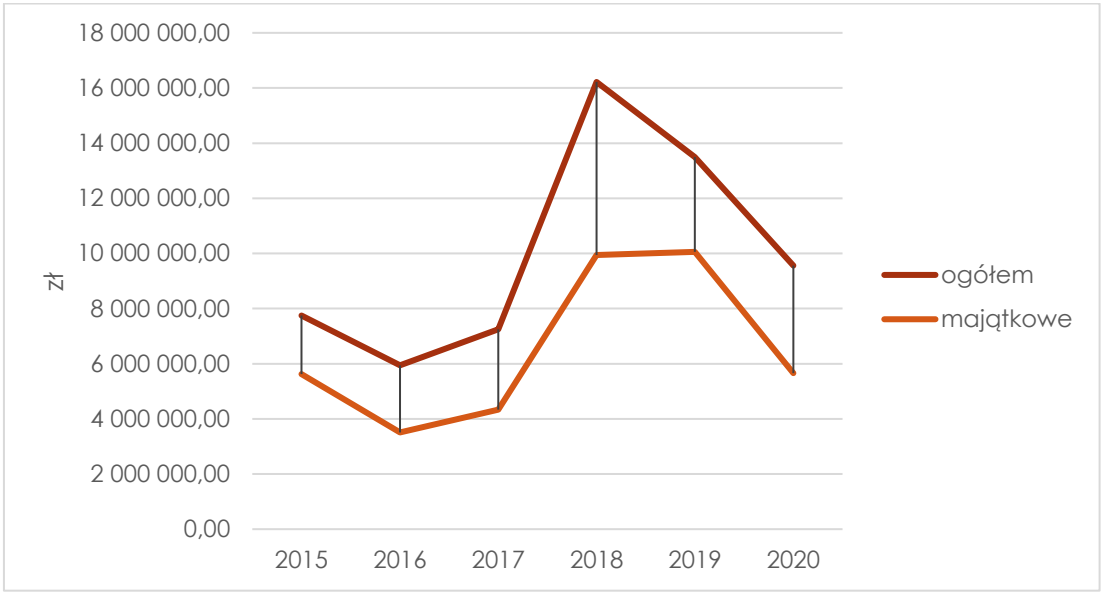

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W związku z narastającym od lat natężeniem ruchu konieczne stało się stworzenie bezpiecznego odcinka trasy drogowej, zapewniającego usprawnienie dalekobieżnego ruchu drogowego o adekwatnych prędkościach podróżnych i odciążenie miasta Łowicza od ruchu tranzytowego dróg krajowych nr 14, 70 i 92. W tym celu w 2020 roku rozpoczęto inwestycję związaną z budową obwodnicy Łowicza. Inwestycja jest dofinansowana ze środków Programu budowy 100 obwodnic na lata 2020-2030. Nadrzędnym celem inwestycji jest budowa jednojezdniowej dwupasmowej drogi krajowej, która pozwoli na:

- poprawę przepustowości i prędkości ruchu tranzytowego,
- poprawę bezpieczeństwa sieci dróg,
- poprawę warunków życia mieszkańców miasta Łowicz i okolic,
- zwiększenie atrakcyjności gospodarczej w obszarze Miasta i obszarów przyległych.

Obecnie inwestycja jest na etapie prac projektowych i konsultacji społecznych.

[37] Raport o stanie powiatu 2020

Rysunek 55 Warianty przebiegu obwodnicy miasta Łowicz

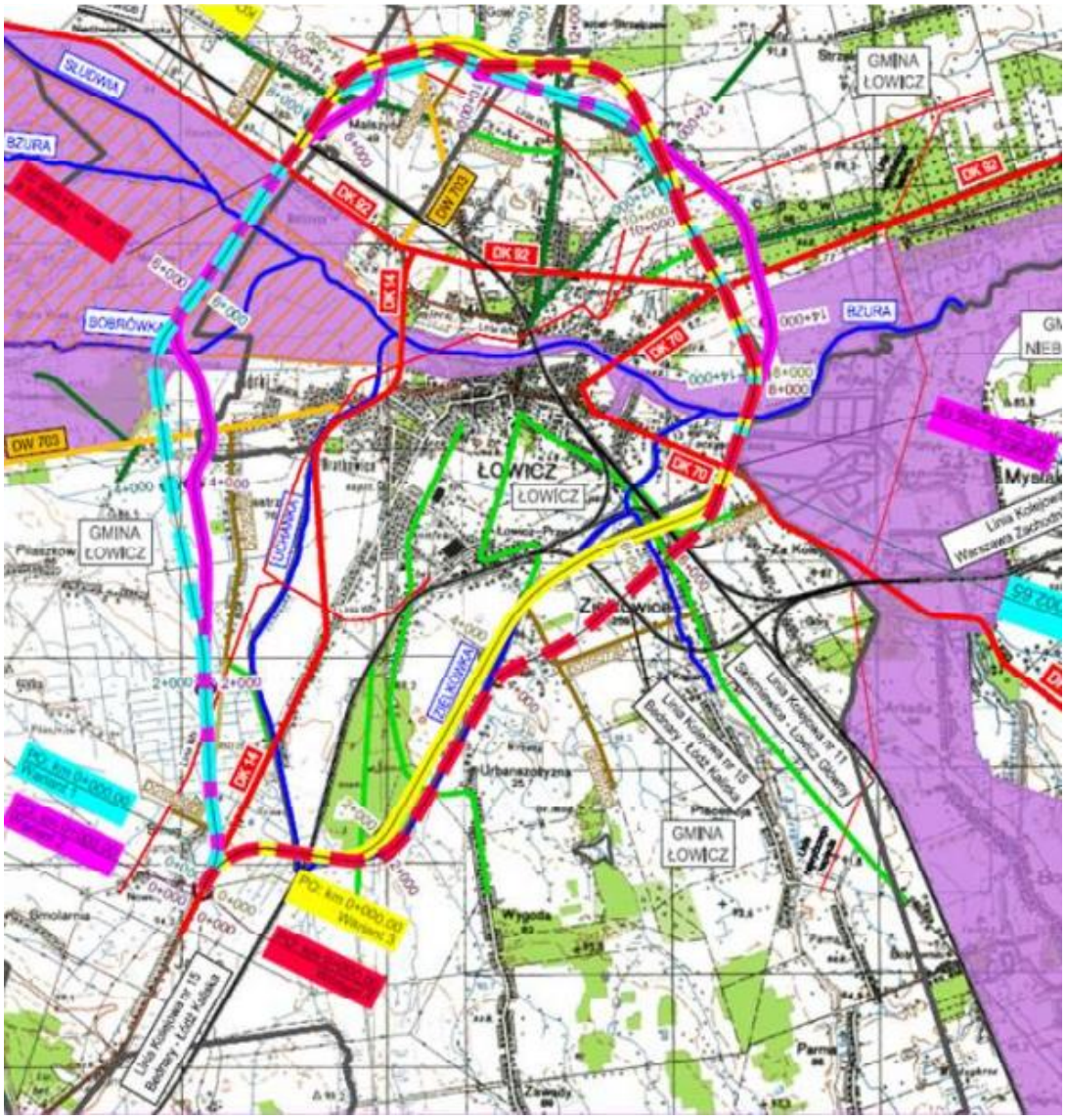

Źródło: http://obwodnicalowicza.pl/

Transport publiczny

Zaopatrzenie w zakresie drogowego transportu publicznego obsługuje **sieć autobusowa PKS Skierniewice**. Większość osiedli i wsi Powiatu Łowickiego posiada co najmniej 1 przystanek autobusowy. Od kilku lat na terenie Powiatu funkcjonują prywatne linie autobusowe, dodatkowo zabezpieczające potrzeby mieszkańców w tym zakresie. W mieście Łowicz istnieją także linie autobusowej komunikacji miejskiej prowadzone.

W 2020 roku Starostwo łowickie, po konsultacji potrzeb komunikacyjnych z mieszkańcami powiatu, zdecydowało o aplikowaniu o środki z rządowego **Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych (FRPA)**. Celem Funduszu jest dofinasowanie realizacji zadań własnych organizatorów publicznego transportu zbiorowego dotyczących zapewnienia funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego w zakresie przewozów autobusowych o charakterze użyteczności publicznej poprzez dopłatę do kwoty deficytu pojedynczej linii komunikacyjnej w

przewozach autobusowych o charakterze użyteczność publicznej, z wyłączeniem komunikacji miejskiej. Środki z Funduszu przeznaczone zostały na przywracanie połączeń mniejszych miejscowości umożliwiając dojazd środkami transportu publicznego do pracy, szkół, placówek zdrowia, opieki i instytucji kultury. Przy tworzeniu linii komunikacyjnych uwzględniono również potrzeby lokalnej turystyki. Z myślą o odwiedzających ziemię łowicką turystach, przystanki autobusowe umiejscowiono przy skansenie w Maurzycach oraz pałacach w Walewicach i Borowie.

Od momentu utworzenia powiatowych przewozów publicznych co roku wzrasta ilość przejechanych kilometrów i zrealizowanych połączeń. Obejmują już 9 z 10 gmin powiatu łowickiego.

Tabela 26. Powiatowe przewozy publiczne

	2019	2020	2021	2022 (plan)
Liczba przejechanych kilometrów	74.032,80	299.829,00	357.428,80	399.307,20
Liczba zrealizowanych połączeń	2052	7650	8636	9102

Źródło: Starostwo Powiatowe w Łowiczu

W ramach środków Funduszu na rok 2021 przyznano Powiatowi Łowickiemu kwotę dofinansowania w wysokości 1 072 286,40 zł[38]. Dzięki wsparciu ze środków Funduszu możliwe było uruchomienie 5 linii komunikacyjnych relacji:

- Linia 1: Łowicz - Kocierzew – Konstantynów
- Linia 2: Łowicz - Ostrów - Bocheń - Oszkowice
- Linia 3: Łowicz - Zduny - Janinów
- Linia 4: Łowicz - Kompina - Jeziorko - Łowicz
- Linia 5: Łowicz - Złaków Kościelny - Brodne Józefów.

Od 10.01.2022 r. uruchomiona została kolejna linia komunikacyjna: Łowicz – Bobrowa – Stachlew – Łowicz (3 połączenia).

Przez teren Powiatu Łowickiego oprócz szlaków komunikacji drogowej przebiega ważna magistrala kolejowa prowadząca ze wschodu na zachód Polski (połączenie linii kolejowej nr 2 Terespol - Warszawa oraz linii kolejowej nr 3 Warszawa – Kunowice).

[38] Ministerstwo Infrastruktury (pismo z dn. 04.08.2021 ws. interpelacji nr nr 24385)

Centralny Port Komunikacyjny[39]

Istniejąca infrastruktura kolejowa uwzględniona została w planach budowy **Centralnego Portu Komunikacyjnego**, którego celem jest stworzenie uniwersalnego systemu transportu pasażerskiego poprzez wybudowanie i eksploatację innowacyjnego węzła transportowego, który doprowadzi do przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego jako atrakcyjnej alternatywy dla transportu drogowego i obejmującego wszystkie obszary Polski, zapewniając jednocześnie rozwój i trwałą integrację aglomeracji warszawskiej i łódzkiej. Podstawowym aktem w krajowym porządku prawnym, regulującym tryb przygotowania i realizacji projektu CPK jest ustawa o Centralnym Porcie Komunikacyjnym [40] . W zakresie transportu kolejowego, Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej wskazuje na podstawowe znaczenie kolei w systemie transportowym kraju. Na bazie doświadczeń międzynarodowych wskazano, że przy dostosowanym do uwarunkowań danego kraju kształcie infrastruktury oraz prawidłowo dobranej technologii, kolej wygrywa konkurencję z alternatywnymi środkami transportu zarówno indywidualnego (samochody osobowe), jak i zbiorowego (autobusy oraz samoloty). W szczególności przewaga kolei uwidacznia się przy obsłudze transportowej odległości 100-400 km i dużych aglomeracji miejskich, gdzie przeciążenie ruchu drogowego powoduje utrudniony i wydłużony dojazd do centrów tych ośrodków, podczas gdy kolej zapewnia bezpośrednie połączenia do centrów miast. Powyższa przewaga dotyczy kolei międzymiastowych oraz tej części pociągów regionalnych, które zapewniają obsługę transportową większych ośrodków miejskich, a także segmentu przewozów aglomeracyjnych. Na relacjach łączących ważniejsze ośrodki miejskie o długościach do 300-400 km prawidłowo zorganizowany i wykorzystujący powszechnie dostępną technologię system transportu kolejowego co do zasady powinien oferować lepsze czasy przejazdu od transportu samochodowego oraz lotniczego. Czas dojazdu koleją z CPK do największych miast ma być konkurencyjny w stosunku do innych gałęzi transportu – w szczególności do transportu drogowego. Bazowe założenia Koncepcji o kluczowym znaczeniu w odniesieniu do ustalania przebiegu nowych linii kolejowych to:

- połączenie CPK z każdym z głównych miast Polski powinno być możliwe w czasie do 2,5 godziny
- poprawa skomunikowania Warszawy i Łodzi
- uzupełnienie sieci kolejowej o odcinki, dzięki którym ważne ośrodki będą połączone po możliwie krótkiej trasie
- stworzenie uniwersalnego ogólnokrajowego systemu międzyregionalnych kolejowych przewozów pasażerskich
- uzyskanie wysokiego stopnia punktualności pociągów na relacjach do i z CPK oraz poprawa punktualności na całej sieci kolejowej, m.in. dzięki zwiększaniu przepustowości sieci.

[39] Za: Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego (wersja 5.0)

[40] Dz.U. 2018 poz. 1089, ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o Centralnym Porcie Komunikacyjnym

Przewidywane do budowy linie kolejowe wraz z powiązanymi z nimi funkcjonalnie liniami istniejącymi pogrupowano w połączenia, tzw. ciągi (zaprezentowane na mapie Kolejowe Liniowe Inwestycje Towarzyszące). Ciągi o numerach od 1 do 10 łączą rejon CPK i Warszawy z innymi ośrodkami kraju oraz przejściami granicznymi. Ciągi 11 i 12 stanowią połączenia uzupełniające integrujące sieć kolejową.

Rysunek 56 Kolejowe Liniowe Inwestycje Towarzyszące

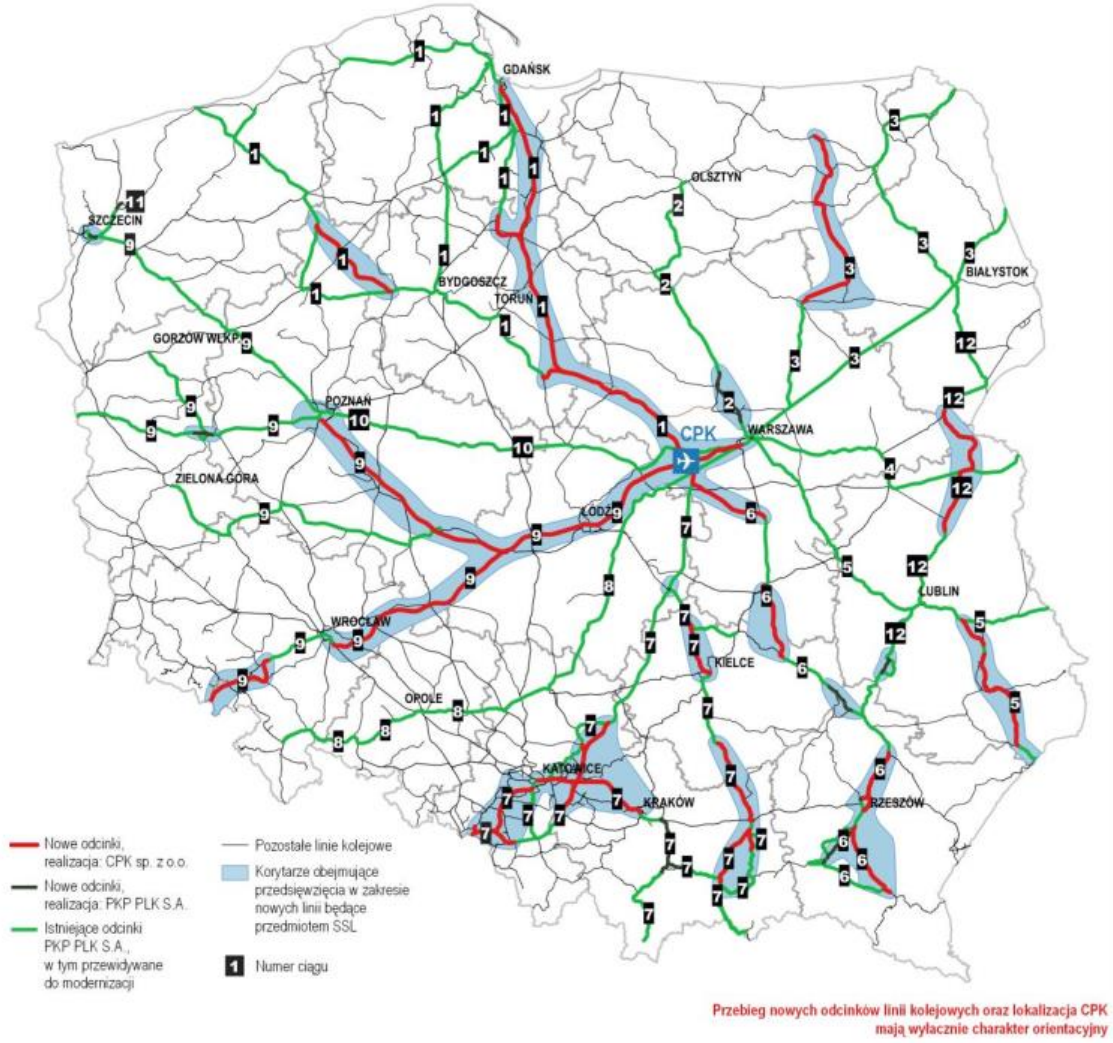

Źródło: Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego str. 34

Zgodnie z Koncepcją **część inwestycji towarzyszących CPK zlokalizowana jest na terenie powiatu łowickiego i przebiega przez gminy Łowicz, Nieborów oraz Łyszkowice** (ciąg nr 9 – nowa linia nr 85 odcinek Warszawa Zachodnia – CPK – Łódź Widzew). Po liniach wchodzących w skład ciągu nr 9 trasowane mogą być pociągi IC i IR w relacjach zarówno przebiegających przez CPK, jak również łączących ośrodki o znaczeniu krajowym z jego pominięciem. Ponadto linie te mogą być wykorzystywane przez relacje o charakterze regionalnym, np.: Skierniewice / Łowicz – Łódź – Sieradz. Dzięki uruchomieniu nowych relacji dalekobieżnych po zakończeniu realizacji przedmiotowych inwestycji i powiązaniu ich z połączeniami kolejowymi o charakterze regionalnym oraz innymi środkami transportu nastąpi poprawa dostępności transportowej miejscowości położonych wzdłuż, a także w sąsiedztwie analizowanych linii.

Rysunek 57 Wstępne warianty przebiegów planowanej linii kolejowej nr 85 na odcinku Warszawa - CPK – Łódź

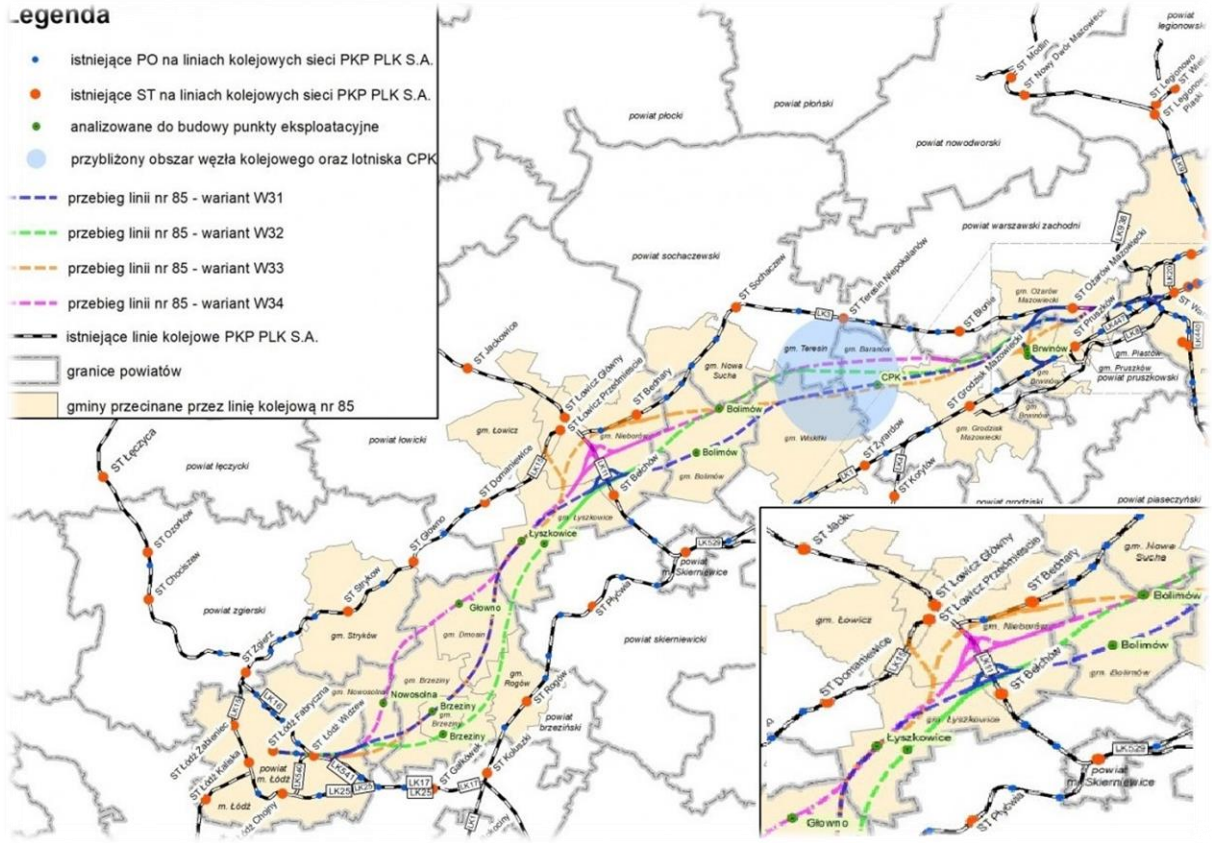

Źródło: Opracowanie na podstawie https://www.cpk.pl/pl/dla-mieszkancow/

Inwestycje infrastrukturalne związane z budową Centralnego Portu Komunikacyjnego mogą stać się dla powiatu szansą rozwoju. Ze względu na dość bliskie położenie od CPK powiat będzie stanowił atrakcyjną lokalizację dla potencjalnych inwestorów. Inwestycje, jakie rozpoczną się wokół Portu Solidarność staną się natomiast atrakcyjnym miejscem zatrudnienia dla mieszkańców Łowicza i okolic.

GOSPODARKA MIESZKANIOWA

Na przestrzeni lat 2015-2020 w Powiecie Łowickim liczba oddanych do użytku mieszkań systematycznie wzrastała. W 2015 roku ogółem liczba mieszkań wynosiła 27,5 tys., natomiast w 2020 roku ich liczba przekroczyła już 28 tys. Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania w m^2 w analizowanym okresie nieznacznie się zwiększała i w 2020 roku wyniosła 86,5 m^2. Zwiększa się powierzchnia mieszkania przypadającą na 1 osobę – w 2020 roku wyniosła ona 31,3 m^2.

Tabela 27. Zasoby mieszkaniowe w Powiecie Łowickim w latach 2015-2020

Zasoby mieszkaniowe	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba mieszkań	27 528	27 656	27 792	27 903	28 028	28 131

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania [m2]	85,5	85,7	85,9	86,1	86,3	86,5
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m2]	29,6	29,9	30,2	30,5	31,0	31,3

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Analizując sytuację mieszkaniową poszczególnych gmin w Powiecie Łowickim, najniższą przeciętną powierzchnię użytkową jednego mieszkania odnotowano w mieście Łowicz- 67,6 m^2, z kolei największą w Gminie Chąśno – 112,8 m^2. Jednocześnie najmniejsza liczba m^2, przypadająca na jednego mieszkańca odnotowana została w mieście Łowicz i wynosi ona 28,4 m^2/os. Natomiast największą przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania na jedną osobę odnotowano w Gminie Zduny – 35,8 m^2/os. Na kolejnych miejscach uplasowały się gminy Chąśno i Łowicz. Poniżej w zestawieniu tabelarycznym przedstawiono wartości dotyczące mieszkalnictwa dla poszczególnych gmin Powiatu Łowickiego.

Tabela 28. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w 2020 r.

Gmina	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania [m^2]	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m^2]
Gmina Miasto Łowicz	67,6	28,4
Bielawy	86,9	33,6
Chąśno	112,8	34,6
Domaniewice	105,3	32,7
Kiernozia	89,2	33,6
Kocierzew Południowy	106,4	31,3
Gmina Łowicz	110,2	34,00
Łyszkowice	95,0	31,0
Nieborów	94,7	31,9
Zduny	108,7	35,8

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

GOSPODARKA WODNA I ŚCIEKOWA

Wg danych GUS w 2020 r. z instalacji wodociągowej korzystało 94% ogółu mieszkańców powiatu, zaś z sieci kanalizacyjnej jedynie 42%. Stanowi to wartość znacznie niższą od wartości parametru dla województwa łódzkiego (64,5%) i Polski (71,5%).

Gospodarka komunalna stanowi dużą presję na wody powierzchniowe. Znaczną część powiatu stanowią obszary wiejskie nieposiadające kanalizacji bytowej, skutkiem czego jest odprowadzanie ścieków surowych do rowów przydrożnych, wywożenie zawartości szamb przydomowych w miejsca niedozwolone. Problem stanowią również

nieszczelne szamba oraz nielegalne zrzuty ścieków komunalnych bezpośrednio do wód powierzchniowych bądź do znajdujących się w pobliżu gruntów. **Widoczne są dysproporcje pomiędzy długością funkcjonującej sieci wodociągowej a długością kanałów sanitarnych** – w przypadku powiatu łowickiego sieci doprowadzające wodę do mieszkańców są ponad 5 razy dłuższe od sieci odprowadzających ścieki.

Poniżej zaprezentowany wykres przedstawia długość czynnej sieci kanalizacyjnej w Powiecie Łowickim na tle pozostałych Powiatów w województwie łódzkim. Powiat plasuje się na 16. miejscu w rankingu wszystkich Powiatów województwa łódzkiego. Według GUS Powiat Łowicki w 2020 roku posiadał 202,7 km sieci kanalizacyjnej.

Tabela 29. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km] w 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Na kolejnej stronie zaprezentowano zestawienie tabelaryczne, z którego wynika, iż:

a. łączna długość sieci kanalizacji na terenie Powiatu wynosi 202,7 km;

b. liczba istniejących oczyszczalni ścieków komunalnych wynosi 7;

Blisko 33 tys. mieszkańców powiatu korzysta z oczyszczalni ścieków (16%), co plasuje powiat na 17. miejscu w województwie łódzkim.

Tabela 30. Kanalizacja w 2020 r.

Gmina	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [os.]	Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną [dam3]	Liczba oczyszczalni (mechaniczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów)
Łowicz	25 410	873,0	1
Łowicz	2 334	96,6	1
Łyszkowice	1 450	42,0	1
Zduny	1 181	35,0	1
Domaniewice	1 047	38,0	1
Kiernozia	906	19,6	1
Chąśno	252	5,4	1
Bielawy	220	5,0	2
Nieborów	114	0,3	1
Kocierzew Południowy	0	0,0	1
Powiat Łowicki (ogółem)	*32 914*	*1 114,9*	***7***

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W poniższym zestawieniu tabelarycznym przedstawiono dane dotyczące sieci wodociągowej z terenu Powiatu Łowickiego.

Tabela 31. Sieć wodociągowa na terenie Powiatu Łowickiego

Wodociągi	jedn. miary	2015	2016	2017	2018	2019	2020
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	1 106,0	1 109,6	1 113,8	1 115,0	1 116,0	1 119,4
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	16 070	16 255	16 424	16 368	16 678	16 819
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam^3	4 298,1	3 975,6	3 888,3	3 906,0	4 034,9	3 951,4
ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach	osoba	27 580	27 477	27 397	27 219	26 963	26 660
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	74 423	74 198	73 923	73 575	73 147	72 718
zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca	m^3	53,9	50,1	49,1	49,6	51,5	50,8
zużycie wody w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca	m^3	31,5	31,3	30,6	29,6	30,2	32,3
zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca	m3	66,8	60,7	59,8	61,0	63,6	61,2

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

W tabeli poniżej zamieszczono szczegółowe dane dotyczące długości sieci wodociągowej w poszczególnych gminach wchodzących w skład Powiatu wg stanu na koniec 2020 roku. Najdłuższą siecią wodociągowa dysponuje gmina Bielawy, najkrótszą zaś gmina Domaniewce.

Tabela 32. Długość eksploatowanej sieci wodociągowej (rozdzielczej i przesyłowej) w 2020 r.

Gmina	km
Łowicz (1)	98,7
Bielawy (2)	170,5
Chąśno (2)	79,8

Domaniewice (2)	77,0
Kiernozia (2)	126,4
Kocierzew Południowy (2)	112,4
Łowicz (2)	104,4
Łyszkowice (2)	96,5
Nieborów (2)	134,0
Zduny (2)	123,8
Powiat Łowicki (ogółem)	1 123,5

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Rysunek 58 Porównanie stopnia zwodociągowania i kanalizacji

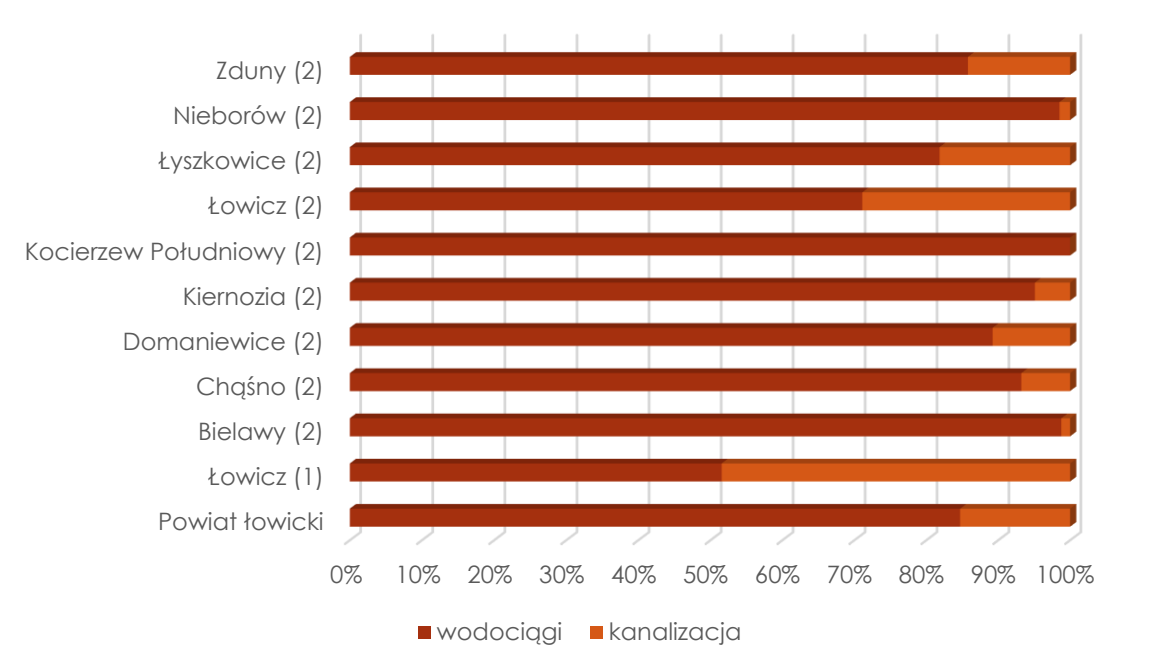

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Porównując długość sieci wodociągowej na terenie Powiatu z długością sieci kanalizacji sanitarnej należy stwierdzić, iż istnieje znaczna dysproporcja w długościach tych sieci. Świadczy to o pilnych potrzebach budowy i rozbudowy systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w gminach Powiatu Łowickiego. Brak sieci kanalizacyjnej w gminie Kocierzew Południowy, w gminach Nieborów oraz Bielawy długość sieci kanalizacyjnej wynosi nieco ponad 2 km. Istniejące oczyszczalnie ścieków na terenie Powiatu to oczyszczalnie ścieków przemysłowych (zakładowe) oraz niewielkie oczyszczalnie ścieków obsługujących pojedyncze obiekty – szkoły, placówki kulturalne itp.

Odpady powstające na terenie Powiatu Łowickiego możemy podzielić na dwa strumienie: odpady komunalne i odpady z sektora gospodarczego. Ilość odpadów komunalnych, wytworzonych w kolejnych latach przez mieszkańców, zamieszczona w poniższej tabeli została wskazana na podstawie informacji zawartych w Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 33. Ilość odpadów komunalnych wytworzonych w powiecie w latach 2017-2020

Odpady komunalne	2017	2018	2019	2020
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca (kg)	251	253	264	291
Odpady zebrane w ciągu roku (t)	19 868,83	19 929,71	20 707,50	22 614,31
z gospodarstw domowych	15 556,48	16 031,43	16 527,29	19 348,22
z innych źródeł (usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji)	4 312,35	3 898,28	4 180,21	3 266,09
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów (%)	22,1	23,8	28,1	31,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Głównym źródłem wytwarzania odpadów komunalnych są gospodarstwa domowe oraz zakłady produkcyjne i użyteczności publicznej. Na ilość oraz skład odpadów komunalnych, powstających w kolejnych latach ma wpływ szereg czynników m.in. liczba mieszkańców, ich zamożność, poziom konsumpcji itd. Analiza danych wykazała wzrost wskaźnika nagromadzenia odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca, **ilość wytworzonych odpadów sukcesywnie wzrasta pomimo zmniejszającej się liczby ludności zamieszkującej teren Powiatu**. Widać znaczącą różnicę pomiędzy masą odpadów generowaną na obszarach miejskich i wiejskich. Masa wytworzonych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła w 2020 r. w mieście Łowicz 402 kg/os., podczas gdy w gminie Zduny wynosiła jedynie 190 kg/os. Coraz większa ilość odpadów podlega zbiórce selektywnej (31,7%). Mimo to wartość ta jest niższa od wartości odnotowanej dla województwa (387%) i kraju (37,9%). Powiat łowicki zajmuje pod tym względem 19. miejsce w województwie łódzkim. Ponad połowę odpadów zbiórki selektywnej stanowią odpady opakowaniowe (2 229,39 ton) oraz biodegradowalne (1 698,78 ton), a blisko jedna czwarta to odpady szklane (1 621,42 ton). W 2020 roku na terenie powiatu działało 8 punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych. Selektywna zbiórka odpadów komunalnych w powiecie łowickim prowadzona jest w 10 punktach na terenie poszczególnych gmin.

Rysunek 59 Struktura odpadów

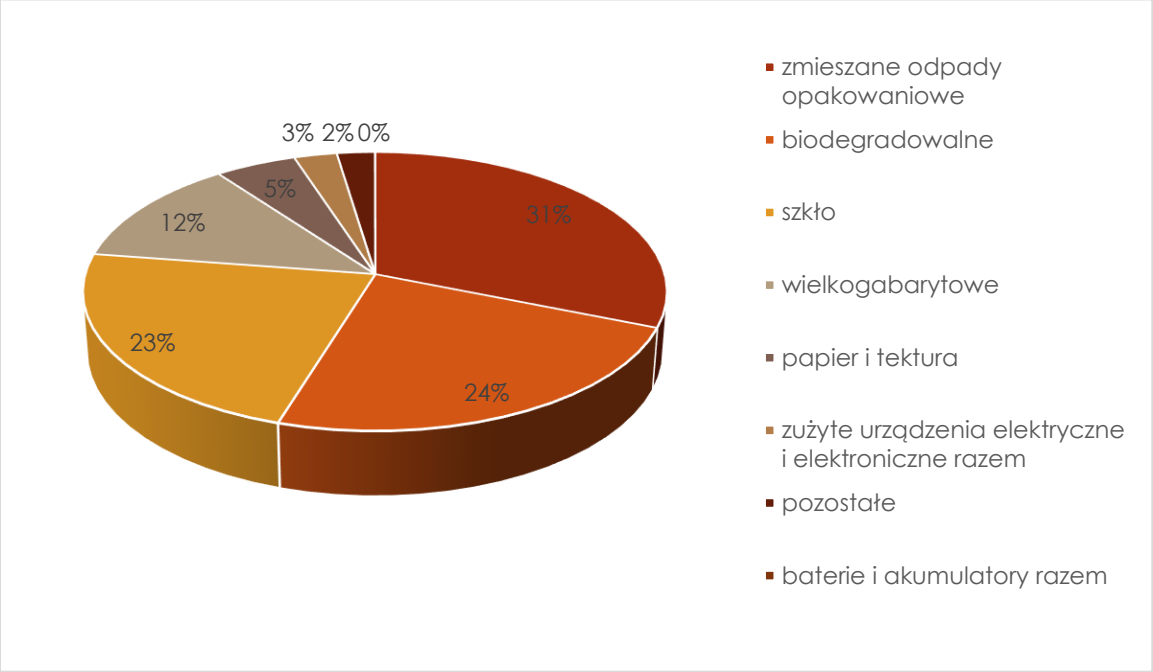

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Odpady komunalne zebrane z terenu są unieszkodliwiane poprzez składowanie na składowisku w Jastrzębi (gmina Łowicz). Na terenie powiatu łowickiego, znajdują się również 6 stacji demontażu pojazdów zlokalizowanych w miejscowościach: Domaniewice, Zduny, Małszyce, Nieborów, Lipnice i mieście Łowicz[41].

Najistotniejszym aspektem dla powiatu w zakresie gospodarki odpadami jest zapobieganie powstawania odpadów „u źródła". Ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów przez mieszkańców oraz przemysł będzie miało pozytywne oddziaływanie na środowisko.

Od 2009 r. gminy powiatu łowickiego (poza Miastem Łowicz) wchodzą w skład **Związku Międzygminnego „Bzura"**, którego głównym celem jest stworzenie i wdrożenie kompleksowego systemu gospodarowania odpadami ze szczególnym uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów, recyklingu, odzysku i unieszkodliwiania. Od 2021 r. Związek realizuje projekt FRONTSH1P, którego celem jest opracowanie „zielonych" technologii dla gospodarki o obiegu zamkniętym.

ENERGETYKA

Miasto i gminy z terenu Powiatu Łowickiego obsługiwane są przez Rejon Energetyczny Łowicz (RE 4). Swoim zasięgiem rejon energetyczny Łowicz obejmuje miasta i gminy z terenu województwa łódzkiego jak również spoza województwa, a są to :Bielawy, Bolimów, Brzeziny, Chąśno, Dmosin, Domaniewice, Kocierzew Południowy, Koluszki, Łowicz, Łyszkowice, Młodzieszyn, Nieborów, Nowa Sucha, Rogów, Rybno, Sochaczew, Teresin, Zduny.

[41] Plan gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego na lata 2019 – 2025 z uwzględnieniem lat 2026 – 2031, str. 81-82

Zasilanie odbiorców w energię elektryczną realizowane jest poprzez równomiernie rozłożoną sieć średnich napięć – głównie 15 kV, stacje transformatorowe oraz sieci niskiego napięcia. Dostawa energii odbywa się poprzez linie napowietrzne i kablowe oraz słupowe i wnętrzowe stacje trafo. Rejon posiada 4 966 km linii energetycznych oraz 1 425 stacji transformatorowych.

Według danych GUS zużycie energii elektrycznej o niskim napięciu na 1 mieszkańca w Powiecie Łowickim w 2020 roku wyniosło 914,20 kWh. Zużycie to wzrosło w porównaniu do roku bazowego (2015). Wówczas mieszkaniec Powiatu zużywał średnio 849,10 kWh. Poniżej w zestawieniu tabelarycznym przedstawiono dynamikę zmian zużycia energii elektrycznej na 1 mieszkańca Powiatu na przestrzeni lat 2015 - 2020.

Tabela 34. Zużycie energii elektrycznej

Zużycie energii elektrycznej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
zużycie energii [MWh]	67 689	68 304	70 856,82	72 282,24	71 860,73	71 160,73
na 1 mieszkańca [kWh]	849,1	860,0	895,6	917,8	917,7	914,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Obszar powiatu łowickiego w Strategii województwa Łódzkiego zdefiniowano jako Obszar Zielonej Gospodarki predystynowany do rozwoju funkcji rolniczej, jak i turystycznej, dla którego ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Szansą na poprawę jakości środowiska naturalnego jest wykorzystanie OZE w ogólnej produkcji energii.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+ w Powiecie Łowickim wskazano cztery rodzaje odnawianych źródeł energii możliwych do wykorzystania w celu realizacji założeń polityki klimatycznej: elektrownie wiatrowe, elektrownie słoneczne, małe elektrownie wodne (poniżej 5MW) i pokłady wód geotermalnych (predysponowanych do wykorzystania w ciepłownictwie).

Rysunek 60 Odnawialne Źródła Energii

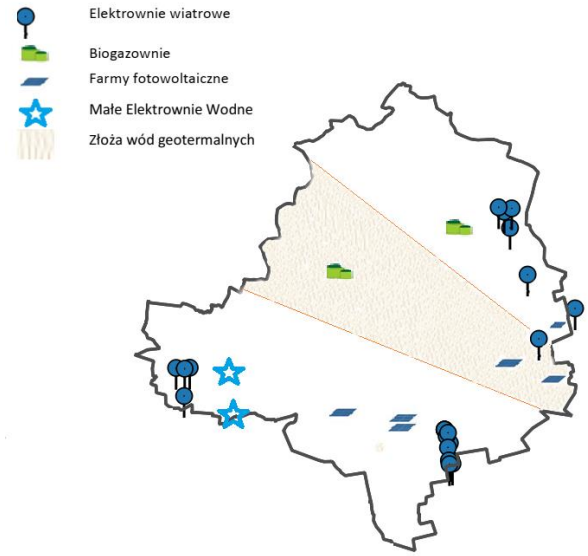

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RDOŚ i PZPWŁ

Powiat Łowicki dysponuje dogodnymi warunkami do pozyskiwania energii przy wykorzystaniu farm fotowoltaicznych. Instalacje do pozyskiwania energii słonecznej nie są jednak jeszcze zbyt rozpowszechnione w związku z czym gminy nie dysponują dokładnymi informacjami w zakresie funkcjonowania paneli słonecznych na budynkach prywatnych. Można zakładać, że wykorzystywanie energii słonecznej do ogrzewania stanie się coraz bardziej popularne przy odpowiedniej polityce państwa gwarantującej wsparcie dla rozwoju mikro- i małych instalacji OŹE zawartej w ustawie o odnawialnych źródłach energii. Farmy fotowoltaiczne są zlokalizowane głównie w gminach: Nieborów, Domaniewice oraz Łyszkowice.

W powiecie funkcjonują też elektrownie wiatrowe spełniające funkcję komercyjną, które wytworzoną energią zasilają krajowy system energetyczny. Instalacje zlokalizowane są w gminach Łyszkowice, Kocierzew Południowy, Bielawy oraz w Nieborowie. Łączna moc jednej instalacji nie przekracza 1 MW.

Na terenie Powiatu Łowickiego zlokalizowane są dwie biogazownie w Nowych Zdunach i Wiciu (gm. Kocierzew Południowy). W oparciu o kiszonki kukurydzy i innych roślin oraz gnojowicę i obornik produkowany jest biogaz, który zostaje przetworzony na energię elektryczną oraz cieplną. Biogazownia w Nowych Zdunach ma charakter rolniczy jej moc wynosi 1,45 MW. Biogazownia w Wiciu zajmująca powierzchnię prawie 3 ha, ma moc 1 MW, głównym inwestorem została Polska Grupa Biogazowa Sp. z o.o. Mimo że w ostatnich latach energia z biomasy była wskazywana w regionie łódzkim jako kierunek priorytetowy dla zwiększenia produkcji energii ze źródeł odnawialnych, to wg zapisów PZPWŁ 2030+ istniejące uwarunkowania prawne wynikające z ustawy o OZE zmniejszają liczbę przyznawanych dużym firmom zielonych certyfikatów i promują spalanie biomasy w małych instalacjach, a co za tym idzie znacznie ograniczają możliwości rozwoju tego kierunku priorytetowego w województwie łódzkim.

Na terenie powiatu w miejscowościach Janinów i Psary istnieją małe elektrownie wodne (MEW) na rzece Mrodze. Ich moc jest jednak niewielka i są nastawione na wytwarzanie energii elektrycznej. W powiecie łowickim, podobnie jak w całym województwie łódzkim, ze względu na równinny charakter terenu, pozyskiwanie energii z wody jest jednak znikome.

Obecnie OZE pełnią jedynie rolę uzupełniającą w produkcji energii na rynku lokalnym. Szansą na rozwój może być realizacja inwestycji z zakresu fotowoltaiki oraz rozwój energetyki prosumenckiej.

CIEPŁOWNICTWO

Na obszarze Powiatu Łowickiego zaopatrzenie w ciepło pochodzi głównie z lokalnych kotłowni lub pieców. Większość stanowią węglowe źródła ciepła o niskiej sprawności wytwarzania, ich eksploatacja wiąże się z poważnymi konsekwencjami dla środowiska przyrodniczego. Oprócz lokalnych kotłowni czy też pieców na terenie Powiatu zlokalizowane się również większe źródła sieciowe zapatrujące w energię cieplną miasto oraz nieliczne budynki i obiekty na wsiach. Długość ogólnej sieci przesyłowej wynosi 35,1 km. W 2020 roku istniało 49 kotłowni ciepłowniczych, zaś sieć przyłączona do budynków wyniosła 14,4 km. Długość sieci ciepłowniczej w mieście stanowiła 99% sieci istniejącej na terenie całego Powiatu Łowickiego.

Tabela 35. Ciepłownictwo Powiat Łowicki w latach 2015-2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
kotłownie ogółem	49	49	45	46	69	49
długość sieci ogólnej przesyłowej [km]	35,1	30,5	29,8	30,1	29,7	35,1
długość sieci przyłączy do budynków [km]	14,4	13,6	13,3	13,4	13,3	14,4
Sprzedaż energii cieplnej w ciągu roku [GJ]	155 502,0	199 096,0	201 750,0	157 122,0	147 878,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

GAZOWNICTWO

Na początku XXI w. dokonano budowy kolektora gazowego dostarczającego gaz ziemny do Miasta Łowicza oraz rozpoczęto rozbudowę sieci gazowej miasta. W latach 2015 - 2020 długość czynnej sieci gazowej na terenie powiatu wynosiła odpowiednio 46 km oraz 70,65 km. W analizowanym okresie liczba czynnych przyłączy do budynków ogółem wzrosła ponad 100% - z 570 szt. w roku 2015 do 1343 szt. w roku 2020. Liczba gospodarstw domowych wykorzystujących gaz jako źródło ogrzewania zwiększyła się blisko trzykrotnie – z 259 gosp. w roku 2015 do 744 gosp. w roku 2020. Zdecydowaną większość odbiorców stanowią mieszkańcy miasta Łowicz (99%). Pod względem wartości korzystających z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (6,5%) powiat łowicki wciąż znacznie odbiega od wartości odnotowanej w województwie łódzkim (40%) oraz kraju (54%).

Tabela 36. Sieć gazowa w latach 2015-2020

sieć gazowa	2015	2016	2017	2018	2019	2020
długość czynnej sieci ogółem w m	46 035	48 231	49 258	51 703	66 092	70 656

sieć gazowa	2015	2016	2017	2018	2019	2020
czynne przyłącza do budynków ogółem (mieszkalnych i niemieszkalnych) - szt.	570	792	872	990	1 150	1 343
odbiorcy gazu - gosp.	453	472	562	863	1 054	2 116
odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem - gosp.	259	330	382	462	625	744
odbiorcy gazu w miastach - gosp.	451	470	559	861	1 046	2 095
zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań w MWh	6 759,4	7 295,7	9 482,7	9 903,2	14 962,4	17 231,6
ludność korzystająca z sieci gazowej - os.	1 142	1 180	1 407	2 124	2 562	5 069

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Zapotrzebowanie pozostałych mieszkańców Powiatu na gaz do celów grzewczych i na potrzeby gospodarstw domowych pokrywane jest gazem bezprzewodowym, dostarczanym w butlach.

OCHRONA ŚRODOWISKA

OCHRONA WÓD

Stan środowiska i jego poprawa uzależniony jest w głównej mierze od istniejących zasobów przyrody ożywionej i nieożywionej, obecnej infrastruktury komunalnej i związanej z produkcją rolną, a także od przyszłych inwestycji wspierających rozwiązania proekologiczne. Wody podziemne poziomów użytkowych na terenie Powiatu występują w obrębie utworów czwartorzędowych, trzeciorzędowych, kredowych i jurajskich. Z uwagi na skalę ich wykorzystania największe znaczenie mają wody utworów czwartorzędowych. Jakość wód podziemnych jest zadawalająca i wymaga prostych metod uzdatniania przed użyciem do celów bytowo-gospodarczych. Wszystkie wodociągi komunalne miejskie i wiejskie oraz zakłady przemysłowe zaopatrywane są w wodę ze źródeł podziemnych.

Jakość wód powierzchniowych w rzekach jest została sklasyfikowana jako posiadające umiarkowany stan ekologiczny (III stopień). **Słaby stan ekologiczny odnotowano północno-zachodniej części powiatu na dopływie spod Śleszyna Dolnego – w Łaźnikach**. Jednocześnie **w większość punktów pomiarowych stwierdzono stan chemiczny poniżej dobrego.** Wśród badanych wskaźników monitorowanych w tkankach biologicznych najczęstsze przekroczenia zostały odnotowane dla: difenyloeterów bromowanych, rtęci i jej związków, heptachloru. Natomiast spośród wskaźników badanych w wodzie najwięcej odnotowano przekroczeń dla stężenia maksymalnego i średniorocznego fluorantenu, benzo(a)pirenu oraz stężeń maksymalnych benzo(b)fluorantenu, benzo(g,h,i)perylenu.

Rysunek 61 Stan/potencjał ekologicznego jcwp w województwie łódzkim

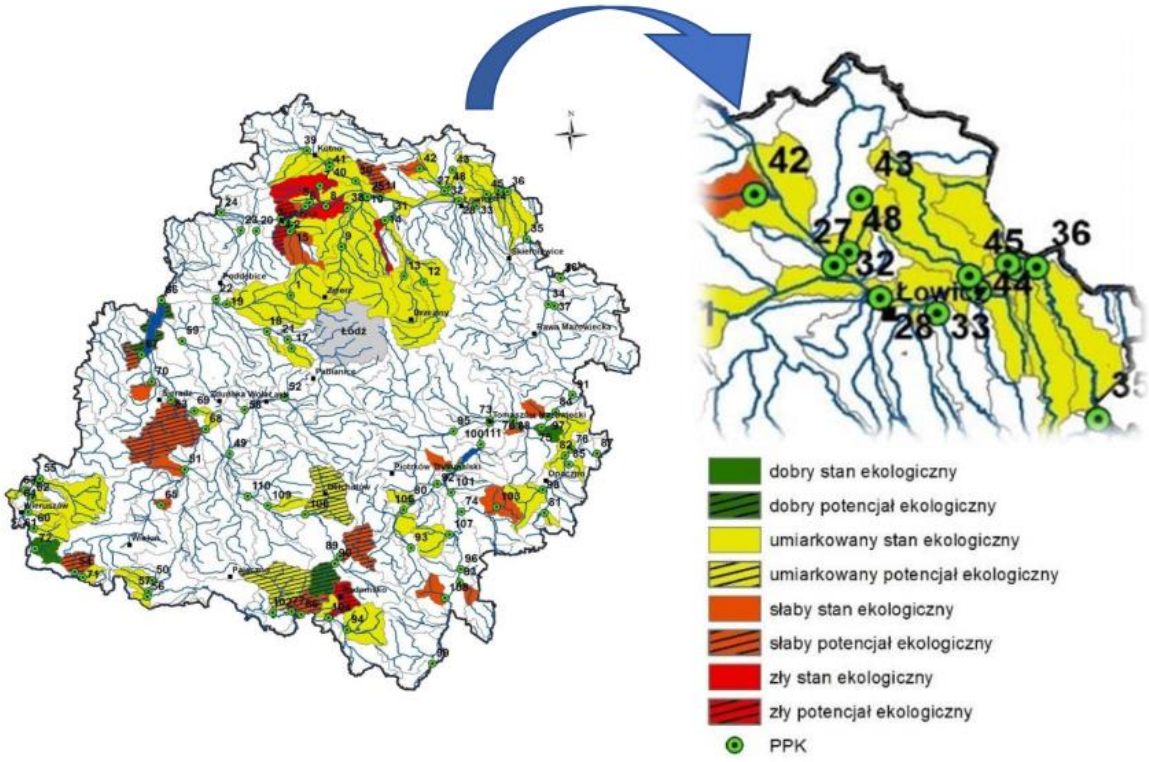

Źródło: Stan Środowiska w Województwie Łódzkim Raport 2020

Do podstawowych punktowych źródeł antropogenicznego zanieczyszczenia wód powierzchniowych, które odprowadzają ścieki do odbiorników kanalizacyjnych na terenie Powiatu zalicza się:

- większe skupiska ludności;
- zakłady przemysłowe.

Niekorzystny wpływ na jakość wód mają również spływy powierzchniowe pochodzenia rolniczego, które zawierają związki biogenne, środki ochrony roślin, a także wypłukiwane frakcje gleby oraz wody opadowe pochodzące z terenów przemysłowych, ciągów komunikacyjnych oraz z obszarów miejskich.

Do głównych zadań zmierzających do poprawy stanu środowiska w obszarze wodnym Powiatu Łowickiego należy przede wszystkim zaliczyć:

1. w zakresie ochrony wód:
    - budowę, rozbudowę i systematyczną modernizację sieci kanalizacyjnej oraz wyrównywanie dysproporcji pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
    - wspieranie budowy oczyszczalni przydomowych w miejscach, w których budowa kanalizacji sanitarnej nie jest uzasadniona ekonomicznie
    - ograniczanie negatywnego wpływu zanieczyszczeń z rolnictwa na jakość wód oraz gleby

- wzmożenie działań kontrolnych i egzekucyjnych w celu eliminacji nielegalnego zrzutu ścieków komunalnych

2. w zakresie gospodarki wodnej:
    - rozbudowę istniejącej sieci wodociągowej oraz wymianę starej sieci;
    - modernizację stacji wodociągowych (stacji uzdatniania wody).

JAKOŚĆ POWIETRZA

Na terenie Powiatu Łowickiego głównymi źródłami zanieczyszczenia atmosfery są:

- kotłownie zakładowe,
- lokalne kotłownie grzewcze,
- paleniska domowe,
- transport samochodowy.

Jakość powietrza w Powiecie jest dobra, dotyczy to zarówno stężenia SO_2, CO_2 jak i NO_2. Nie odnotowano przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu PM10, natomiast na obszarze powiatu (podobniej jak większości terenów woj. łódzkiego) zostało odnotowane przekroczenie średniego rocznego poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle PM10. Większe **zanieczyszczenia powietrza występują lokalnie** i dotyczą głównie:

- wysokiej emisji zanieczyszczeń z palenisk domowych, osiedli, budownictwa jednorodzinnego głównie w okresie grzewczym
- emisją pochodzącą z pojazdów samochodowych zwłaszcza w mieście Łowicz i na głównych trasach przebiegających przez ośrodki wiejskie. Związane jest to ze zwiększeniem liczby pojazdów samochodowych dopuszczonych do ruchu.

W 2020 roku w powiecie łowickim zarejestrowanych było 81 772 pojazdów samochodowych oraz ciągników, w tym 53 384 samochodów osobowych (687,8 na każdy 1000 mieszkańców – wartość zbliżona do województwa łódzkiego oraz Polski), 8 970 samochodów ciężarowych (135,0 - znacznie więcej od wartości dla województwa kraju), 221 autobusów (2,8 - wartość porównywalna do wartości dla województwa łódzkiego oraz znacznie mniejsza od wartości dla Polski), 1 507 ciągników siodłowych (19,4 - znacznie więcej od wartości dla województwa oraz znacznie więcej od wartości dla kraju) oraz 5 381 motocykli (69,3 - znacznie więcej od wartości dla województwa łódzkiego oraz znacznie więcej od wartości dla całej Polski).

Efektem wzrostu ilości pojazdów zwłaszcza na terenie miasta Łowicz jest ponadnormatywny hałas motoryzacyjny, kwalifikujący klimat akustyczny miasta jako uciążliwy dla mieszkańców.

Rysunek 62 Mapa wrażliwości hałasowej

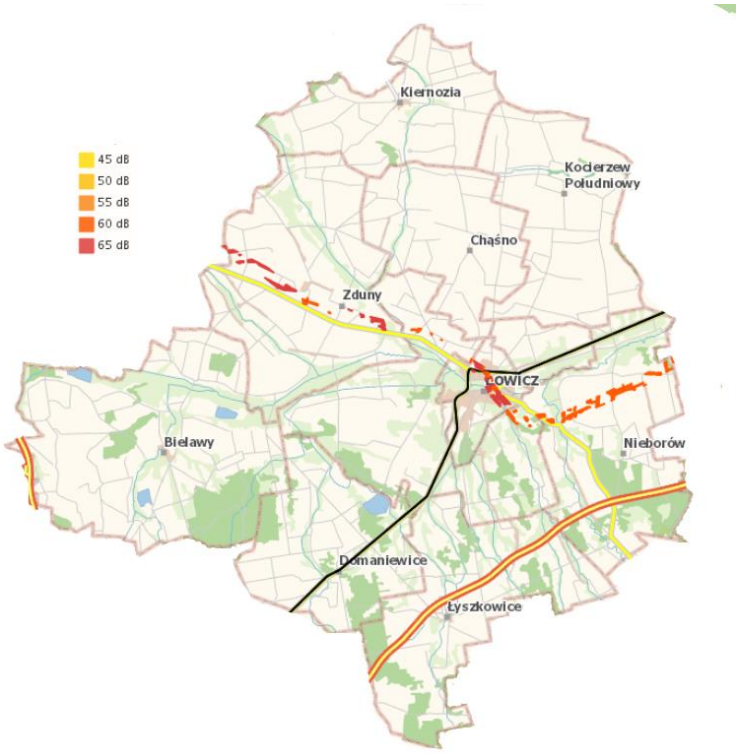

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy

Prognozowany rozwój gospodarczy kraju na następne lata zakłada tendencję wzrostową w budownictwie oraz wzrost liczby pojazdów samochodowych co poważnie wpłynie na wzrost zagrożenia dla środowiska. Środkiem zaradczym, powinny być działania typu: gazyfikacja miasta, skierowanie ruchu kołowego z centrum na obrzeża oraz ekrany akustyczne przy głównych trasach drogowych. Do najważniejszych zadań mających na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza z ciepłownictwa należą: modernizacja systemu ogrzewania w powiecie poprzez wykorzystanie alternatywnych do węgla kamiennego źródeł ciepła oraz termomodernizacja budynków, w tym termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej.

SPIS RYSUNKÓW I TABEL

Rysunek 1 Położenie Powiatu Łowickiego w województwie łódzkim 2

Rysunek 2 Herb Powiatu Łowickiego 3

Rysunek 3 Flaga terytorialna oraz urzędowa Powiatu Łowickiego 3

Rysunek 4 Gminy wchodzące w skład Powiatu Łowickiego 4

Rysunek 5 Zabytki w rejestrze 7

Rysunek 6 Liczba kobiet i mężczyzn w Powiecie Łowickim w latach 2015 – 2021. 9

Rysunek 7 Ludność na 1 km^2 w gminach wiejskich Powiatu Łowickiego w 2020r. 10

Rysunek 8 Migracje w Powiecie Łowickim 11

Rysunek 9 Wykształcenie mieszkańców 11

Rysunek 10 Źródła utrzymania mieszkańców 12

Rysunek 11 Liczba ludności w podziale na grupy ekonomiczne w latach 2015 - 2020. 13

Rysunek 12 Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020. 13

Rysunek 13 Liczba ludności w wieku produkcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020. 14

Rysunek 14 Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020. 14

Rysunek 15 Urodzenia żywe i zgony w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020. 15

Rysunek 16 Wskaźnik obciążenia demograficznego - Powiat Łowicki na tle Polski i województwa łódzkiego w latach 2015 - 2020. 16

Rysunek 17 Aktywność wyborcza 18

Rysunek 18 Poziom zaszczepienia przeciw covid-19 18

Rysunek 19 Liczba uczniów w szkołach powiatu łowickiego 20

Rysunek 20 Przyczyny zgonów 25

Rysunek 21 Piecza zastępcza 26

Rysunek 22 Statystyka wypadków drogowych 30

Rysunek 23. Wskaźnik przestępstw stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych wg powiatów w roku 2020 31

Rysunek 24 Przestępstwa stwierdzone wg rodzajów 31

Rysunek 25 Wykrywalność przestępstw 32

Rysunek 26 Zdarzenia wymagające udziału jednostek ppoż 33

Rysunek 27 Pożary 34

Rysunek 28 Zestawienie wartości szacunkowych strat i uratowanego mienia w 2020 35
Rysunek 29 Zagrożenie powodziowe 36
Rysunek 30 Stan taboru samochodowego straży pożarnej..... 36
Rysunek 31 Ekspozycja stała Muzeum w Łowiczu – on line 40
Rysunek 32 Zwiedzający muzea i oddziały w latach 2015-2020 41
Rysunek 33 Statystka wypożyczeń 43
Rysunek 34 Podmioty gospodarcze na terenie Powiatu Łowickiego 48
Rysunek 35 Podmioty gospodarcze wg wielkości 49
Rysunek 36 Użytkowanie gruntów w Powiecie Łowickim 53
Rysunek 37 Wielkość gruntów [ha] 53
Rysunek 38 Arkadia, Pałac w Nieborowie 56
Rysunek 39 Walewice, Osiek, Maurzyce 56
Rysunek 40 Szlaki rowerowe 57
Rysunek 41 Turyści korzystający z turystycznych obiektów noclegowych 58
Rysunek 42 Dochody Powiatu 60
Rysunek 43 Wydatki Powiatu 60
Rysunek 44 Dochody i wydatki na 1 mieszkańca [w zł] 61
Rysunek 45 Zadłużenie 65
Rysunek 46 Równina Kutnowska i Łowicko – Błońska na mapie Polski 67
Rysunek 48 Obszary prawnie chronione 68
Rysunek 49 Sieć rzeczna oraz zagrożenie powodziowe 72
Rysunek 50 Powiat Łowicki w obszarze intensywnego rolnictwa i turystyki 74
Rysunek 51 Powiat Łowicki w Obszarze turystycznym rzeki Bzury 75
Rysunek 52 Sieć transportowa w Powiecie Łowickim 77
Rysunek 53 Drogi gminne i powiatowe 78
Rysunek 54 Pojazdy zarejestrowane 79
Rysunek 55 Wydatki w Dziale 600 - Transport i łączność 80
Rysunek 56 Warianty przebiegu obwodnicy miasta Łowicz 81
Rysunek 57 Kolejowe Liniowe Inwestycje Towarzyszące 84
Rysunek 58 Wstępne warianty przebiegów planowanej linii kolejowej nr 85 na odcinku Warszawa - CPK – Łódź 85

Rysunek 59 Porównanie stopnia zwodociągowania i kanalizacji 90

Rysunek 60 Struktura odpadów 92

Rysunek 61 Odnawialne Źródła Energii 94

Rysunek 62 Stan/potencjał ekologicznego jcwp w województwie łódzkim 97

Rysunek 63 Mapa wrażliwości hałasowej 99

Tabela 1 Całkowita powierzchnia gmin wchodzących w skład Powiatu Łowickiego 4

Tabela 2 Liczba ludności w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020 8

Tabela 3 Liczba ludności w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 – 2020 9

Tabela 4 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 - 2020 17

Tabela 5. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach w 2021 w % 21

Tabela 6. Zdawalność egzaminów zawodowych w szkołach w 2021 r. 22

Tabela 7. Opieka zdrowotna 23

Tabela 8. Liczba personelu medycznego i łóżek szpitalnych 24

Tabela 9 Udział zgonów według wybranych przyczyn w ogólnej liczbie zgonów 25

Tabela 10. Pomoc społeczna w Powiecie Łowickim 27

Tabela 11. Wydatki z budżetu Powiatu na pomoc społeczną [w zł] 28

Tabela 12. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej 28

Tabela 13. Przestępstwa stwierdzone ogółem na 1000 mieszkańców oraz ofiary wypadków drogowych na 100 wypadków 29

Tabela 14 Zdarzenia wymagające interwencji ppoż 33

Tabela 15. Baza sportowa w szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez Powiat Łowicki. 38

Tabela 16. Biblioteki i filie w Powiecie Łowickim 43

Tabela 17. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w latach 2015 - 2020 46

Tabela 18 Podmioty gospodarcze w Powiecie Łowickim wg klasyfikacji PKD 49

Tabela 19. Podmioty gospodarcze wg rodzaju działalności PKD2007 w 2020 r. 51

Tabela 20 Kraj pochodzenia turystów odwiedzających Powiat Łowicki 59

Tabela 21 Dochody wg klasyfikacji budżetowej 61

Tabela 22 Wydatki wg klasyfikacji budżetowej 63

Tabela 23 Powierzchnia lasów ogółem (ha) wg wszystkich form własności w latach 2015 - 2020 69

Tabela 24 Złoża surowców na terenie Powiatu Łowickiego 70

Tabela 25. Drogi powiatowe 78

Tabela 26. Powiatowe przewozy publiczne 82

Tabela 26. Zasoby mieszkaniowe w Powiecie Łowickim w latach 2015-2020 85
Tabela 27. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w 2020 r. 86
Tabela 28. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km] w 2020 r. 87
Tabela 29. Kanalizacja w 2020 r. 88
Tabela 30. Sieć wodociągowa na terenie Powiatu Łowickiego 89
Tabela 31. Długość eksploatowanej sieci wodociągowej (rozdzielczej i przesyłowej) w 2020 r. 89
Tabela 32. Ilość odpadów komunalnych wytworzonych w powiecie w latach 2017-2020 91
Tabela 35. Zużycie energii elektrycznej 93
Tabela 36. Ciepłownictwo Powiat Łowicki w latach 2015-2020 95
Tabela 37. Sieć gazowa w latach 2015-2020 95

BIBLIOGRAFIA

1. Strategia Rozwoju województwa Łódzkiego 2030
2. Program Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+
3. Stan Środowiska w Województwie Łódzkim Raport 2020
4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023
5. Plan gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego na lata 2019 – 2025 z uwzględnieniem lat 2026 – 2031
6. Raport o stanie Powiatu Łowickiego za rok (2018-2020)
7. Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015
8. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Łowickiego na lata 2018-2021
9. Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu
10. Powiatowy Program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego w powiecie łowickim na lata 2019-2021
11. Regulamin Organizacyjny Zespołu Opieki Zdrowotnej W Łowiczu (01.03.2021 r.)
12. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu za 2020 rok
13. Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy W Rodzinie w Powiecie Łowickim na Lata 2021 -2025
14. Ministerstwo Infrastruktury (pismo z dn. 04.08.2021 ws. interpelacji nr nr 24385)
15. Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego (wersja 5.0)
16. Dz.U. 2018 poz. 1089, ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o Centralnym Porcie Komunikacyjnym
17. Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe Final Report, 12.05.2020
18. International Council of Museums, Museums, museum professionals and COVID-19, 26.05.2020
19. J. Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: PWN, 2002
20. Kryściak Z., Rutkowski J., 2010, Gmina Łowicz. Kraina nad Bzurą.
21. https://bip.lodzkie.pl/powiat-lowicki
22. https://bdl.stat.gov.pl/BDL/ - Bank Danych Lokalnych
23. https://www.gov.pl/web/kppsp-lowicz/
24. https:// www.gov.pl/web/szczepienia-gmin#/poziomwyszczepienia
25. http://www.oke.lodz.pl/– raporty
26. https://gsl.nfz.gov.pl/ - Narodowy Fundusz Zdrowia
27. http://crfop.gdos.gov.pl/ - Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody
28. https://www.gov.pl/web/arimr/rejestr-grup-producentow-rolnych

29. http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/
30. http://muzeumlowicz.pl/
31. http://www.nieborow.art.pl/o-muzeum,
32. http://www.polskiezabytki.pl/, http://www.polskiekrajobrazy.pl/
33. https://www.lodzkie.pl/turystyka/
34. http://obwodnicalowicza.pl/
35. https://www.cpk.pl/pl